



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK AARBOG FOR THISTED AMT

1916



LEHMANN & STAGE, KØBENHAVN

HISTORISK AARBOG FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR
THY OG HANHERRED

1916

LEHMANN & STAGE, KØBENHAVN

Ørum Slot i Thy.

Af *Severin Christensen Sortfeldt*, Skjoldborg.

OMTRENT midtvejs mellem den idylliske Morup Mølle og Ørum Sø ligger Voldstedet af det gamle Ørum Slot. Her bugter Aaen sig bredt og mageligt i den fede, frugtbare Eng og krummer sig halvvejs omkring den østlige Del af det gamle Voldsted. En dyb, bred Grav tværs over Voldstedet afspærrede i sin Tid Slottet fuldstændig fra Omgivelserne, og naar Vindebroen var trukken op og de harniskklædte Riddersmænd paa Vagt, skulde der i de Dage Mandsmod og Forvovenhed til for at rende Storm mod Slottets Volde og Grave. Vest for Slottet laa Lade-gaarden og Staldbygningerne.

Her nede, hvor nu kun Sivene ved Aaens Bred hvisker om den svundne Tid, laa Slottet i mange Hundrede Aar og ligesom lyttede til Larmen der ude fra den store Verden; men det var ikke meget, som naaede saa langt mod Nord eller saa tæt ud til Vesterhavet. Her var som Regel stille og fredeligt; kun de vilde Fugles Skrig og deres Kampe i Rugetiden gjaldrede som en mægtig Diskant ind over Engen fra den nærliggende Ørum Sø, og fjernt i Vest ude bag de mægtige Klitter dundrede Vesterhavet sin tordnende Bas. Det var en mageløs Naturkoncert. Men saa kom det 17de Aarhundrede med sine frygtelige Krige, og vilde Horder brød ind over Landet, røvede og plyndrede. Under Trediveaarskrigen 1627 og 1644 blev Ørum Slot hjem søgt af Fjenderne, og efter disse to Overfald var Slottet saa ødelagt, at næsten det hele var faldefærdigt. Beretningen om denne Ødelæggelse findes paa Rigsarkivet

i København og viser os, hvor forfærdeligt disse vilde Krigerskarer havde huseret, men først vil vi kaste et Blik paa det gamle Slots Historie.

Ørum Slot var oprindelig Krongods og nævnes første Gang i Valdemar Sejrs Jordebog 1231. Det kaldes da Øræn. Hvem, der oprindelig har bygget Slottet, vides ikke. I de urolige Tider, der fulgte efter Valdemar Sejrs Tid, blev Ørum Privateje. Den sidste af disse Ejere var *Bo Høg*, som 1367 skødede Slottet til Kong Valdemar Atterdag.*) Om denne Bo Høg véd vi, at han 1360 var med til at underskrive Valdemar Atterdags Haandfæstning. 1367 nævnes han som Ridder, og 1377 anføres han paa et Dokument som en af de ældste Riddere. Foruden Ørum Slot, som han solgte til Kongen, ejede han meget Gods sønden for Limfjorden, særlig i Sønder Nissum Sogn. Mest bekendt er Bo Høg bleven ved, at han sammen med nogle andre Herremænd paa Stimandsvis overfaldt en Del af Ribebispens og Gejstlighedens Gaarde dernede og udplyndrede dem for Korn, Kvæg og Penge. Det var en lang Række Røverier, som disse Herremænd havde paa Samvittigheden, men Tiden var jo ogsaa fuld af Uro og Lovløshed. Kun faa Aar i Forvejen huserede Grev Gert og hans Horder her i Landet. Det var en Næverettens Tid. Men Kirken havde et frygteligt Middel til sin Raadighed, og det var Synd at sige, at den sparede paa Krudtet eller gik varsomt til Værks overfor Synderne. Ved Danehoffet i Nyborg 1354 blev Bo Høg og hans Fæller sat i Band. Ifølge Bandbullens Ordlyd maatte ingen give dem Spise eller Drikke eller sidde til Bords med dem. Ingen maatte bede for dem, tale med dem eller dele Bolig med dem, for at de kunde mærke, at de var afskaarne fra de

*) 1367 primo her Boo Høgs skøtebreff, met huilketh han skøther Iwer Perssøn paa konning Waldemars weygne syn gordh oc gotz i Hasyngheherret, som er Ørwm gordh, meth al syth gotz, bygd oc ubygd, arffwegotz oc købegotz, rørendes oc vrørendes etc.

Troendes Samfund ligesom raadne Lemmer og forbandede og overgivne i Djævelens Vold. Baade i Jylland og paa Øerne blev dette Band kundgjort fra alle Kirkerne, og Bo Høg og hans Kammerater har sikkert nok maattet krybe til Korset. Bag efter betød denne Bandsættelse dog ikke mere, end at Bo Høg, der hidtil kun var Væbner, ved en senere Lejlighed blev slagen til Ridder. Bo Høg var gift med *Sophie Frost*, en Datter af den i Folkevisen om „Kongens Søn af England“ omtalte Hr. Esge Frost, der boede paa Slottet Fjandhus i Sønder Nissum Sogn og ejede mange andre Gaarde i Vestjylland. Ørum Slot var sikkert kommet i Bo Høgs Eje som Medgift med Hustruen Sophie Frost.

Hvornaar Bo Høg er afgaaet ved Døden vides ikke, men han er sandsynligvis død som en meget gammel Mand inden det 14de Aarhundredes Slutning.

En Datter af Bo Høg og Sophie Frost hed Gunner og var to Gange gift. 1411 nævnes hun som Erland Kalvs Enke. Denne Erland Kalv er sandsynligvis den samme, som vi kender fra Valdemar Atterdags Historie. Han havde været Kongens Høvedsmand paa Aalborghus og Riberhus, hvilke Borge han i Hansekrigens Dage havde overgivet til Holstenerne mod, at han beholdt Borgene i Pant og tillige blev Grevernes Befalingsmand paa Riberhus. Da Kongen i 1373 fik en fordelagtig Fred med Holstenerne, maatte de jyske Stormænd, som havde sveget Kongens og Danmarks Sag, overgive sig paa Naade og Unaade. Blandt disse var ogsaa Erland Kalv, der maatte udlevere sine tre Borge til Kongen. Kong Valdemar skal ved den Lejlighed paa sin bidende, ironiske Maade have ytret: „Des dages! det er en god Kalv. Med to Huse stak den af; som en Stud kommer den igen med tre!“

Som allerede nævnt fik Kong Valdemar Atterdag i Aaret 1367 Skøde paa Ørum Slot, som derved paany blev Kronens Ejendom, men faa Aar efter under Hansekrigen stormede en jysk Herremand, som hed *Mogens Maltesen*, Slottet og ødelagde det; men da Kongen havde faaet Fred med sine udenrigske Fjender, tog han i Aaret 1373 ved

Paasketid „Forpligt“ af Magnus Matthisøn (Mogens Maltesøn), at denne inden næstkommende Pinsedag skulde igen opbygge og fuldkommen reparere Ørum Slot og gøre det lige saa godt igen med Bygninger, Huse, Grave, Volde, Barfred *) og Planker i alle Maader, som det var tilforn, førend han og hans Stalbrødre brød det ned i sidste Fejde, og desforuden skulde han forsyne det med saa megen Forraad af Vaaben og Værge, Proviant og Inventarie-Gods, som i Brevet specificeres. Valdemar Atterdag byggede mange befæstede Borge rundt om i hele Landet for derved at styrke sin Magt, men dette Byggeri gik ofte ud over Landsbykirkerne. For at faa Byggemateriale til sin Borg i Randers lod han 11 Landsbykirker i Omegnen nedbryde. Ørum Slot har dog paa denne Tid kun været en tarvelig Bygning, i hvert Fald har Slottets Befæstning ikke været synderlig stærk, thi da Slottet blev ødelagt under Jydernes Opstand, faar vi at vide, at det kun var befæstet med Grave, Hegn, Planker og et Forsvarsmiddel, som kaldes Barfred. Vaaben var der kun faa af: 3 Armbrøster, 1 Armbrøstvinde og 2 Tylvter Pile var det hele. Som tidligere anført var det den jyske Herremand Mogens Maltesen og hans Mænd, der indtog Ørum og ødelagde Borgen, vel sagtens fordi de holdt med de andre oprørske, jyske Herremænd og med Holstenerne, men inden Valdemar Atterdag døde, maatte Mogens Maltesen genopføre Ørum Slot, samt forsyne Borgen med Proviant og Skyts, og som vi har sét i det foregaaende, fik han ingen lang Frist. Kong Valdemar var en streng Herre.

1406 nævnes Ørum Slot atter. Det er *Per Høg*, en Søn af Bo Høg, som ved denne Lejlighed stadfæster og godkender sin Faders Skøde til Kongen, og fra nu af til 1660 hører vi kun Tale om de kongelige Fogder eller Lensmænd, men forinden vi gaar videre med Slottets og Lensmændenes Historie, som her skal fortælles i store Træk, vil vi kaste et Blik paa Lensvæsenet i Danmark,

*) „Barfred“ var et fritstaaende, stærkt Taarn, som kunde forsvares, naar det øvrige af Slottet var indtaget.

særlig med Hensyn til Ørum Slot, som jo var et af de store Len.

Lensvæsenet er en ældgammel Institution, hvorved Kongerne og Stormændene tildelte deres betroede og velfortjente Mænd Jordegods og Pengeindtægter. Ørum Slot, der først var Krongods, siden Privateje, blev et kongeligt Len efter 1367, da Valdemar Atterdag kom i Besiddelse af Slottet og dets Tilliggende. Det er dog først i det 16de Aarhundrede, at vi véd noget af Betydning om Lenene i Danmark, og ved Reformationen skete der en stor Forandring, idet Kirkegodset efterhaanden blev inddraget under Kronen, og der stadig oprettedes ny Len rundt omkring i Landet, baade i Danmark og Norge. Lensmændene havde deres Len paa forskellige Vilkaar. De Len, som Kongerne havde mest Fordel af, var de saakaldte *Regnskabslen* eller *Fadeburslen*. Lensmanden oppebar her kun en vis aarlig Løn for at varetage Lenets Forretninger; Resten, det vil sige hele Overskuddet af Driften, gik direkte i Kongens Kasse. En anden Slags Len var *Afgiftslenene*, hvor Lensmanden skulde svare en vis Sum i Penge og Naturalier; det øvrige havde han saa for sit eget Arbejde. Endelig hører vi om en tredje Slags Len, nemlig *Tjenestelenene*, der var fritaget for enhver Afgift til Kongen og uddeltes til særlig fortjente Mænd. Naar Kongen trængte til Penge, laante han af Rigets Stormænd og satte Lenene i Pant, der saa blev *Pantelen*, indtil Kongen atter kunde indløse dem, eller Pantetiden var udløben. Lensmændene tog saa Lenenes Indtægter i Stedet for Renter, og i det 16de og 17de Aarhundrede var mange af Lenene ofte sat i Pant, thi de ødelæggende Krige krævede mange Penge.

Et og samme Len — f. Eks. Ørum — kunde ofte skifte Karakter. Til én Tid kunde det være Regnskabslen og til en anden Tid Pantelen o. s. fr. Dette beroede paa forskellige Omstændigheder, blandt andet paa, hvordan det stod til med Kongens Finanser.

Naar en Adelsmand fik et Len — og det var i Reglen kun de Adelige, som blev Lensmænd — udstedte Kongen et Brev til Lenets Bønder om, at de skulde adlyde den

nye Lensmand. Dette Brev kaldte man et *Følgebrev*, og senere udstedtes det egentlige *Lensbrev*, der i Reglen begyndte saaledes: „Vi o. s. v. gøre alle vitterligt, at vi af vor synderlige Gunst og Naade saa og for Troskab og villig Tjeneste, som N. N. hidtil har gjort os og bevist os og Riget og herefter trolig skal gøre og bevise, nu har forlenet ham med vort og Kronens Len N. N., som N. N. hidtil har haft i Væрге“ Derefter følger saa Betingelserne.*) Blandt disse lægger vi Mærke til, at nogle Lensbreve kun lød paa et vist Aaremaal, andre paa Livstid, ja undertiden træffer vi paa Lensbreve, som ogsaa skulde gælde i Hustruens Levetid.

Et Lens Indtægter var først og fremmest *Landgilden*, som Lensmanden paa Kongens Vegne skulde opkræve hos Bønderne i Lenet, og desuden var der altid en Del uvisse Indtægter, saasom Sagefald, Oldengæld o. fl.

Foruden den Afgift, som af Regnskabs- og Afgiftslenene skulde udredes til Kongen, var der for alle Lenene en fælles Forpligtelse, nemlig *Rostjenesten*, der bestod i, at de skulde udruste og underholde Ryttere til Landets Forsvar. *Nathold* til Kongen og hans Følge samt *Borgeleje* til Kongens Hofsinder eller Skytter hørte ogsaa i mange Tilfælde til de Forpligtelser, der hvilede paa Lenene.

Ørum Slots Len havde i det 16de Aarhundrede en betydelig Udstrækning og omfattede Gods i alle fire thylandske Herreder, altsaa baade Refs, Hassing, Hundborg Hillerslev Herreder. 1525 ansættes Ørum Lens visse Rente til 720 Mk.s Værdi. 1540 var Lenets visse Indtægter 55 Mk. i Pengé, 102 Tdr. Rug, 481 Tdr. Byg, 9 Tdr. Smør, 73 Svin, 78 Faar og Lam, 76 Gæs, 112 Høns, 5½ Td. 8 Snæse Aal og 2 Tdr. Helt. Desuden kommer hertil saa de uvisse Indtægter, hvis Størrelse varierer meget fra et Aar til et andet. Størrelsen af disse Indtægter kan ikke opgives.

*) Se Lensbrevet til Knud Gyldenstjerne i det følgende.

1574 var Kongens Indtægt af Lenet steget i betydelig Grad. Der opgives nu som visse Indtægter: 83 Mk. i Penge, 214 Tdr. Rug, 1185 Tdr. Byg, 6 Tdr. Havre, 10 Tdr. Smør, 72 Svin, 193 Faar og Lam, 74 Gæs, 113 Høns, 888 Gæsteriheste og 45 Fedenød. 1559 skulde Ørum udrustet 24 Ryttere til Krigstjeneste, men 1563 kun 6 Ryttere. Dertil kom saa Forpligtelsen til Nathold, der bestod i at yde Kongen og hans Rejsefølge Husly og Underhold paa Rejse, hvad der sikkert kunde være en betydelig Udgift for Lensmanden.

Hvor stort Ørum Slots Len var til enhver Tid, kan ikke opgives, men vi har to Opgivelser, nemlig fra 1568 og 1661, der hver især viser os Lenets Størrelse og i sidste Tilfælde ogsaa Indtægten. Indberetningen af 1568 skete ifølge kongelig Befaling, og Opgørelsen af 1661 blev foretaget i Anledning af den ny Regeringsform, hvorefter Lenene blev ophævede og i mange Tilfælde bortsolgt til private.

Efterfølgende Oversigt over det Bøndergods, som i 1661 tilhørte Ørum Len, er kun tilnærmelsesvis rigtig. Listen fra 1568 er derimod mere nøjagtig. Der blev jo stadig byttet og handlet, snart her og snart dér, og i Listen fra 1661 mangler bl. a. Opgivelsen af Kronens Andel af Korntienden i de fleste Sogne i Thy.*)

Det Bøndergods, som Ørum Slotslen omfattede i 1568 og 1661, var følgende:

Sogn	1568			1661		
	Gaarde	Boel	Huse	Gaarde	Boel	Huse
Heltborg	2	1	1	5	1	0
Ydby	6	5	4	8	2	12
Gjettrup	1	2	2	1	1½	0
Hurup	1	2	2	1	0	0
Hvidbjerg Th.	5	1	10	11	3	20
Søndbjerg	4	2	12	6	2½	21
Odby	0	1	0	1	0	1
Ørum	8	10	9	8	10½	0

*) De, som ønsker nøjere Oplysning om disse Forhold, henvises til „Kronens Skøder“, 2det Bind, pag. 118 f.)

Sogn	1568			1661		
	Gaarde	Boel	Huse	Gaarde	Boel	Huse
Bedsted	6	19	21	6 ^{1/2}	13 ^{1/2}	1
Hvidbjerg v. Aa...	1	2	0	1	1	0
Hørdum	2	0	1	2	0	0
Snedsted	0	0	0	2	0	0
Skyum	18	7	16	16	8	18
Grurup	1	0	1	1	0	0
Stagstrup	3	0	1	4	0	0
Sjørring	12	5	7	16	7	20
Vang.....	10	3	9	11	4	16
Thorup.....	0	0	0	8	6	8
Thorsted	4	1	3	5	1 ^{1/2}	8
Tilsted	0	0	2	2	1	3
Skjoldborg.....	8	2	11	7	7	18
Ø. Vandet	2	1	0	5	1	0
Vigsø	0	0	0	2	0	0
Hillerslev	24	8	11	19	6	11
Nors	3	0	1	2	6	8
Sennels	14	4	22	10	5	17
V. Vandet	2	0	4	1	1	2
Hjardemaal	2	0	0	2	0	0
Hansted	0	0	0	2	0	3
Østerild	1	0	0	6	5 ^{1/4}	12
Tved.....	1	0	0	0	0	5
Rær.....	0	0	0	2	1	1
Hundstrup	0	0	0	1	0	1
Kaastrup	0	0	0	2	0	1
Thisted Landsogn .	4	0	1	8	3	1
Skinnerup	0	0	0	^{1/2}	0	0
Hundborg	2	3	4	0	0	0
Jannerup	0	1	1	0	0	0
Hassing	1	0	0	0	0	0
Boddum.....	3	1	4	0	0	0
Arup.....	2	0	2	1	0	0
Elsø (Mors).....	0	0	0	1	0	0

Af foranstaaende Oversigt fremgaar det, at i 1568

hørte 153 Gaarde, 81 Boel, 162 Huse og 8 Møller (ikke nævnt i Oversigten) til Ørum Slots Len, og i 1661 var der 186 Gaarde, omtrent 100 Boel, ca. 200 Huse og 4 Møller til Lenet, hvis samlede Indkomst udgjorde 2764 Tdr. Rug og Byg (Hartkorn) og 190 Tdr. Havre. I Opgørelsen over Lenet er hver Tønde Hartkorn sat til 35 Rdl., hvorfor hele Værdien af Ørum Slot med tilhørende Gods ved denne Tid (1661) bliver ca. 105,000 Rdl.

Som vi sér af Oversigten, var Godset meget spredt, i Reglen kun nogle enkelte Ejendomme i hvert Sogn; men der var dog enkelte Sogne, hvor største Parten hørte under Ørum Len.

Selv om ogsaa Ørum Slot laa ude i et afsides Hjørne af Landet, blev det dog i høj Grad berørt af det 17de Aarhundredes Krige og led stor Overlast, særlig ved de fremmede Krigsmænds Indkvartering. Gaar vi derimod 100 Aar længere tilbage, til Grevefejdens Tid, 1534—36, hører vi intet om Ørum Slot; ethvert Spor fra denne urolige Tid er for Ørums Vedkommende visket ud, men vi véd, at i denne Egn „huserede“ Bondeføreren Oluf Duus og hans Mænd. Vestervig Kloster blev dengang udplyndret og brændt, og fra Vestervig til Ørum Slot er der ikke nogen lang Vej; men, som sagt, baade Historien og Sagnet tier og melder intet om, hvad der er sket ved det gamle Slot i disse bevægede Dage.

I Kejserkrigen, efter Chr. 4des mislykkede Forsøg paa at komme Protestanterne til Hjælp nede i Tyskland, trængte Wallensteins Tropper ind i Jylland, jagende en dansk Hær-afdeling foran sig. Den udvalgte Prins Christian, Kong Chr. 4des ældste Søn, naaede i Spidsen for en dansk, hvervet Hærstyrke til Thisted, men hans kongelige Højhed var syg og lidende; han havde, som han selv paastod, faaet en Kugle i Benet, men en samtidig Skribent her fra Thy fortæller, at Prinsen faldt af Vognen lidt vest for Byen og brækkede sit ene Ben. Da man véd, at Prinsen var i høj Grad forfalden til Drik, ligger det nær at antage, at

han i Fuldskab er falden af Vognen. Den efterfølgende danske Hærstyrke, ca. 2000 Mand, bestod for største Parten af hvervede Tyskere, der optraadte som en ren Røverbande. Prinsen blev dog ikke mange Dage i Thisted, thi de kejserlige Tropper var i Hælene paa ham og hans Hær, og Prinsen, der var paa Vej til Aalborg, maatte søge ud til Havet for at undgaa Fangenskab. Ved Thorup Strand skal han være kommen om Bord paa en Skude og slap saa over til Norge. De kejserlige Tropper af Wallensteins Hær, der kom til Landet nord for Limfjorden, var under Kommando af en Oberstløjtnant Hatzfeld og blev nu i Slutningen af Aaret 1627 indkvarterede i Thy og Vendsyssel, hvilke Landsdele led meget i den paafølgende Tid. Paa Ørum Slot og i Omegnen laa Oberst Bousmards Ryttere, og om dette Regiment, der mest bestod af Fransk-mænd, hedder det, at de havde været en Rædsel for Thyboerne, fordi Mandstugten var saa ringe. Rytterne havde røvet og plyndret efter bedste Evne, og de $\frac{3}{4}$ af Befolkningen var forjagne fra Hus og Hjem. Ritmester, Barøn Sirof, der ledede Afmarschen, da dette Regiment i For-aaret 1628 forlod Thy, beklagede sig stærkt over disse Krigsmænds Opførsel. „Nu har de igen fornylig skaaret Halsen over paa en Kvinde,“ skriver han, og Misdæderne vilde de ikke røbe, saa han kunde ikke holde Styr paa dem. En anden tysk Ritmester, der skulde dække Afmarschen med sit Kompagni, fortæller ligeledes, at han kun med største Besvær fik de franske Ryttere til at tilbage-levere de medtagne Bønderheste; ja, endog deres Chef, Oberst Bousmard, var saa gridsk, at han nogle Dage før Afrejsen lod Bønder fra Thy føre 200 Okser samt Læder, Voks og andre værdifulde Ting til Kolding.*) Da Oberst Bousmard og hans Folk var rejst bort, fik Ørum Indkvartering af Hauptmann Strohs Fodfolk-Kompagni, der saa blev liggende, til alle Tyskerne rejste bort, hvilket skete den 12te Juni 1629. Hvordan Landet har sét ud efter deres Afrejse, har vi ikke fuldt Rede paa, men vi véd, at Ørum

*) Efter „Aus das Leben M. v. Hatzfeld“ ved C. Klitgaard.

Slot var i høj Grad udplyndret og ødelagt. Den 30te Oktober 1635 blev Ørum Slots Ladegaarde synet og besigtiget af 12 Synsvidner, og disse fandt, at flere af Bygningerne var „forraadnede og faldefærdige“.

I disse Synsvidners Beretning hedder det:

„Først ehr bleffuen os paauiet en *Kornlaade*, som stander vesten udi Ladegaarden, ehr trediuiffe Fagh“ forraadnet.

Fæhus østen i Ladegaarden, 10 Fag, aldeles forraadnet.

Fæhus sønden i Ladegaarden, 10 Fag, forraadnet.

Fæhus norden i Ladegaarden, 6 Fag, forfalden.

Nok en liden *Stald*, 5 Fag, forfalden, saa der findes nu ikke uden en *Hølade* paa Ørum Slots Ladegaarde, som er saa ved Magt, at den kan staa eller være tjenlig, og dersom den blive staaendes ved Magt, skal der endelig gøres noget ved den søndre Side for Storm og Vejrs Skyld.

Ridestalden, 11 Fag, er forraadnet, saa der ikke uden stor Fare kan staa Heste deri, naar det blæser.

Vindebroen, som er 11 Favne lang, er aldeles forraadnet, saa ingen med Vogne eller gaaendes kan komme op eller ned uden stor Fare.

Borgegaardens søndre Hus, hvori Borgestuen findes, er 14 Bindinger og hænger paa 6 Støtter.

De andre Huse er ogsaa forraadnede og i en meget ødelagt Tilstand.

I Januar Maaned 1644 blev hele Jylland og dermed ogsaa Thy atter oversvømmet af Fjender. Det var Svenskerne, som fra Trediveaarskrigens Valpladser nede i Tyskland gjorde Indfald i Danmark.

Hvorledes disse vilde Krigskarle huserede her i Thy, fremgaar tydeligst af efterfølgende Synsforretning over Ørum Slot, afholdt den 20de November 1645, nogle faa Maaneder efter Svenskernes Bortrejse:

LADÉGAARDEN:

Øxenhuset, en *Stald* i østre Ende. Loftet, Bomtræ, Spiltover med Bomme og Krybber nedbrudt og Indbygningen i Fæstalden (nedbrudt).

Kornladen er ganske skrøbelig og utjenlig baade paa Tømmer og Tag og staar paa Fald.

Følle(?)stalden, al Indbygningen nedbrudt — er meget brøstfældig.

Et Hus til Hopperne. Spiltove og Krybber nedbrudte, Bindsler, Bindere og Forstykker forraadnede, desligest Stolper og Taget brøstfældigt.

Høladen er paa Udsiden (?) i 6 Sparrer forraadnet

Det lidet *Hus* ved Enden af Laden, som Ladefogden har sit Kammer (i), er Loftet borte, Vinduerne ude og Sengestederne borte.

STALDGAARDEN:

Ridestalden for største Parten forraadnet, Stolperne i Stykker. Væggene udslagne. Indvendig er alle Spiltover nedbrudt og borte, Vinduerne ude, Sengesteder og (?) borte, Dørene med Hængsler borte.

Kusk-Stalden? er ganske utjenlig, baade paa Tømmer, Ler og Tag.

Tørvehuset og Smedien, er Tømmer og Tag ganske forraadnet.

Vindebroen mellem Slottet og Staldgaarden, er Stolperne saavel som Bjælkerne og Boller forraadnet.

BORGEGAARDEN:

Det vestre Hus, Herren har sine Værelser i:

Portekammeret: 6 Vinduer ude, Dørene med Beslag borte.

Fruerstuen og *et Kammer* derhos: 26 Vinduer ude, Dørene med Hængsler og Laase borte.

Røstekammeret: 8 Vinduer ude, Dørene med Laase og Hængsler borte.

Skriverstuen: 10 Vinduer ude, Dørene med Laase,

alt borte. Ellers er samme Hus overalt meget brøstfældigt og forraadnet.

Det søndre Hus: Borgestuen og Ridefogdens Kammer udi, er Indbygningen nedbrudt, Vinduerne og Dørene med alt borte. Tømmeret og Taget ganske forraadnet, saa samme Hus er utjenlig at staa.

Det østre Hus, Bryggerset er udi; er og Stolperne paa den østre Side forraadnet, 2 Bjælker i Stykker, Taget ellers meget brøstfældigt.

Det nordre Hus, som Underskriverens og Kældersvendens Kamre (er udi). *Item 2 Kamre, som Smør og Flæsk* annammes udi, 12 Vinduer ude, alle Dørene med Laase og alt borte. Samme Hus er ellers meget brøstfældigt paa Tømmer, Ler og Tag, (tjener) ikke at staa, men behøves vel at nedtages og af ny forfærdiges, ellers falder det af sig selv ned, og saa hvad af Tømmeret ellers kunde tjene brydes i Stykker.

Efter denne Beskrivelse kan man sige, at Fjenderne havde gjort saa megen Ødelæggelse og Skade paa det gamle Slot, som de kunde overkomme, naar det ikke skulde brændes af eller helt jævnes med Jorden.

1647 afholdtes der en ny Synsforretning over Ørum Slot, og af denne fremgik det, at Bygningerne var meget brøstfældige, og vi faar tillige Oplysning om, hvor mange Fag de forskellige Huse bestod af:

STALDGAARDEN:

Et Hus sønden i Gaarden 18 Fag

Vognhuset derhos 5 Fag

Et Hus vesten i Gaarden 11 Fag

Tvende Huse mellem Staldgaarden (og Ladegaarden)?; det ene 10 Fag, det andet 4 Fag.

LADEGAARDEN:

Kornladen, 30 Fag, vesten i Gaarden

Et andet Hus der nordenfor 11 Fag

Et Hus norden i Gaarden 12 Fag

BORGEGAARDEN (Slottet):

Et Hus vesten i Gaarden	19 Fag
Et Hus sønden i Gaarden	13 Fag
Et Hus østen i Gaarden	14 Fag
Et Hus norden i Gaarden	12 Fag

Paa Grundlag af disse Synsforretninger indsendte Lensmanden følgende Andragende til Kongen:

„Paa det underdanigst for hans kgl. Majestæt, min allernaadigste Herre, andrages, hvorledes Ørum Slot og dets tilliggende Ladegaard paa Bygninger er meget brøstfældig og af Fjendernes Gevalt forødt, saa at en stor Del af Bygningerne er aldeles borte. Største Delen af det, som igen er, paa Tømmer og Tag ganske forraadnet, saa at man ikke uden stor Frygt og Fare i Husene baade paa Borggaarden og i Ladegaarden kan indkomme. Kornladen og Høladen staar paa Fald og er aldeles utjenlig til noget som enten Korn eller Hø at indlægge. Skønnes og ikke noget Middel at være, hvorved Kornladen kunde hjælpes og forbedres, uden den af ny maatte opbygges, hvilke Bygningers Brøstfældighed Eders kgl. Majestæt veforordnede Commissarier nogen Tid efter Fjendernes Udmarschering af Landet nok skammelige haver fornummet og synet det, og i deres Offsigt? udi Eders Majestæt indleveret finde beskrevet og desforuden af Syns- og Tingsvidner er at forfare, hvorledes Bygningerne er saa meget forraadnet og utjenlige, underdanigst derfor til Eders kgl. Majestæts Befaling henstiller, om Eders Majestæt naadig ville bevilge noget derpaa at maatte bekoste til samme Huse at opbygge, hvilket jeg underdanigst synes ved dette Middel bedst og ved ringeste Bekostning kunde ske, at et Hus i Borggaarden samt Kornladen blev nedbrudt og igen af ny opbyggt. Bygningstømmer dertil kunde fra Norge afhentes, desligeste Sten fra Aalborg og Kalk fra Mariager. Tag saa meget til samme to Huse behov gøres kunde hos Bønderne ved Eders kgl. Majestæt Naades Befaling til dem derom til Veje bringes og forskaffes. Og hvad Tøm-

mer i samme to Huse kunde vise, som igen til Bygning er tjenlig, kan siden de andre Huse, som mest Hjælp behøver, igen (der)med forbedres og reparereres, hvilket saaledes ved allerringeste Bekostning kan ske og underdanigste dette saaledes til Eders kgl. Majestæt vil have henstillet og ønske Eders kgl. Majestæt herhos et langvarigt og fredeligt Regimente under den allerhøjeste Guds Beskyttelse og Beskærmelse.

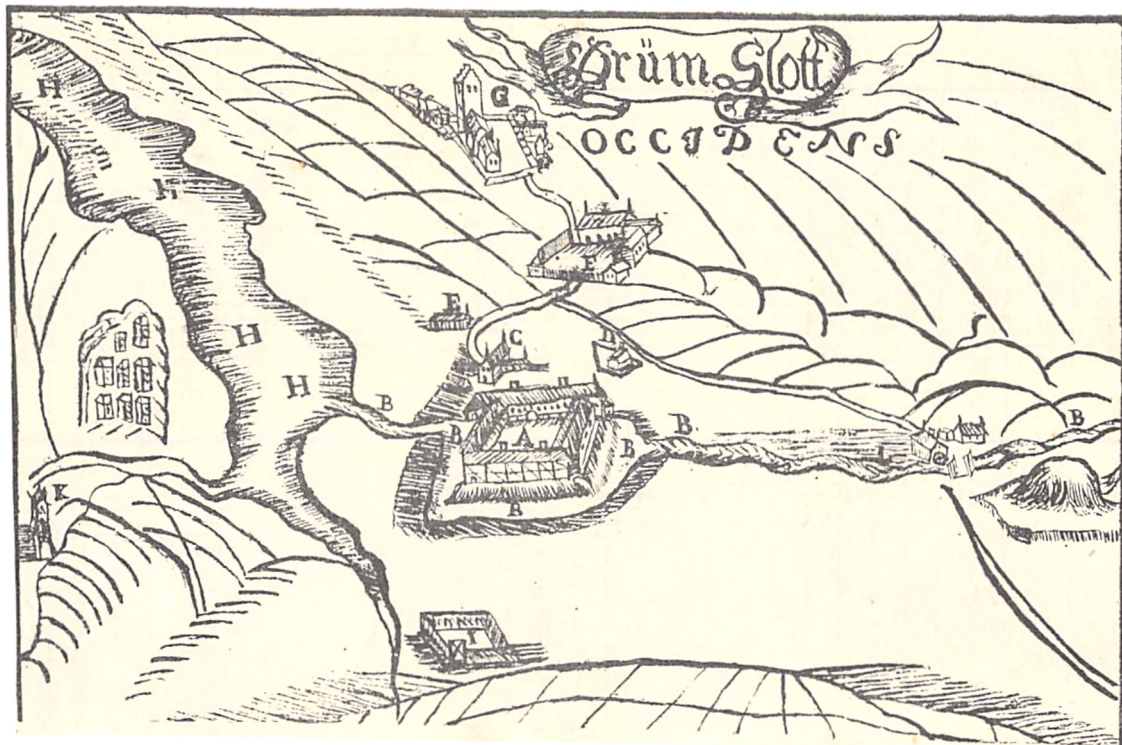
København, den 13de April Anno 1647.

Eders kgl. Majestæts
underdanigste Tjener

Christoffer Huas,
egen Haand.“

Hvor stor en Reparation der saa blev foretaget paa det gamle Slot og dets Udhuse, vides ikke, men vi har et Billede af Slottet og dets Omgivelser i Resens Atlas fra ca. 1677, altsaa nogle Aar efter den store Ødelæggelse i Krigstiderne. Slottet har sikkert ogsaa lidt Skade under Svenskekrigen 1657—60, men derom har jeg ikke fundet noget.

Paa Billedet i Resens Atlas ser vi Slottet (A), der bestaar af fire 1-etages Huse, omflydt af Aaen (B), der løber fra Morup Mølle til Ørum Sø (H). I den vestlige Længde, som ifølge den foranstaaende Synsforretnings Oplysninger beboedes af Herren paa Slottet, sér vi en Porthvælvning. Vindebroen, der velsagtens har været lige for Porten, sés ikke paa Billedet. Staldgaarden (C) bestaar nu kun af to Huse, et større og et mindre. (D) er en Smedie og (E) et Hus af Græstørv. Ladegaarden (F) ligger et Stykke vest for Slottet, tilsyneladende oppe paa Bakken øst for Ørum Kirke (G). (I) er en Indhegning (Kvægfold), og (K) skal forestille Vestervig Kirke. Ved (L) sés Morup Mølle.



Lensmændene paa Ørum.

Siden 1367, da Bo Høg skødede Slottet til Kongen, har det sikkert haft Lensmænd, men om de første af disse véd vi intet.

1418 nævnes en Hr. *Wendelbo* som Lensmand paa Ørum. Han havde en Foged, der hed Jesse Thorbernsøn.

1469 var *Lars Abildgaard* Foged paa Ørum. Den første Lensmand, vi véd noget om, er *Strange Nielsen* (Strangesen).

Han er sandsynligvis en Søn af den bekendte Ridder Niels Strangesøn til Norringtoft i Sjørring Sogn og dennes tredie Hustru, Ingeborg Dosenrodde. Man gætter paa, at Strange Nielsen er født ca. 1414, men Aarstallet er usikkert. Faderen var dengang en gammel Mand og døde 1424. Strange Nielsen blev senere Ridder, Rigsraad og 1478 Hovmester for Prins Hans, der som bekendt tre Aar senere blev Konge i Danmark. Efter Hans's Tronbestigelse blev Strange Nielsen Rigshofmester, hvilket Embede han beklædte i nogle Aar. 1488 var han Lensmand paa Ørum Slot, men længe i Forvejen var han kendt i Thy, thi allerede 1440 havde han givet en Del Gods til Vestervig Kloster. Han nævnes ved forskellige Lejligheder, f. Eks. som Sendemand til Sverige, som nærværende paa Landemodet i Odense, ved Dronning Margrethes Hylding 1387 o. fl. St.

Det vides ikke, hvad Aar Strange Nielsen døde, men han levede endnu 1498.

Hans Hustru hed Anne Clausdatter (Lange), og hun var fra Gaarden Nørholm, der ligger nede ved Vardeaa. Med hende fik Strange Nielsen denne Gaard i Eje, og den blev i Familien en Tid lang.

Strange Nielsens Søn, *Ebbe Strangesøn*, var ogsaa Lensmand paa Ørum, hvor han nævnes 1497 og 1501. Denne Adelsmand er bleven mest bekendt ved, at han i Kompagniskab med en anden Herremand overfaldt Rigshofmesteren Poul Laxmand, saarede denne med Dolkestik i Brystet, hvorpaa de kastede Laxmand ud i Vandet med

disse Ord: „Du hedder Laxmand. Svøm nu, som din Natur er!“ Overfaldet fandt Sted i Aaret 1502 paa Højbro-plads i København. Morderne flygtede straks hjem til deres Gaarde, men i Stedet for at straffe dem, lagde Kongen Sag mod den døde Poul Laxmand og fik ham dømt for Højforræderi, saaledes at Arvingerne mistede alt, hvad de skulde have arvet efter den rige og mægtige Rigshofmester. Hvorledes det egentlig forholdt sig med denne Sag, er aldrig bleven fuldt ud opklaret, men kort Tid efter, at Dommen over Poul Laxmand blev afsagt, blev Ebbe Strangesen Rigsraad. Mordet paa Laxmand er sandsynligvis forøvet i Fuldskab, da det hedder om Strangesøn og hans Staldbroder (Bjørn Andersen til Stenalt), at de den Dag havde „ædt og drukket sammen“.

1505 blev Ebbe Strangesøn Lensmand paa Hagenskov. Han var gift med Kirsten Clausdatter (Bryske) fra Løgis-mose. Hun fik 1497 Pantebrev paa alt det Gods, som hendes Mand ejede i Ørum og paa Mors, og dette Gods skulde saa tilfalde hende, hvis hun overlevede ham, uden de havde haft Børn sammen. Da Ebbe Strangesøn døde ca. 1507, ægtede hun Høvedsmanden paa Kielerhus *Henneke Ahlefeldt*. Denne forlangte siden paa sin Hustrus Vegne Ørum Slot i Pant, men Sagen blev udsat, og dens Udfald kendes ikke.

Børglumbispen *Niels Styggesen Rosenkrantz* var to Gange Lensmand over Ørum Slot, sidste Gang fra 1515—31, da han havde Slottet som Pantelen for 2500 Gylden, som han havde laant Kongen.

Om denne Mand véd vi, at han var Søn af Anders Nielsen Stygge til Hevringholm og Berete Eilersdatter Rønnow, og efter at have valgt den gejstlige Løbebane blev han 1481 Provst og Forstander for Klosteret i Børglum. 1486 blev han Biskop og lovede ved denne Lejlighed at være Kongen, Dronningen og deres Børn tro og aldrig handle imod deres Interesser.

Han forstod fuldt ud den Kunst at vende Kappen efter Vinden og var ved alle Lejligheder, hvor det gjaldt hans egen økonomiske Fordel, en meget nærig og penge-

gridsk Mand, I Skibykrøniken, som skal være forfattet af Bisp Niels Stygges Samtidige, den fra Reformationstiden saa berømte Poul Helgesen, og som 1650 blev fundet indmuret i Skiby Kirke paa Sjælland, hedder det om Niels Stygge, at da han blev Biskop, aflagde han alt Munkevæsen og alt Aandsliv; hele sit Liv lige til sin Alderdom tilbragte han med Spil og Leg, kaade Løjer, Kort og Terninger og med at dreje Pile, hvad der morede ham meget; ellers var han aldrig glad, uden naar han var omgiven af adelige Bolersker eller af Spasmagere, Gøglere og Smigrere. Trods al sin Snedighed og sit fiffige Rænkespind led Niels Stygge dog den Krænkelser, at han engang i Kong Hans' Tid ved en vanærende Dom blev udstødt af Rigsraadet, og hvad der sikkert for ham var det værste, han maatte betale en stor Bøde, inden han blev genoptaget i Raadet. 1519 blev han kasseret som Biskop i Børglum, og hans Søstersøn Stygge Krumpen overtog dette Embede, men Niels Stygge vedblev dog at være Provst, og det gav gode Indtægter.

Den gamle Exbiskop døde 1533, maaske over 80 Aar gl., og han blev begravet i Børglum Klosterkirke. Hans Ligsten, der nu er opstillet ved Kirkens Nordmur, fortæller os, at her i Graven ligger Biskop Niels' Ben, men „hvor hans Sjæl er, faar vi ikke at vide“, føjer Kirkehistorikeren Pontoppidan til.

I Aaret 1515, umiddelbart før Bisp Niels Stygge anden Gang fik Ørum Len i Pant, var Lenet pantsat til *Hans Johansen Lindenov* (til Fovslet nede i Koldingegnen) for 7000 Mk. lybsk, som Kongen havde laant. Denne Herremand, der er den ældste af dette Navn, døde ca. 1535.

Holger Holgersen Rosenkrans til Boller ved Horsens blev Lensmand over Ørum 1531. Han var Søn af Rigsraad Holger Eriksen Rosenkrans og Fru Anna Meinstrup, der var Holger Eriksens anden Hustru. Faderen døde, før Sønnen blev født, og Moderen drog til Hoffet med sin lille Søn, hvor han fik sin Opdragelse. Allerede 1524 fik han Ridderslaget og blev snart en rig Mand, idet han modtog en stor Arv fra Norge, hvorom der dog blev ført

en stor Strid. Han blev efterhaanden Lensmand forskellige Steder og viste sig som en Fjende af Gejstlighedens verdslige Magt, men hans glimrende Løbebane blev brat afsluttet. Under Grevens Fejde, hvor han var en ivrig Forkæmper for Adelen og Christian den III.s Sag, faldt han i Slaget ved Svenstrup den 15. Oktober 1534, kun 38 Aar gl. Han var en af Hovedanførerne i Slaget. Ørum Len havde han i Pant for 2500 Gylden. Hans Enke, Kirstine Friis, giftede sig senere med den følgende Lensmand, Hr. Gabriel Gyldenstjerne. I Hornslet Kirke findes en noget forslidt Ligsten, der bærer Billedet af en Ridder i Panser og Plade samt følgende Inskription:

„Her ligger erlig oc welbyrdige mand och strenge ridder her Holger Roszenkrantz tiill Boller, som bleff slagen for Aalborrius y thet aar, som mandt schreff mdxxxiiij, och thenne sten haffver erlig och welbyrdighe kvinne Fru Kirstine Gabriell Gyllenstiernis ladit lagdt her, som før war fornefvede her Holger Rosenkrantzis Høstrve.“

Holger Rosenkrans' gamle Moder, Fru Anna Meinstrup, bekendt for sin hvasse Tunge, blev ogsaa dræbt i denne Krig. Den 20de Januar 1535 søgte hun Beskyttelse hos Grev Kristoffer paa Ringsted Landsting, hvor Greven selv var til Stede, men da hun ikke kunde styre sin skrappe Mund, blev hun dræbt lige for Grevens Øjne af nogle københavnske Borgere og Liget paa det raaeste mishandlet. Paa hendes Ligsten, der ogsaa findes i Hornslet Kirke, er udhugget en ualmindelig tyk Kvindefigur og nedenunder og ved Siderne læses: „Her liger erlig och velbyrdig qvindhe fru Anne Holgers, Hr. Hendric Meinetorps dotter, som var lands dommere i sieland, som the forredhere ihielslog i grevens tiid 1535. Hves siel gud glede!“

Efter Holger Rosenkrans' Død beholdt hans Enke Ørum Len til 1536, da hun giftede sig med

Gabriel Gyldenstjerne, som var Lensmand paa Ørum 1536—55. Han er bekendt for sine mange Retstrætter, hvoraf han tabte de fleste, og for sin store Rigdom. Han

maatte flere Gange forstrække Regeringen med Penge. 1536 overtog han Ørum som Pantelen for de 2500 Gylden, som Kongen i sin Tid (1515) havde laant af Biskop Niels Stygge. 1546 blev Pantesummen forhøjet med 500 Gylden og 1547 endvidere forhøjet med 2000 Mk. lybsk. Gabriel Gyldenstjerne var under Slutningen af Grevens Fejde (1535—36) Lensmand paa Københavns Slot; det havde dog sikkert været en meget vanskelig Stilling under disse Forhold, da Belejringen pinte Københavns Indbyggere til Hungersdøden, men efter al Sandsynlighed har han ikke været i Byen. Han blev ofte benyttet til diplomatiske Hverv, blev Rigsraad og var i det hele taget en meget formaaende Mand, men Penge giver jo ogsaa Anseelse. Da han døde 1555 paa Støre Restrup, hvilken Gaard han ogsaa ejede, satte hans efterlevende Hustru Kirstine Friis en pragtfuld Ligsten over ham i Sønderholm Kirke.

Denne Kirstine Friis, som nu var Enke anden Gang, var Datter af Jep Friis til Lyngholm. Hun døde 1565.

Præsten Chr. Nielsen Juel i Strandby paa Himmerland har i sin Aarvog skrevet følgende Vers, som skal være efter Inskriptionen paa Gabriel Gyldenstjernes Ligsten:

„Her ligger erlig oc welbyrdig mand
Gabriel Gyldenstjerne til Restruphede hand
En Kongens Hoffuetzmand til Ørum leen,
Han døde en salig Christi wen,
Der mand schreff mdl oc V aar,
Da lagdes hans liig paa baar.
Her huoss huiler sig han hustru kier,
Welbyrdiig frue Kistine Frisdatter,
Jep Fris til Lyungholm hendes Fader vaar,
Frwe Heluig hinde til werden bar.
The leffuede baade y werden gudelig,
I Christo døde de christelig,
Med hannom leffuer de nu euindeligh.
16 Maii aar 1565 *)

I en Rettertingsdom, afsagt 1552 af Kongen selv mellem Gabriel Gyldenstjerne og *Niels Michelsen*, Foged paa

*) Skal være Kirstine Friises Dødsdag.

Ørum, berettes, at Niels Michelsen rømte bort, da han skulde tiltales, fordi han ikke havde aflagt nøjagtigt Regnskab. Dommen gik ud paa, at tiltalte skulde føres tilbage til det Sted, hvor Gerningen skete, og straffes efter Loven.

Den 18. April 1556 skrev Kongen et Brev til Fru Kirstine, Gabriel Gyldenstjernes Efterleverske, i Anledning af, at hun efter Knud Gyldenstjernes *) Beretning ikke har villet modtage de 4000 Jachimsdalere og 2000 rinske Gylden i Guld, hvormed Knud Gyldenstjerne efter Kongens Befaling har villet indløse Ørum Slot og Len fra hende; men da hun afviste ham med unyttige Ord, befales det hende at modtage Indløsningssummen efter Pantebrevens Lydelse og lade Knud Gyldenstjerne følge Ørum Slot og Len med klart Inventarium, Jordebøger, Breve og andet; i modsat Fald skal han indlægge Pengene hos Otto Brahe og Erik Podebusk, som skulle forvare dem „til troer Hænde“. Da der klages over, at hun ikke pløjer eller saar til Lenet, paabydes dette hende, indtil hun bliver af med det, at Kronen ingen Skade skal lide.

Samme Aar udsteder Kongen Kvittering til Knud Gyldenstjerne paa tre kgl. Pantebreve, som denne paa Kongens Vegne har indløst fra Fru Kirstine, Gabriel Gyldenstjernes Efterleverske, og leveret Kongen selv i dennes Kammer paa Københavns Slot. Det ene udstedt 1531 til Hr. Holger Rosenkrants paa Ørum Slot og Len for 2500 rhinske Gylden i Guld; det andet og tredje 1546 og 47, hvorved Pantet blev forhøjet for Gabriel Gyldenstjerne med 500 Gylden i Guld og 2000 Mk. lybsk.

1556—61 var *Knud Henriksen Gyldenstjerne* Lensmand over Ørum. Denne Mands Liv var meget omskifteligt, og man har rettet stærke Anker mod hans Hæderlighed, men det er meget muligt, at man har gjort ham Uret, særlig ved Bedømmelsen af hans Forhold til den fangne Kong Christian den II. Han havde modtaget en efter den Tid lærd Uddannelse og blev Magister, og i en uhyre vanskelig Tid blev han Biskop over Fyns Stift. Det var i Aaret

*) Lensmand over Ørum efter Gabriel Gyldenstjerne.

1529, at den gamle snedige Biskop Jens Andersen Belde-nak afstod Stiftet til Knud Gyldenstjerne mod en aarlig Pengesum. Gyldenstjerne hørte den ny Tid til, og skønt han var katolsk Biskop, stillede han sig meget velvilligt overfor den ny Lære. Derfor kaldte ogsaa Poul Helgesen, der var den katolske Kirkes eneste, virkelig dygtige For-svarer, ham „den troløse Skinbiskop“. Lutheranerne kaldte ham „den ærlige og fromme Biskop“, men i det Klage-skrift, som i 1536 efter alle Biskoppernes Fængsling blev rettet mod dem, hedder det om Knud Gyldenstjerne: „Han har hverken villet være Papist eller evangelisk, men har ført et eget Regimente og vilde kaldes Herre af Fyn.“

Knud Gyldenstjerne var ikke afholdt af Folkets brede Lag, thi han beskyldtes for at have ført Chr. II i en Fælde. Hvor stor en Part af Skylden, der kan lægges paa Knud Gyldenstjernes Skuldre, er ikke saa let at afgøre, men fak-tisk holdt han ikke sit givne Ord til Kong Chr. II. 1534 var han ivrig for Christian den III.s Sag, men to Aar efter maatte han dog sammen med de øvrige Bisper vandre i Fængsel, og da han efter et Aars Forløb atter kom paa fri Fod, levede han Resten af sit Liv som verdslig Stor-mand.

Han giftede sig med Jytte Podebusk, der var Enke efter den i Slaget ved Svenstrup faldne Rigsraad Niels Broch til Estrup. Hun ejede mange Herregaarde, og 1556 fik han Ørum Slot som Pantelen med Forpligtelse til for sine egne Penge at indløse Pantebrevet hos Fru Kirstine Friis og overlade det til Kongen.*) Samtidig maatte Knud Gyldenstjerne love, at han ikke vilde tage Renter af de Penge, som Kongen havde laant af ham. Det syntes at være haarde Betingelser, den forhenværende Biskop maatte indgaa paa, men Lenet har sikkert nok været meget ind-bringende. Ved samme Lejlighed fik han ogsaa Vestervig Kloster i Forlening. 3 Aar efter havde Knud Gyldenstjerne indløst Panterne, og nu fik han Forleningsbrev baade paa Ørum Slot og Vestervig Kloster. Dette Brev anføres her

*) Sé Pag. 24.

i sin Helhed, for at man kan danne sig en Mening om, hvorledes et saadant Aktstykke fra Fortiden tog sig ud:

„Vi Frederik den Anden o. s. v. gør alle vitterligt, at vi af vor synderlig Gunst og Naade, saa og for Troskab og villig Tjeneste, som os elskelig Knudt Gyldenstiernn, vor Mand og Tjener os og Riget hertil gjort og bevist haver og herefter troligen gøre og bevise maa og skal, have undt og forlenet og nu med dette vort aabne Brev unde og forlene fornævnte Knudt Gyldenstiernn vort Slot Ørum og vort Kloster Vestervig med Bønder og Tjenerne og al deres Rente og rette Tilliggelse, intet undtaget, som han nu selv dertil udi Værge haver, at have, nyde, bruge og beholde udi tre samfulde Aar næst efter dette aabne Brevs Dato Regning, dog at han aarlig hver St. Hansdag, Midsommer, skal give og deraf til Afgift tre Tusinde gode møntede og uforfalskede Jokumsdalere og dennem til gode rede lade fornøje vor Rentemester paa vore Vegne, og skal han nu til St. Hansdag, Midsommer, førstkommendes udgive forskrevne 3 Tusinde Daler for det næste forleden Aars Rente Aar 1558 og siden saa forfølge Aar efter andet; saa længe han haver samme Len, skal han og gøre os gode Rede og Regnskab for alle Sagefald, Gaardfæstning, Gæsteri og al anden uvisse Rente og siden tredie Parten deraf at komme os til gode, og hvis Vrag, som strander under fornævnte Ørum og Vestervig Len, skal han lade bjerge paa hans egen Bekostning og aarligen derfor gøre os gode Rede og Regnskab og det siden altsammen at komme os til bedste. Sammeledes skal han tjene os og Riget deraf med 24 geruste Heste med glaffuende (?) inden Riget paa hans egen Kost og Tæring, og skal han holde os og vort medhavendes Folk og Heste tre Nætter om Aaret, naar vor Vej falder der frem; skal han bygge og forbedre fornævnte Slot og Kloster og dennem holde ved god Hævd og Magt og Tjenerne dertil liggendes ere ved Lovskel og Ret og ingen af dem uforrette mod Loven eller og dem udfæste af deres Gaarde, imedens og al den Stund de aarlig til gode Rede yde og

udgive deres Landgilde og anden Rettighed og holde deres Gaarde ved Hævd og Magt, og skal han ikke heller besvære dem med noget nyt Husbondhold eller paalægge dem nogen anden ny Besværing i nogen Maade. Sammeledes skal han frede Jagten og aldeles intet jage eller jage lade, skyde eller skyde lade paa nogen (af) de Enemærker, Skove og Ejendomme, der tilligger, uden aleneste paa de Skove og Ejendomme, som han med Adelen haver Lod og Del og er Adelen eget Arvegods, og skal han ikke heller forhugge eller forhugge lade nogen (af) de Skove, der tilligger, til Upligt i nogen Maade; thi forbyde vi alle, ihvor de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogder Embedsmænd og alle andre fornævnte Knudt Gyldenstiern herimod paa fornævnte Ørum Slot og Vestervig Kloster eller nogen deres Rente eller rette Tilliggelser, eftersom foreskrevet staar, at hindre eller udi nogen Maade Forfang at gøre under vor Hylleste og Naade.

Givet paa vor Gaard udi Odense den 15 Dag February Aar 1559.

Under vor Signet
Friderich.“

Knud Gyldenstjerne døde paa Vestervig Kloster 1568, og hans Hustru overlevede ham i 5 Aar. De er begge begravede i Aarhus Domkirke, og deres Grave dækkes af en smuk, hvid Ligsten, hvorpaa er udhugget de afdødes Billeder i Legemsstørrelser. Inskriptionen, der er affattet paa Dansk, begynder saaledes:

„Her vnder hviler en erlig och welbirdiig mandt, Knudt Gildenstierne til Agard hede hand, en høfvidsmand ofver forleeninger tree, Ørvn, Lundt och Westervig closter ware thee. Ther mandt scref 1568 aar, soef hand i Herren af helsot och icke af saar i Westervig closter, then hoglerde mandt, then ottende dag Decembris wpgaff hand sin aand. Her hoss hviler och hands hvsfrve kier, erlig och welbirdig Jvdit Podebusk med ere, til Vosborg hennes seedegaardt, ther mandt screff 1573 Aar“

1561 afstod Knud Gyldenstjerne Ørum Slots Len til Kongen, men beholdt Vestervig indtil sin Død.*)

Frans Bilde blev saa Lensmand over Ørum fra 1561—65. Lenet blev først givet ham som Regnskabslen, 1562 som Afgiftslen mod en Afgift af 500 Daler aarlig og Halvdelen af de uvisse Indtægter. Endelig 1564 fik hans Enke *Edele Hardenberg* Lenet i Pant for 5451½ Daler, 817 Lod Sølv og 420 Mk. Renten af disse Penge (5 pCt.) skulde saa fradrages i Afgiften. Frans Bilde var en lærd Mand. 1533 gik han i Skole i Wittenberg, og Aaret efter under Grevens Fejde gik han i Malmø Skole, og her blev han i 9 Uger holdt fangen af Byens Borgere. Han blev siden en af de Mænd, der fik meget betydelige Forleninger.

Fra 1547 til 48 var han Lensmand over Dronningborg, 1548—57 i Silkeborg, 1557—60 i Vrejlev, 1560—61 i Varberg og blev som før nævnt Lensmand over Ørum 1561.

I Slaget ved Øland den 11. Septbr. 1563 var Bilde Underadmiral paa den af Peder Skram kommanderede Flaade. En Kanonkugle gjorde her Ende paa hans Liv.

Hans Hustru, der beholdt Lenet til 1565, døde 1581 og ligger begravet paa Horne Kirkegaard paa Fyn.

1665 blev der i Anledning af Krigen udskrevet Knægte af Lenene; de skulde møde i København med gode Værger og de bedste Klæder. Den, der ikke mødte, blev straffet paa Livet. Ørum Len skulde stille 400 Mand. Naar Edle Hardenberg fik Lov til at beholde Lenet efter sin Mands Død, kom det sikkert deraf, at Kongen i 1564 laante 16,000 Daler af hende, og Ørum Slot blev sat i Pant.

Otuf Munk indløste 1565 Pantet, men Aaret efter blev det atter pantsat for de samme Summer, som er nævnt

*) 1557 faar Kronens Lensmænd Paalæg om at sælge Korn til Kronens Bønder for 1 Daler Tønden og gøre Regnskab derfor, da der er Dyrtid paa Korn. Ved denne Lejlighed skulde Knud Gyldenstjerne af Ørum Len udlevere 5 Læster Rug og 8 Læster Byg. (1 Læst Rug regnes til 30 Tdr. og 1 Læst Byg til 36 Tdr.)

Aaret efter faar Knud Gyldenstjerne Paalæg om i Ørum og Vestervig Len at lade bage 40 Læster haardt Kavringbrød til Orlogsskibene.

under den foregaaende Lensmand; senere bliver Pantet forhøjet med 1000 Gylden, 5866 Daler, 4706 Mk. og 1567 yderligere forhøjet med 2000 Daler, saa det var efter den Tids Forhold store Summer, det drejede sig om. Oluf Munk var en Søn af Landsdommer Mogens Munk, den Mand, der paa en snedig Maade bragte Chr. II Adelens Opsigelsesbrev. Efter at have studeret i Køln blev Oluf Munk Magister, og efter mange Besværligheder og Bedragerier naaede han i Aaret 1535 at faa Kong Chr. III.s Stadfæstelse paa, at han skulde være sin Farbroder Iver Munks Efterfølger som Biskop i Ribe. Pavelig Indvielse naaede han ikke; derimod opnaaede han et Slags Skinvalg af Domkapitlet, idet han ved nogle Kanniker blev ført til Bispesædet i Domkirkens Kor.

1536 blev han fængslet i København og sad fangen indtil den 7de Maj 1537, da han skriftlig lovede at være Kongen tro, anerkende den ny Tilstand og — at gifte sig inden Aar og Dag. Han giftede sig saa med Drude Rantzau, en Slægting af den bekendte Feltherre Johan Rantzau, og levede nu som verdslig Stormand, der fik mange Forleninger og deltog i adskillige ærefulde Hverv; men han skildres som en godskær, havesyg og trætkekær Person, der paa enhver Maade søgte at pine saa meget som muligt ud af sine underordnede. Særlig klager Bønderne over, at han egenmægtig vilde forhøje de gamle Landgildeafgifter. Han skal være død 1569, over 70 Aar gl., og ligger begravet i Hjerm Kirke, hvor en pragtfuld Ligsten endnu ses. Hans Hustru døde først i 1606.

Ludvig Munk Olufsen, Søn af fornævnte Oluf Munk, var Lensmand over Ørum fra 1569 til 1595 og havde Lenet paa de samme Betingelser som Faderen. Han indløste senere Pantet og svarede saa en aarlig Afgift af 800—850 Daler. I Aaret 1584 lod han forfærdige Signeter til Herredsseglene i Thy; hans Navn staar paa disse Segl, der er de ældste i denne Landsdel, og 1578 fik Lensmanden paa Ørum, Ludvig Munk, Befaling til at lade bygge en Skibsbro ved Oddesund og holde en Pram og Baad der,

da Vadestedet mellem de to Odder var farligt, og 1589 fik han ny Ordre til at bygge en Bro over Vadestedet.

Ludvig Munk, som ogsaa blev kaldet „den tykke“, var gift med Anne Lykke, som efter Mandens Død 1595 en Tid lang boede paa Thisted Bisgaard. Hun var Søster til den næste Lensmand paa Ørum, Erik Lykke.

1593 var det galt med Ludvig Munks Regnskaber. I flere Aar havde han ikke aflagt noget Regnskab, og han skyldte Kongen en stor Sum Penge. Han faar derfor streng Ordre til at gøre sit Regnskab klart til 1ste Maj, ellers vil Kongen overdrage Lenet til en anden, der vil svare sin Afgift til Kronen i rette Tid.

Senere hen paa Aaret kræver Kongen ham igen og truer med Afskedigelse. Han faar dog samme Aar nyt Forleningsbrev paa Ørum, saa han maa have klaret en Del af Gælden; men 1599, fire Aar efter Ludvig Munks Død, kræver Kongen Arvingerne for Resten af Afgiften af Ørum Slot og Len.

Denne Gæld blev betalt 1601. Dette Aar fik Ludvig Munks Enke Anne Lykke Kvittering af Kongen for Restgælden 75 Daler 1½ Ort, som nu var indbetalt i Rentekammeret.

Saa fik Ludvig Munk vel Fred i sin Grav.

Den næste Lensmand hed *Erik Lykke*. Han ejede Havnø og Eskjær og var gift med Dorthe Iversdatter Krabbe. En Tid lang var han Hofjunker, senere Lensmand forskellige Steder, sidst fra 1595—97 over Ørum. 1596 forfattede Præsterne i Hundborg Herred en gejstlig Jordebog *) efter Forlangende af Lensmanden Erik Lykke til Eskjær. Denne Jordebog gemmes nu paa Landsarkivet i Viborg. Erik Lykke døde 1602 og er begravet i Grinderslev Kirke.

Fra 1597 til 1609 var *Johan Rud* til Møgelkjær og Løgismose Lensmand over Ørum. Afgiften af Lenet var 900 Daler. Johan Rud havde studeret forskellige Steder i Udlandet, blev dernæst Hofjunker og endelig Lensmand. Han var gift med Anne Eriksdatter Hardenberg og døde

*) Sé Aarbog for Thisted Amt 1913.

1609. Hun overlevede ham i mange Aar og døde 1625. De er begge begravede i Raarup Kirke.

Den næste Lensmand var *Jørgen Lunge* til Odden og flere Gaarde. Han var født 1577 paa Odden, studerede i Viborg, Sorø, Strasborg, Genf og Padua, rejste i Frankrig og Italien og deltog i den nederlandske Krig, hvor han blev Major og Oberstvagtmester. Paa en Rejse i Tyskland faldt han i Fangenskab og maatte selv løskøbe sig. 1608—10 var han Lensmand paa Vestervig Kloster, 1610—13 paa Ørum, deltog med Hæder i Kalmarkrigen, blev 1616 Rigmarsk og Ridder og døde 1619 paa Birkelse. Han var gift med Sophie Brahe Stensdatter til Bodumbisgaard. De er begge begravede i Frue Kirke i Aalborg. *)

Afgiften af Ørum Len var 900 Daler.

Den næste Lensmand var *Mogens Kaas* til Støvringgaard fra 1613—19, dernæst *Tønne Friis* til Hesselager fra 1619—22. Under denne sidste Lensmand var Afgiften af Lenet 2300 Daler. Disse to Herremænd lignede hinanden deri, at de begge i deres unge Aar studerede i Udlandet, blev senere Hofjunkere og senere Lensmænd forskellige Steder. *Oluf Parsberg* til Sødal var Lensmand paa Ørum 1622—24. Han var ogsaa Ridder og Rigsraad. Under Begyndelsen af Kejserkrigen var *Reinhold Heidersdorf* til Rugballegaard Lensmand paa Ørum. Han maatte forlade Lenet 1627, da de kejserlige bemægtigede sig Jylland. Kornskatten af Ørum Len var før Fjendons Indfald leveret til Hans Søfrensen, Tolder i Aalborg, som siden maatte gøre Regnskab derfor. Denne Skat udgjorde ialt 149 Tdr. 3 Skpr. Rug, 148 Tdr. 2½ Skp. Malt og 230 Tdr. Havre og gemtes sædvanlig i et Kornhus i Thisted, sønder i Byen. Heidersdorf var Ungkarl, Hofjunker 1612;

*) 1597 skal Johan Rud anvende 100 Daler paa Istandsættelsen af Tagene paa Ørum Slot, og 1598 skal Ørum Len levere 400 Tdr. Havre til Kongens Heste paa Kronborg.

Det synes, som om Bygningerne allerede ved denne Tid har været brøstfældige, for 1602 skal Iver Juul og Thomas Maltesen besigte Bygningerne paa Ørum Slot og indsende Besigtelsen til Kancelliet.

1615—20 var han Køgemester ved Hoffet, derpaa Lensmand, først paa Ørum og senere paa Sejlstrup, boede tilsidst i Odense og døde 1639.

Tage Andersen Thott til Egede var Lensmand over Ørum Len efter Kejserkrigens Afslutning til 1631. 1607 studerede han ved Universitetet i Padua, senere Ritmester, Ridder. To Gange gift. En Søster Margrethe skikkede sig ilde og dræbte sit Barn.

Fra 1631 til 35 var *Gunde Lange* Lensmand over Ørum. Han var Herre til Breining og Kølbygaard. Som ung studerede han flere Steder hjemme og ude. I Kalmarkrigen blev han saaret ved Belejringen af Elfsborg, men kom sig dog af sit Saar, 1615 blev han Kannik i Ribe, senere Lensmand i Sejlstrup, Landsdommer i Jylland, Lensmand paa Ørum og sidst paa Aalborghus. Han var gift med Anne Nielsdatter Krabbe til Kølbygaard og døde 1652, omtrent 76 Aar gl., og blev begravet i Thisted Kirke.

Kristoffer Hvas til Hennegaard havde Ørum Len fra 1635 til 1650 og betalte først den samme Afgift som de foregaaende Lensmænd (2300 Daler). 1646 fik han Afgiften nedsat til 1850 Daler. Han var født paa Mors og færdedes i sin Ungdom meget i Udlandet som Krieger. Skønt han hørte til den lavere Adel, nød han dog stor Anseelse og fik i Aaret 1648 mange Stemmer til Rigsraadet. Som Krieger var han med i Tyskland 1625 og satte ved denne Lejlighed Halvdelen af sin Formue over Styr. Senere var han med i Svenskekrigen 1643—45 og blev saaret i Kampen. Ved den anden Svenskekrigs Udbrud 1657 blev han udnævnt til Rytteroberst og dannede saa hurtigt et Rytterregiment paa 1000 Mand, at han allerede i Februar kunde slutte sig til Hovedhæren, der stod nede i Holsten under Anførsel af Anders Bille. Da de Danske hørte, at Karl Gustav nærmede sig i Ilmarsche fra Polen, holdt de Krigsraad om, hvilken Stilling det var klogest for den danske Hær at indtage. Kristoffer Hvas raadete til at indtage en Flankestilling ved Marsklandene og opgive Frontstillingen Hamborg-Lybæk. Man fulgte Kristoffer Hvas' Raad, og Nederlaget blev afgørende.

Ogsaa Hvas' Regiment blev adsplittet; en Del flygtede mod Nord gennem Jylland og blev fanget af Svenskerne, Resten, deriblandt Hvas, slap over til Fyn. Herfra blev Hvas kaldet over til Sjælland for at holde Strandvagt, men kort Tid efter (18de Februar 1658) døde han i København, 60 Aar gl. Han var gift med Anne Staverskov.

Den sidste Lensmand hed *Mandrup Due*. Han var født 1598 paa Oxholm, studerede først i Tübingen og Leyden, foretog Rejser i England og Frankrig og var med i Krigen 1627. 1629 stod han Skrifte i Odense for et Drab, var Lensmand paa Aastrup 1646—50 og endelig Lensmand paa Ørum 1650—59. Døde 1660 og blev begravet i Selde Kirke. Hans Hustru Anne Skeel Albertsdatter er ogsaa begravet i Selde Kirke.

Efter 1660 blev Lenet til et kongeligt *Amt*, og Gaard og Gods solgtes til Privatejendom.

1661 købte *Elisabeth Berus*, afdøde Hamborgerkøbmand Albert Baldtser Berus' Enke, og hendes Broder, *Leonhard Marselis*, der havde været Berus' Kompagnon, Ørum Slot og Gods for 105,625½ Rdl. 13¼ Sk. med adelig Frihed. Samme Aar købte de Birkeretten til Ørum Birk for 600 Rdl. Ørum Slot blev saa siden overdraget til Baldtser Berus' Søn, *Gabriel Berus*, og da han døde temmelig forgældet 1679, overtog Svogeren *Poul v. Klingenberg* Ørum og ejede Gaarden til 1685.

Poul Klingenberg var født i Hamborg den 18de Oktober 1615 og var Søn af Jochim K. og Gardruth Allers. 1631 kom han i Tjeneste hos Købmand Albert Baldtsar Berus i Hamborg. Efter 3 Aars Forløb blev han Bogholder hos Berus og senere dennes Kompagnon. Da K. i 1652 kom hjem fra en Udenlandsrejse, var Berus syg. K. ønskede nu at indgaa Trolovelse med Berus' ældste Datter Anna, men den 20de August samme Aar døde Berus, og først senere fik K. Løfte paa Datteren, der dog forblev meget koldsindig overfor ham, og nu gav han sig i Tjeneste hos den danske Regering, der 1653 udnævnte ham til

Generalpostmester. 1654 blev han saa gift med Jomfru Elisabeth Berus, en Søster til den førømtalte Anna Berus.

Klingenberg har uden Tvivl været en dygtig Mand med gode Kundskaber, særlig i Botanik, og den danske Regering benyttede ham ogsaa paa mange Omraader, baade som Leder af Postvæsenet, Diplomat og Handelsmand. 1669 blev han ophøjet i Adelsstanden og hed derefter Poul von Klingenberg. Hans Vaaben var en guld-kronet Guldklokke paa et sort Felt, og paa Hjelman saas en Guldkrone. 1670 blev han Etatsraad. Desuden fortsatte han sin afdøde Svigerfaders Forretning i Hamborg og havde store Forretninger alene eller i Kompagni med andre (Cort Adeler, Silius, Gabriel Marselis o. fl.), især ved Leverancer til Hær og Flaade.

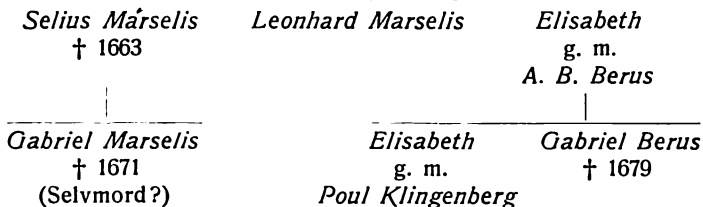
Han blev efterhaanden en meget rig Mand, der ejede mange Gaarde rundt omkring i Landet, og betegnes tillige som en nærig og snu Forretningsmand, som forstod at mele sin egen Kage.

En Svoger, Gabriel Berus, der ejede Godserne Wandsbeck og Ørum samt en Part i Mariager Kloster, døde 1679, og det viste sig, at hans Ejendomme var i høj Grad for-gældede. Klingenberg overtog saa Boet og Forpligtelse til at svare hver sit, og hvad Fordringer, der kunde fremkomme.

1642 havde Klingenberg's Svigerfader Albert Berus og Gabriel Marselis *) oprettet en Kontrakt med den danske

*) 1653 blev *Selius Marselis*, en hollandsk Købmand, der var bosat i Kristiania, Direktør og Inspektør over det norske Postvæsen. Selius Marselis var 14 Aar ældre end Klingenberg, og hans Søster var gift med dennes Svigerfader Albert Berus. En Broder, *Leonhard Marselis*, var Berus' Kompagnon.

Disse tre Søkende var oprindelig Hollændere.



Krone om, at de skulde afhente i Spanien og levere 20,000 Læster Salt. Denne Kontrakt var ikke bleven opfyldt, og ved en Dom 1682 blev Berus' og Marselis' Arvinger dømte til at betale 184,224 Rdl. 33 Sk. til Kongen, hver med Halvdelen. Da Klingenberg havde overtaget disse Arvingers Forpligtelser, kom han alene til at klare Gælden, og der blev saa gjort Udlæg i forskellige Ejendomme, ogsaa i Ørum Slot; men Klingenberg klarede sig dog nogenlunde over disse Vanskeligheder mod, at han afstod Postvæsenet, som gav en betydelig aarlig Indtægt, til Kongens Søn med Sophie Amalie Moth, Grev Christian Gyldenløve. Ved denne Imødekommenhed fra Klingenbergs Side tog Salt-sagen et for Klingenberg heldigt Forløb. Et kongeligt Reskript derom lyder saaledes: „.... For hvad han saaledes allerunderdanigst kunde have at fordre, have vi o. s. v. givet ham og hans Arvinger til evindeligt Arv og Ejendom det til Os, for videre Vores Prætension i fornævnte Saltsag, udlagte Ørums og Mariagers Klosters Gods og Tiender.“ Endvidere fik han ved denne Lejlighed noget vestervigsk Bøndergods, som „ham ved Ørum ligger belejligt“, samt Færgekornt af Sallingsund, der var bortforpagtet for 118 Rdl.

Klingenberg slap altsaa nogenlunde fra Saltsagen, men ved andre Processer, især med Marselis' Arvinger, mistede han store Summer, og da han tillige maatte holde Skifte med sin Søn (hans første Hustru var død før 1672, og 1682 giftede han sig med Gjertrud Iserborg, f. 1654, der var hans Søsterdatter), fik denne Søn alt det ørumske Gods. Klingenberg havde nu kun et holstensk Gods tilbage, og det var oven i Købet delvis pantsat, saa det saa galt ud med hans Pengesager. I et Kongebrev af 1687 opfordres Klingenbergs Kreditorer til at have Taalmodighed. 1690 gik han Konkurs. Ogsaa med Sønnen Poul Klingenberg laa han i Proces. Klingenberg døde og blev begravet paa Kirkegaarden ved Ljørslev Kirke 11te Oktober 1690. Hans Pengesager var ved hans Død i en saa fortvivlet Forfatning, at Sønnen ikke turde vedgaa Arv og Gæld i Boet.

I et Brev fra hans Søn til Skiftekommissærerne hedder det: „Og som min salig Fader, dengang han kort før end hans dødelige Afgang kom hertil, efter at hans Kreditorer havde taget hans holstenske Gods samt hans Gaard i København fra ham, maatte efterlade Størstedelen af hans paa samme Steder befundne Mobilier, hvilke begge Dele af Kreditorerne med de derudi befundne Mobilier blev solgte, saa kunde jeg ej vide, om mulig i samme Mobilier kunde have været flere Breve.“ *)

Sønnen, *Poul Klingenberg*, der var Assessor i Højesteret, døde som Konferentsraad og var gift første Gang med Edel Elisabeth Bjelke, anden Gang med Ulrica v. Speckhan.

(Selius Marselis døde 1663. Hans Søn Gabriel Marselis døde 1671 ved Selvmord udenfor Hamborg. Han stak sig selv ihjel. Etter andre Kilder skal han være bleven myrdet.)

Poul Klingenberg (sen.) havde i Aaret 1685 overdraget Ørum til sin Søn Poul Klingenberg (jun.). Denne afstod senere Gaarden til sin Broder *Henrik Klingenberg*, og da han døde 1716, vedblev hans Enke *Charlotte Amalie Giedde* at besidde Gaarden. Hun døde 1737; og hendes Børn solgte 1738 eller 1739 Ørum Gaard og Gods for 5600 Rdlr. til Major *Jens Laasby Moldrup* fra Vestervig Kloster. Han nedbrød det gamle Ørum Slot, rimeligvis omkring ved Aar 1748, og flyttede Gaarden 300 Skridt vest for Aaen; det er den nuværende gamle Ørumgaard, der har 12½ Td. Hartkorn.

Senere blev Ørumgaard 1761 incorporeret i det af Jens Laasby Moldrup oprettede Vestervig Stamhus, men da dette ikke vedkommer Ørum Slots Historie, skal vi slutte.

Af det gamle Slot er nu kun Borgpladsen tilbage. I Fjor (1914) blev der i videnskabeligt Øjemed foretaget en Gravning paa Stedet. Det er muligt, at der ved saadanne Undersøgelser kan findes mange interessante Ting og Minder fra Fortiden. I Danske Atlas fortælles, at 1730

*) Fr. Olsen: Det danske Postvæsen.

fandt man ved Gravning i Borggaarden et gammelt Harnisk, hvoraf Hjælmen og Bryststykket var hele.

I den nærliggende Ørum Kirke findes kun én Ligsten over Mænd fra Ørum Slot. Det er en rødlig Sandsten med følgende Indskrift:

„Her vnder denne hyggen Steen hviler S. Niels Larsøns Been paa Ørum Slot, som Skrifuer vaar och detz Forvalter paa tiend Aar, der hand af Dage nv vaar mæt och meget Svaghed gandske træt i Herren den siett Octobris Dag bortsof med Glæd och god Behag segsten hunder 60 och fem: hannem gif Gvd det ævig Hiem.“

En stille, mild Sommeraften nede ved Aaen, der løber forbi det gamle Voldsted, hvor Ørum Slot har ligget, medens de mange Aarhundreder skiftede

Taagen, Mosekonens Bryg, glider stille hen over den fugtige Engbund og ligesom samler sig omkring den gamle Vold. I Maanestraalernes Sølvglans faar de lette Taager baade Form og Liv, og for vor Sjæls indre Øje fremtrylles det gamle Slot, saaledes som det stod for Aarhundreder siden; men der er en underlig mat og uvirkelig Farvetone over Billedet, og et let Vindpust jager Nattaagens Fantasibilleder paa Flugt. Kuldegysende forlader vi det Sted, der er saa rigt paa Fortidsminder, og vender tilbage til de levendes Boliger, thi af det gamle Ørum Slot er der kun en nøgen Jordvold tilbage. Men den svundne Tid har ikke været forgæves, for selv om ogsaa vore Navne skal dø og glemmes af de kommende Slægter, lever vi dog videre i Evighedslandet og vi næres og udvikles stadig til større Fuldkommenhed og Lykke. Saa

kan vi forstaa, at de gamle henfarne har ikke levet for-gæves.

Men hver Nat, naar Naturen er tyst og stille, samler sig ligesom et Mindeslør omkring den gamle Sløtsvold, medens Aaen luller sig stille og lydløst forbi. De mange Fortidsskikkelser, der drages hen til dette minderige Sted, maa ikke forstyrres

Anders Skolemester i Ørum.

Et Tidsbillede fra Thy.

Ved C. Klitgaard.

I AARET 1601 blev den stakkels Jesper Degn i Bedsted brændt for Trolddom. Han havde bl. a. bekendt, at han havde laant en Lægebog af Anders Christensen, Skolemester i Ørum By, og deri stod skrevet, hvorledes man skulde „vise igen det, som var stjaalet“; man skulde nemlig paa Bunden af en ny Lergryde skrive: Christus Regnat, Christus Vincit, Christus Imperat (Christus raader, Christus sejrer, Christus hersker), og derefter skulde man skrive de Mistænktes Navne paa en Seddel, svøbe den ind i Ler og kaste den i Lergryden, som skulde være fuld af Vand. Derefter skulde der over Gryden læses: Justus es Domine et regtum judicium tuum“ (Retfærdig er Du, Herre, og retfærdig Din Dom), saa skulde Tyvens Ansigt formentlig vise sig paa Vandfladen.

Jesper Degn berettede derhos, at han intet kunde af samme Handel (∴ Kunst), før han fik denne Bog.

Denne Tilstaaelse' var selvfølgelig ret ubehagelig for Skolemesteren, thi det var jo ingen Spøg at blive indblandet i en Hexe- eller Troldkarlesag, men han klarede dog for sig, saa han slap med Skrækken, hvad der ses af, at der 1602 blev taget Tingsvidne ved Ørum Birketing, at Anders Skolemester i 8 Mænds Paasyn tog i Christen Skrivers Haand og „beplygtede“ sig at ville være udi sin Husbonds — Lensmanden paa Ørum Slot, Johan Rud til Møgelkjær — Minde og Ret*) og stille ham aldeles tilfreds

*) D. v. s., at han skulde ordne Sagen i Mindelighed ved at forhandle med Lensmanden selv.

for den Beskyldning, Jesper Degn var fremkommen med angaaende den laante Bog.

Saa gik der en Række Aar; men Skolemesteren forstod næppe at gøre sig afholdt af Befolkningen, og omsider viste det sig, at gemt var ikke glemt.

Den 2. September 1620 blev der paa Refs Herredsting svoret Kirkenævnstov over en Mand, Christen Christensen Munk fra Refs i Hurup Sogn, som blev kendt skyldig i Trolddomsbedrift*), og 23. September stadfæstedes Dommen, hvorefter Synderen utvivlsomt blev brændt; men nu havde Beboerne i mange Aar haft den Ørum Skolemester mistænkt for samme Forbrydelse, og det lykkedes ogsaa 29. September — velsagtens ved det sædvanlige „pinlige Forhør“ før Brændingen — at faa Christen Munk til at tilstaa noget om Skolemesteren. Han bekendte saaledes, at for 3 Aar siden var han gaaet Bud for Else Laustdatter, Mads Koks i Helteborg, til Anders Skolemester i Ørum for at anmode ham om at komme og tale med Else og „døve den Sag, at hendes Søsterdatter havde ladet sig beligge af Oluf i Overgaard“, saa det ikke skulde kendes paa hende, at hun havde ladet sig beligge. Else havde givet Christen Munk, der nærmest synes at have været en „sølle Stakkel“, et Par Strømper, fordi han gik Bud for hende. Forøvrigt berettede Christen Munk, at Anders Skolemester og Christen Skaaning i Hedegaard vare Aandsbrødre og „lige gode med deres Handel“.

Med denne Bekendelse som Grundlag tog Befolk-

*) Mellem 2—300 Mennesker fra forskellige Herreder vidnede imod ham, bl. a. Peder Nielsen i Spolum, der var Degn i Hurup (?) Sogn det sidste Pestilens Aar (1602?). Christen Munk havde nemlig paaført Folk og Fæ Sygdom gennem en lang Aarrække, men i en Gaard i Hurup kom der tillige i Høbjergningstid 1619, medens to Mænd sad og talte sammen ved Bordet, en Aand eller et Spøgelse ind til dem, „som vi syntes var ikke god“, og det blev helt mørkt i Stuen, skønt Lysene stod paa Kloven og brændte. Mændene slog Kors for sig og bad Gud om Naade, og saa skete der intet ondt, „Gud være lovet“; men det var naturligvis Christen Munk, der havde været paa Spil. [Dombog A 1620, Fol. 371 ff.]

ningen i Ørum Len saa fat paa at fælde Skolemesteren. 20. Oktober toges der Tingsvidne af Ørum Birketing, hvor Niels Andersen i Ørum By vidnede, at siden han for 12 Aar siden kom til Ørum By, havde Skolemesteren været berygtet for Trolddom, og for 2 Aar siden lod Niels Andersen sine Folk drive Skolemesterens Øg af sin Mark, og derefter lod Anders Skolemester lyse efter dem i Kirken. Niels Andersen sagde saa til ham, at det behøvede han ikke, han vidste vel, at de havde været paa hans Græs, og at han havde ladet dem drive deraf, hvortil Skolemesteren inde i Kirken sagde, at de, der havde gjort det, skulde faa Skam; og efter den Tid fik de to Karle, som havde drevet Øgene bort, baade Skam og Skændsel, den ene „lokkede“ nemlig Niels Andersens Datter, og den anden stjal hans Øl. I Sommeren 1619 var Skolemesterens Søn Christen kommen ridende med nogle Øg, som han lagde i Helle *) paa Niels Andersens Baarer, hvorpaa Niels kom og flyttede dem bort; Skolemesterens Søn „trodsede“ ham da og sagde, at dersom Niels Andersen tog dem hjem, skulde det blive hævnnet paa hans Øg, og den følgende Vinter døde der 4 af dem, og de øvrige blev utjenlige.

Disse Ulykker beskyldte han nu Skolemesteren for at have forvoldt.

Anders Fisker i Ørum By vidnede, at siden Jesper

*) Tøjre eller paa anden Maade fastholde til Stedet, f. Eks. Nikhelle = binde det ene Forben til Hovedet, saa Hesten maa holde Hovedet ned, naar den skal gaa, og derfor ikke kan springe over en Grøft eller lign.; Klodshelle = en Klods bundet om Halsen, o. s. v. Udtrykket at „gaa i Helle“ anvendes baade om den, der gaar i Bløde, f. Eks. i en Mose, og om den, der ikke kan faa Fremgang i sit Arbejde, i sidstnævnte Tilfælde naturligvis i overført Betydning. Jvf. iøvrigt vestslesvigsk „helle“ = Fold til at indfange Kreaturer i, samt frisisk „helle“ = Bindedsted, Fængsel. De paa nordisk og germansk Omraade talrigt forekommende Stednavne „Hellede“, „Helle“ er almindeligvis knyttede til sumpet eller forhen sumpet Terræn og betyder vist blød Mose, som Folk og Fæ kan blive stikkende i, „gaa i Bløde“ i.

Dejn blev brændt for 18 Aar siden, havde Skolemesteren været i Rygte for at være en Troldmand, og den Skade, som Anders Fisker havde lidt paa sine Øg i Høsten 1619, mistænkte han Skolemesteren for at have forvoldt, ligesom ogsaa for, at deres Folk havde været i Skænderi. Christen Christensen i Ørum By vidnede, at Anders Skolemester i 18 Aar havde været berygtet for at kunne „med Øjne at udslage“ *) og „Konytte at raade Bod for“ **), og han beskyldte Skolemesteren for, at han en Sommeraften 1619 havde forgjort hans Øg, saa han ikke kunde faa det af Stedet, og siden blev Øget sygt og døde.

Ialt vidnede op imod et halvt Hundrede Mennesker om Skolemesterens Skarnstreger og daarlige Rygte, saa Sagen begyndte uheldigt for ham.

26. Oktober forlægges Skuepladsen til Hassing Herredsting, hvor Thøger Mortensen i Tøttrupgaard og 28 andre Mænd fra Herredet vidne med „menige Herredsmænd, som den Dag til Tinge var“, at de havde hørt, at Trolddomsrygte havde fulgt Anders Skolemester, siden Jesper Dejn blev brændt, og 30. Oktober vidner 3 Mænd fra Vestervig Birketing, at de havde hørt, at Skolemesteren i Ørum i langsommelig Tid — 13—14 Aar — havde kunnet med „Mælkende og Konytte at skaffe og tage bort“, og ligeledes havde de hørt, at han skulde have forskaffet en Mand sin Lønlighed igen, „som havde været borte“ ***). Endelig havde de hørt, at Skolemesteren havde været med nogen „og kærnet †) og Øjne at udslaa og andet mere Trolddomskunst“, og Folk fra andre Egne havde søgt og spurgt efter Anders Sponmand i Ørum By. Endnu førtes der en stor Del Vidner ved dette Ting, hvilke dog kun stadfæstede de foregaaende. Saa blev der opkrævet de 12

*) At slaa Øjet ud paa en ukendt Tyv er en almindelig magisk Kunst, hvortil der findes Anvisninger i mange Cyprianus'er.

***) Konytte = Udbytte af Mælk.

***) At fratage eller gengive en Mand Avlekræften hørte til de almindelige Heksekunster.

†) Hekse og Troldkarle kærnede i Vand, men kærnede paa denne Maade Fedmen af andre Folks Mælk.

Kirkenævninger af Ørum Sogn til at sværge om Skolemesterens Skyld eller Uskyld, og 10. November afsagde de deres Dom paa Ørum Birketing, og den lød naturligvis paa, at Anders var en Troldkarl.

Hans Liv var nu ikke meget værd, men han slap dog med Skrækken. Landsdommerne fandt Nævningekendelsen for daarligt begrundet lige overfor Skolemesterens Benægtelse af at have givet sig af med Trolddom, og den blev derfor dømt magtesløs at være; at Anders Skolemesters Fjende Niels Andersens Datter, var bleven beligget af Karlen, formente Skolemesteren ikke „formedelst nogen Trolddomskunst at være sket“, og det lød jo meget rimeligt.

[Viborg Landstings Dombog A 1620, fol. 526 ff. samt Landstingets Justitsprotokol 1620].

Præsterne i Øsløs, Vesløs, Arup Pastorat siden Reformationen.

Ved *N. Sodborg*, Vesløs.

(Fortsat fra Aarbogen 1915)

DEN SKILDRING, jeg i forrige Aarvog gav af Præsterne i Øsløs, Vesløs, Arup, sluttede med Provst Michael Vogelius, som døde 1731 som den niende i Rækken af Præster her siden Reformationen.

Hans Efterfølger som Præst for disse Menigheder blev Thyboen

10. *Ole Jørgensen Obel.*

Han var født d. 9. Juli 1680 paa Herregaarden Øland, Haring Sogn, hvor Faderen, Jørgen Pallesen Obel, var Forpagter. Hans Moder skal have heddet Dorthea Olufsdatter og været fra Sennels*). Faderen nævnes som „Hederlig, aegtbahr oc velfornemme Mand Jørgen Pallesen Obel, Forpagter paa Øland“**); ellers vides intet om hans Forældre.

Ole Jørgensen Obel blev Student fra Aalborg Skole 1701 og Cand. theol. 1710. Han giftede sig med Præstedatteren Sofie Hansdatter Tanche fra Aaby-Bjergsted i Kær Herred. 1713 blev han Præst i Gudum-Lillevorde, og i Sommeren 1731 kaldedes han til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup, hvor han virkede til sin Død.

Der vides ikke ret meget om Pastor Obels Liv og Gerning som Præst i Øsløs; dog kan her fortælles

*) Wiberg: Præstehistorie III, Side 693.

**) Hassing Herreds Tingbog 1680.

om hans Forhold til den herrnhutiske Bevægelse i disse Egne.

I Kristian den Sjettes Tid fandt som bekendt stærke Brydninger Sted paa det kirkelige og religiøse Omraade. Der var særlig to Retninger, som gjorde sig stærkt gældende, nemlig Pietismen og Herrnhutismen. Ved Speners og Franckes Virksomhed var Pietismen allerede udbredt ud over Tyskland. Nu kom den ogsaa til vore Landemærker, hvor Kirkelivet laa som i Dvale, og hvor den orthodoxe Lutherdom søgte at hævde den rene Lære, samtidig med at Ligeegyldighed for Kirken og Gudsdyrkelsen bredte sig ud over Landet.

Pietisterne skelnede skarpt mellem den døde Tro, hvor Læren vel nok kunde være i den skønneste Orden, men hvor selve Livet manglede, og den levende Tro i inderlig Hengivelse til sin Gud og Frelser i et virkeligt og bevidst Gudsforhold. At vække Folket op af den Døs, hvori det var sovet ind, og føre det ind i den sande Menighed, var Pietismens Maal. Den har deri sikkert haft stor Betydning for Aandslivet i Danmark, men ved den stærke Vægt, den lagde paa Omvendelse, som den kaldte „Genfødselse“, fristedes den til at sætte Herrens Daab og Nadver i Skygge, og saa fulgte Separatisme og andet usundt let i dens Spor*).

Den anden Retning, Herrnhutismen eller Brødre-menigheden, var ogsaa kommen til os fra Tyskland. I Aaret 1731 var selve dens Stifter Grev Zinzendorf i København og vandt mange Tilhængere ogsaa blandt Hoffet, hvor han dog senere faldt i Unaade. Skønt Herrnhutismen i sin Forkyndelsesmaade afveg noget fra Pietismen, saa havde de to Retninger dog saa meget tilfælles, at de i Begyndelsen godt kunde enes i et fordrageligt Samarbejde; men senere hen kom det til stærke Brydninger mellem dem.

*) H. Gravensen: Wajsenhuspræsten Enevold Ewald, Side 7.

I Aaret 1705 kom Daniel Friedenreich som Præst til Kettrup-Gjødtrup. Han var som Student kommen i Berøring med den pietistiske Bevægelse i Hovedstaden og var bleven greben af den, og 1721 kom en anden pietistisk Præst til disse Egne, nemlig Henrik Jespersen til Tømmerby-Lild. Senere kom endvidere Præsterne Lavrids Fugl i Hune og Bloch i Aggersborg. Disse Præster kom gennem deres Forkyndelse og Vidnesbyrd til at berede Vej for Herrnhutismen.

Men det var dog først, da Magister Anders Langgaard blev Præst for Klim, Thorup, Vust Menigheder i 1738, at denne Retning for Alvor tog Fart, og Magister Langgaard fik en stærk Medhjælp i sin Kapellan Otto Krogstrup, som kom til Klim 1741.

Disse to Mænd, som var stærkt grebne af Herrnhutismen, vakte ved deres Forkyndelse et voldsomt Røre, som bredte sig ud over næsten hele Vester Hanherred*). — Da de to Mænd dog til sidst maatte vige for den stærke Modstand, som rejste sig imod dem, blev Bevægelsen ledet og fortsat af andre Præster her i Herredet.

Pastor Obel i Øsløs, som allerede da var en gammel Mand, stod udenfor alt dette Røre, men i Efteraaret 1744 kom han uventet i Berøring med de Mænd, der stod som Bevægelsens Ledere. Det gik saaledes til**).

En Datter af Pastor Obel, Jomfru Obel kaldes hun, men hendes Navn var Dorothea Cathrine***), havde i nogen Tid været i Huset hos Præsten Henrik Jespersen i Tømmerby og havde der gjort Bekendtskab med de to Præster fra Klim og andre „vakte“ af den lille Flok, som sluttede sig om Magister Langgaard

*) Om disse to Mænd se: Jens Damsgaard: Herrnhutismen i Vester Hanherred. I Historisk Aarvog for Thisted Amt 1906.

***) Anført efter Villads Christensen: Magister Langgaard og hans Kapellan Otto Krogstrup. Se Kirkehist. Saml. 4. Rk. 3. Bd. Side 740-82.

****) Kirkehist. Saml. 4. Rk. 5 Bd. Side 638.

og Otto Krogstrup. Hun havde ogsaa nogle Gange deltaget i deres Forsamlinger og var bleven vundet for den nye Lære. Da nu Dagen kom, da hun skulde vende tilbage til sit Hjem i Øsløs Præstegaard, og hendes Forældre havde sendt Vogn efter hende, forlod hun, uden at nogen vidste det, pludselig Kærup (Tømmerby) Præstegaard og gik til Thorup, hvor hendes Søster boede. Der var, vel sagtens efter Aftale, Magister Langgaard med Vogn og førte hende med hjem til Klim. Siden, fortælles der, rejste Kapellanen og Magister Langgaards Hustru langt bort med hende, alt uden hendes Forældres Vidende og Vilje.

Da disse fik dette at vide, blev de meget bedrøvede, og Pastor Obel blev tillige meget vred, da han erfarede, at Præsten fra Klim stod bag ved. Magister Langgaard fortæller selv om, hvorledes Pastor Obel kom til ham i Klim Præstegaard og skældte ham ud for „den groveste Skælm og hans Hustru for en Skøge og dem alle for Skarns Pak og liderligt Folk og sluttelig truede med Retsforfølgning“, hvis han ikke fik at vide, hvorhen de havde ført hans Datter. —

Magister Langgaard vilde dog ingen Oplysninger give derom, og Pastor Obel maatte rejse hjem, lige saa klog som han var kommen. — Han indberettede nu Sagen for Biskop Brorson i Aalborg og bad om hans Hjælp til at faa Datteren tilbage.

Biskoppen var ogsaa straks villig til at yde ham Hjælp og afsendte straks to Skrivelser henholdsvis til Magister Langgaard og til Jomfru Obel; begge Skrivelser blev sendt til Langgaard, da Biskoppen jo ikke kendte Jomfruens Adresse. Han forlanger, at Langgaard ufortøvet skal bringe Jomfruen tilbage til hendes gamle bedrøvede Forældre i Øsløs eller ogsaa lade dem vide hendes Opholdssted, saa de selv kan lade hende afhente. I Brevet til Jomfru Obel foreholder han hende hendes utilbørlige Opførsel mod hendes gamle Forældre og søger at bevæge hende til at

vende tilbage, og han lover, at han i saa Fald vil gaa i Forbøn for hende.

Magister Langgaard besvarer straks Biskoppens Skrivelse, men i hans Svar staar ikke det mindste om, at han har i Sinde at efterkomme sin Biskops Befaling angaaende Jomfru Obel. Derimod beklager han sig over Pastor Obels Adfærd og skriver blandt andet: „Jeg tænkte ikke efter, at det skulde gaaet Forældrene saa nær til Hjertet, da hun jo ikke var forliset, fordi hun engang ved bekvem Lejlighed, sig til Vederkvægelse og Velsignelse, besøgte de Sjæle, som hun vist tænker at staa med for Jesu Ansigt en Gang, da den Aandernes Fader vil fordre Regnskab for, hvad Lydighed, hun har bevist ham“. Ikke heller siger han noget om, hvor Jomfru Obel er ført hen.

Hvorledes det siden gik i denne Sag, vides ikke, men da Sagen ikke senere omtales, er det vel altsammen gaaet i Orden igen, og de gamle bedrøvede Præstefolk i Øsløs Præstegaard faaet deres Datter tilbage. — Hun blev senere gift med Eftermanden i Embedet, Cay Praëm.

I 1747 blev anlagt Sag mod Magister Langgaard, fordi han havde huset det tyske herrnhutiske Ægtepar, Skrædder Gottfried Zeidler og hans Hustru Rosina trods den kgl. Reskript af 9. Decbr. 1746, der forbød danske Undersaatter at huse herrnhutiske Personer eller have dem til Lærer for deres Børn.

Pastor Obel blev udnævnt til at være Aktor i denne Sag. Han er meget ked af det, og det tjener den gamle Præst til Ære, at han helst vil fare med Lempe mod Mag. Langgaard, skønt han jo ikke havde særlig Grund til at se med venlige Øjne paa Magisteren efter den Historie med Jomfruen. Han skriver derom til Biskop Brorson: „Jeg havde intet hellere ønsket, end at Deres Højærværdighed kunde have forskaanet mig derfor, baade fordi jeg er gammel og skrøbelig, saa jeg ikke vel kan rejse, saa og fordi jeg ikke har lagt mig efter at udføre slige Ting“.

I Efteraaret 1747 maatte Magister Langgaard møde for en Provsteret, som holdtes i Vester Thorup i Signr. (Hr.) Lars Christian Lassens Hus. *)

Pastor Obel tog som sagt ret lempeligt paa Magisteren og henstillede, at han idømtes noget i Mulkt til fattige Præsteenker i Stiftet.

Provst Friedenreich var langt fra tilfreds med Pastor Obel i denne Sag og anfører, at Pastor Obels Indlæg er lige ved at være et Forsvar for den anklagede Præst. Han gør derfor Indberetning for Biskop Brorson og gør denne opmærksom paa, at Pastor Obel gaar udenom Hovedpunktet i denne Sag, og at Magister Langgaard paany har modtaget den tyske Skrædder, da denne vendte tilbage til Klim Præstegaard for at afhente sin Hustru, som havde født der, samt at han havde taget Ægteparret til Alters uden nogen Præsts Skudsmaal. Han mener derfor, at Magister Langgaard bør idømmes en Mulkt paa 70 Rdl.

Saaledes blev det, og det var sikkert ikke med Pastor Obels Vilje, at Mulkten blev saa høj. Han skrev til Biskop Brorson saaledes: „Det er nu Gudskelov kommen saa vidt med Magister Langgaards Sag, at der snart skal dømmes udi den. Jeg vil ønske, at min allernaadigste Konge og fromme Biskop maa blive fornøjet med mig udi denne Kommission. Gud skal være mit Vidne, at jeg har villet gaa den retteste Vej i Sagen, jeg kunde se, endskønt jeg udi Akten er beskyldt af Herredsfoged Brun for Partiskhed. Har jeg truffet den, vil det snart vise sig“.

Mag. Langgaard kom dog ikke til at betale denne Mulkt; thi da han næste Aar maatte vige for Modstanden og indgav Begæring om Afsked, blev Mulkten ham eftergivet. —

Pastor Obel og Hustru skal have haft en stor Børneflokk, 6 Sønner og 7 Døtre. Datteren Dorothea

*) Justitsprotokol for den gejstlige Jurisdiktion i Vester Hanherred 1736—1808, Side 73.

Cathrine blev som allerede nævnt gift med Eftermanden i Embedet Cay Praëm; en anden Datter, Bodil Margrethe, blev gift med Præsten Jørgen Baggesen Leth i Dalum, om hvem det siges, at han kun vilde have Omgængelse med dem, der havde „pietistiske og separatistiske principia“. *)

Mindst tre af Sønnen blev Præster. Hans Jørgen Obel, som var født i Gudum, var Kapellan hos sin Fader fra 1743—48, da han blev Præst i sin Fødeby og senere Provst for Fleskum Herred. Han skal have været en særdeles dygtig Mand, retsindig og djærv af Karakter. **) En anden Søn Palæmon Fogh Obel, som senere blev Præst i Sennels, skal ogsaa have været Kapellan hos sin Fader i Øsløs. ***) Endelig blev Sønnen Jens Obel Præst i Kollerup-Skræmhjortdal.

Pastor Obel døde i Øsløs den 2den Maj 1753 og hans Hustru i Gudum 1761.

I de næste 50 Aar sidder to dygtige Mænd af Slægten Praëm som Præster i Øsløs. De var begge betydelige Personer, stærke i deres Tro og inderligt grebne af den pietistiske Bevægelse, som ved Herrnhuterne gik hen over disse Egne. Ved deres vækkende Forkyndelse fik de Indflydelse paa mange Mennesker ogsaa langt uden for deres eget Pastorat. Men det manglede heller ikke paa Modstand baade hjemme i deres egne Sogne og videre ud; mange kunde kun finde Særhed og Fanatisme i denne nye Forkyndelse. Det kan ikke undre, at den stærke Vækkelsesprædiken nødvendig maatte brydes med meget af den Vane-kristendom og LigeGYldighed, som der var nok af ude omkring i Sognene.

Da Mag. Langgaard og Otto Krogstrup maatte

*) Wiberg: Alm. Præstehistorie I, 262.

**) Maanedlige Tillæg til Jydske Efterretninger 1789 Side 48 og Erslev: Dansk Forfatterleksikon, Supplm. II, 704.

***) J. Vahl: Aalborg Stiftskalender.

vige for Modstanden, og baade den nye Præst og Kapellan begge var heftige Modstandere af Herrnhuterne, gik Ledelsen efterhaanden over til Præsten i Øsløs, og fra omkring 1756 var Øsløs Arnestedet for Bevægelsen nord for Limfjorden. \

11. *Cay Thomsen Praëm*, som nu ved Pastor Obels Død blev Præst i Øsløs, var Præstesøn fra Hjardemaal og født i Aaret 1724.

Præstefolkene Thomas Cajsens Praëm og Hustru Anna Bagger var hans Forældre. Thomas Praëm fik en saare brat Død, idet han i Oktober 1763 døde pludselig, just da han stod paa Prædikestolen i Budolfi Kirke i Aalborg, hvor han prædikede ved et Landemøde. *) —

Thomas Praëm havde i Aaret 1730 modtaget et 19-aarigt ungt Menneske, som han skulde forberede til Student. Den unge Mand, som vistnok var fra Gaarden Nørtorp i Rær Sogn i Thy, hed Anders Langgaard, den senere saa omstridte Magister og Præst i Klim. Efter to Aars Forberedelse drog Anders Langgaard til København og tog sin Eksamen, hvorefter han vendte tilbage til Hjardemaal og blev i to Aar Huslærer for Pastor Praëms tre Sønner. **)

15 Aar gl. blev Cay Praëm Student. — Saavidt der kan dømmes ud fra Thomas Praëms Stilling til Herrnhuterne, har Hjemmet i Hjardemaal Præstegaard været religiøst, og man kan med Rimelighed formode, at den unge, lidenskabelige Huslærer ogsaa har haft Indflydelse paa Drengen i religiøs Henseende.

Denne Paavirkning fortsattes i Hovedstaden under hans Studietid, idet han med Forkærlighed søgte til de pietistiske Kredse. —

1746 tog han Embedseksamen, og der gaar nu nogle Aar, hvor vi ikke kan finde hans Spor, men den

*) Wiberg I 622.

**) Kirkehist. Saml. 4. Rk. 3. Bd.

13. December 1752 antoges han som Informator (Lærer) ved Vajsenhuset i København. *)



Øslø Kirke.

Amatorfotografi af nuværende Sognepræst i Oslos Johannes Nielsen.

Paa den Tid var Enevold Ewald (Digteren Joh. Ewalds Fader) Præst ved Vajsenhuset. Han var en meget begavet Prædikant og indtog en fremtrædende

*) Vajsenhusets Arkiv (Liber daticus).

Plads blandt Hovedstadens Præster. Han var Pietist og tog livlig Del i de gudelige Forsamlinger og i hele det religiøse Røre, som i 30erne gik gennem Hovedstaden. — Hans Forkyndelse var vækkende, inderlig og langt fra dømmende.*)

I de sidste Aar af hans Liv havde han en Del Bryderier ved Vajsenhuset, dette og desuden Nød og Sygdom bidrog til at formørke hans Livsaften. Han havde stor Indflydelse, og navnlig søgte mange unge studerende hen under hans Prædikestol, og deriblandt sikkert Cay Praëm og hans Brødre fra Hjørdemaal.

Praëms Lærervirksomhed ved Vajsenhuset blev dog ikke af lang Varighed og forløb heller ikke saa heldigt, som det kunde ønskes. Allerede i Januar 1753 indgav han Klager til Direktionen over Forhold vedrørende Børnenes Bispisning og paadrog sig derved i høj Grad Direktionens Misfornøjelse. I Worms Leksikon over lærde Mænd, hvor denne Sag er omtalt, staar flg.**):

„Praëm (cajus) fød i Aalborg Stift, hvor hans Fader var Provst. Var Præceptor paa Waysenhuset i Kiøbenhavn og der udmærkede sig ved at antage sig Børnenes Velgaaende imod Spisemesteren, som havde Præses Grev Holstein og Direktionen paa sin Side, maatte desaarsag forlade Stiftelsen, men 3 Dage derefter blev han kaldet til Sognepræst for Øsløs, Vesløs og Arup Menigheder i Vesterhan Herred i Aalborg Stift.“

Endvidere skrev Vajsenhusets Kuratorer til Direktøren Justitsraad Finckenhagen om Praëms Klager saaledes:***)

„Høyædle og velbyrdige Herr Justits Raad.

Vi have ugierne maattet fornemme, at Mr. Praëm

*) H. Graversen: Wajsenhuspræsten Enevold Ewald

***) Worms Leksikon over lærde Mænd, 3. Del Side 617.

****) Vajsenhussag Nr. 3 1753, Vajsenhusets Arkiv.

siden hans under 23 passato Jan. til os indkomne Gravamina Spiisningen i det kgl. Waisenhus vedkommende, atter skal have funden sig foranlediget udi lige Tilfælde at føre nye Klager, thi eragte vi høilig fornøden, ey alene at han for sig vorder tilholdet med samme nye Klage skriftlig at indkomme. Men endog at af de andre Huusets Præceptorers vorder esket deres aparte Erklæring om eller hvorvidt de ogsaa maatte have føje til med god skiel at klage, da det er sluteligt, at hvad der kan have mødt den ene maa nødvendig og have mødet de andre, ligesom disse og maatte give Aarsagen tilkiende, hvorfor de icke, ligesom alle de forrige Gange, med hvis (hvad) de kunde have at paa anke, conjunctim (∴ i Forening) ere indkomne.

Vi imødeser dette forlangte snarist muligt, paa det vi om alt kunde give voris eragtning under eet og paa een Gang, forblivende med Estime Høyædle og velbyrdige Herr Justits Raads
 tjenstskyldige Tienere

Kløcker. — Oluf Block. — Henrik d. Hemmer“.

Fra Direktionen foreligger derefter Erklæring om Sagen saalydende:*)

„Anno 1753 den 8. Marts var Direktionen samlet for i de kgl. Curatorers Overværelse at decidere i den Tvistighed om Spiisningen mellem Præceptores og Oeconomum, for hvilke, da de vare indkaldede, Decisionen lydelig blev oplæst saaledes:

Directionen har erholdet Mr. Praëms Klagemaal over Spiisningen og ladet samme af Vedkommende nøje undersøge; men de have derudi icke funden nogen skiellig Føje eller Grund. Hand

*) Det kgl. Vajsenhus's Direktionsprotokol. (Oplysningerne fra Vajsenhusets Arkiv er velvilligst meddelt mig af dets nuværende Forstander Hr. Cand. theol. Ottesen.)

er og icke i hans Klage gaaen til Verks efter det, som Præceptorerne i deres Instrux i saadanne Tilfælde er foreskrevet. Men i særdeleshed har Directionen funden hans Skrive Maade højst utilbørlig og lastværdig, og icke saadan som det sømmer sig et christent Menneske at skrive om et andet, allermindst den der er betroet at undervise unge Børn i Christendom og gode Sæder, og burde selv foregaa dem med et got og ustraffeligt Eksempel. For Resten, om han er sindet at føre nogen Process mod Oeconomum, eller Oeconomum mod ham, kand det staa dem frit for, saasom Directionen aldeles icke deri vil være dem hinderlig, men slige unyttige Stridigheder kand icke taales i W.-huset. Resten har J. R. Finckenhagen Commission at betyde ham.“

Holstein. Falsen. Ewald.

Det ser ud til, at Justitsraad Finckenhagen straks efter dette Møde d. 8. Marts har afskediget Praëm, da der allerede d. 14. Marts foreligger en Ansøgning om hans Embede. Pladsen blev dog først besat med en anden d. 1. Maj 1753.

Ogsaa Pastor Ewald har omtalt Cay Praëm i et Brev til Grev Holstein, men det kan ikke ses, om det er i Forbindelse med denne Sag, men det er det rimeligvis. Han skriver saaledes:*)

„Jeg maa endnu tage mig den Frihed at tale noget om Mr. Praëm og hans Sag. Jeg vil ikke nægte, at jeg jo indtil denne Tid er persvaderet (o: overbevist) om hans redelige Absigt i denne Sag, endskønt jeg ey heller vil negte, at hand er noget for heftig. En Tid lang maatte Finckenhagen selv imod mig tilstaae, at ingen Præceptor havde saa antaget sig Børnenes Bedste, som hand

*) Kirkehist. Saml. 4. Rk. 2. Bd. Side 687-92.

giorde; men da hand talede til ham om adskillige Mangler, som Inspecteuren selv var Skyld i, blev hand misfornøyet med Praëm. Men jeg vil nu forbigaae alt, hvad herom kunne siges, og alleene mentionere een Punct, som jeg saare har forundret mig over, ja blev forfærdet over, da jeg hørte Erklæringen sidst oplæse“

Det ser endogsaa ud til, at Praëm har gaaet lige til Kongen med sin Klage, men i alle Tilfælde fremgaar det, at han har været vel heftig og voldsom i sin Fremfærd, et Træk i hans Karakter, som godt stemmer med de Oplysninger, man har om ham fra senere Tidspunkter i hans Liv. Nu maatte han altsaa opgive sin Lærervirksomhed paa Vajsenhuset, men kort Tid efter kaldedes han til Præst for Menighederne i Øsløs, Vesløs, Arup. Som allerede nævnt fandt han sin Hustru i Øsløs Præstegaard, Pastor Obels Datter Dorteia Cathrine.

Nu stod den unge Præst rede til at begynde sin Manddomsgerning, og han har uden Tvivl været besjælet af Iver og Mod til at gøre en Gerning for sine Menigheder.

Fra omkring Aaret 1756 stod han som Leder og Fører for Herrnhuterne nord for Limfjorden. Allerede under sit Ophold i København var han bleven optaget som „Broder“ i det københavnske Societet (∴ en Afdeling af Brødremenigheden), og han blev ved med at staa i livlig Forbindelse med sine københavnske Trosfæller. Fra Societetets Dagbøger (Diaria) haves Vidnesbyrd derom. Disse Diaria er skrevne paa Tysk, men jeg oversætter her de Stykker, der omhandler Pastor Praëm.

1763 ved Nytaarstid var Praëm i København, og der staa under 5te Januar i Dagbøgerne: *)

*) „Fra det københavnske Brødre-Societets Dagbogsoptegnelser 1746—69. Ved Cand. theol. Knud Heiberg.“ Kirkehist. Saml. 4. Rk. 5 Bd.

„Et lille Selskab af Brødre havde et lille Kærlighedsmaaltid ved Broder Crøjer paa Foranledning af Broder Cay Praëm, der før har været i vor Midte og nu med Velsignelse staar som Præst i Jylland. Han har i et Brev anbefalet sig til vor Ihukommelse og har berettet om den lille Hob i sit Sogn. Der er henimod 60 Sjæle, som vil være Frelserens Smertens Løn, og som i Stilhed har deres Forsamlinger og Samfund, og Frelseren beviser sin Kraft. Der er ogsaa allerede kommen forskellige Brødre til os, og Broder Praëm staar i venlig Forbindelse med os.“

Senere skrives under 11te Februar 1763:

„..... Broder Praëm i Jylland mærker i sit Kirkesogn, at Evangeliets Surdeig ogsaa der mellem de „vakte“ viser sig krafteligen. Mange Sjæle forstaar først i deres sidste Sygdom, hvad de om Syndervennen og hans fuldgyldige Offer har hørt forkyndet; de græder da om Naade, og Frelseren bliver da for dem den sande Ypperstepræst.“

Allerede den 17de December 1764*) døde Pastor Praëms Hustru, og derom staar i Dagbøgerne under 15de Februar 1765 følgende:

„Broder Praëm i Jylland havde udbedet sig vor Erindring og Deltagelse ved hans Hustrus Dorothea Cathrines salige Hjemgang kort før sidste Jul. Hendes Personalia (∴ Meddelelser om hendes Liv), hvad smukt og behageligt de i sig havde, blev meddelte. Tilsidst blev der ret inderlig bedt om det evige Fællesskab med hende og den fuldkomne Menighed.“

*) Hendes Gravsten paa Øsløs Kirkegaard.

I Juni 1767 var Pastor Praëm atter Gæst hos sine københavnske Venner; mulig havde han da med sig sine tre Smaapiger, som han efter sin Hustrus Død satte i Huset hos en vis „Søster“ Else Marie Hansen, hvor de blev opdragede paa herrnhutisk Vis. Om denne for Børn usunde og altfor følelsesfulde Opdragelsesmaade faar man ogsaa gennem Dagbøgerne lidt at vide. Under 17de August 1767 indeholder disse følgende om de Børn, som er i Huset hos „Søster“ Else Marie: *)

„Havde Søster Else Marie tilsammen 14 Piger, hvem hun fortalte om Frelserens Naades-Værk blandt Børnene i Menigheden siden den første Børnevækkelse der, og forelæste for Pigerne foregaaende Aars Festsalmer. Efter et saligt Kærlighedsmaaltid knælede de ned og blev i en hjertelig Bøn overgivet Jesu tro Hjerte, hvorved han lod dem føle sin Tilstedeværelse.“

I Begyndelsen af 70erne naaede den herrnhutiske Bevægelse i Vester Hanherred sit Højdepunkt. Pastor Praëm stod nu i sin fulde Kraft, og da de fleste af Omegnens Præster var Modstandere af den nye Forkyndelse, søgte de „vakte“ ud over Sognegrænserne til Øsløs for at glædes ved Pastor Praëms kraftige Vidnesbyrd i deres Forsamlinger. Eftersom Bevægelsen voksede, følte Pastor Praëm mere og mere, at han trængte til Hjælp til Organisation blandt sine Trosfæller. Efter Christiansfeldts Anlæggelse lagdes nemlig megen Vægt paa Organisation og Inddeling i de saakaldte Korselskaber, og Brødremenigheden havde med dette for Øje faste Udsendinge, Emissærer eller Disasporaarbejdere.

1765 var der i Øsløs alene følgende Mænd og Kvinder, som sluttede sig til Brødremenigheden: **)

*) Kirkehist. Saml. 4 Rk. 5 Bd.

**) Archiv der Evang. Brüder-Unität. Herrnhut, Sachsen. Alle

Gifte Mænd:	Gifte Kvinder:
Jens Boyer.	Anna Christensen.
Niels Kær.	Anna Boyer.
Niels Krag.	Anna Kær.
Jens Dybdal.	Anna Skrædder (Schneider).
Lars	Maren Bundgaard.
Peter Lamberdsen.	Kirsten Krag.
Niels og Jens Kold.	Marie . . . og Ellen . . .
Chr. Wittrup.	Maren Andersen.
Ugifte Brødre:	Anna Thomas(en).
Christen Bundgaard.	Maren Bos(en).
Hans og Christen Amtoft.	Anna Kærgaard.
Per og Anders Kærgaard.	Anna Wittrup.

Ugifte Kvinder:

Johanne og Maren Lars(en). — Maren Thomsen. — Johanne Rind (Rinde). — Anna Hougaard. — Anna Skyt. — Karen — Karen Wilsted. — Anna Smed. — Karen Nørgaard. — Sidsel — Else — Kirsten — Kirsten Sand. — Maren Christens(en). — Dorte Rind(e). — Maren Sørens(en). — Kirsten Thoms(en). — Anna og Kirsten Wust. — Johanne Kærgaard. — Else Skrædder (Schneider). — Maren

I Aaret 1767 kom et herrnhutisk Ægtepar, Erik og Marie Brau, der var udsendte som faste Disasporarbejdere i Jylland, til Gaarden Hindsels paa Thyholm.*) Praëm sendte Bud efter dem, og da de kom til Øsløs, overlod han Ledelsen af Organisationen til Brau. — 1772 oprettedes saa det første jydsk Broderskab, Societet, i Øsløs, og Aaret efter blev der bygget Forsamlingshus, ogsaa i Øsløs. Her samledes saa Herrnhuterne fra Omegnen, og undertiden havde Pastor Praëm op til 200 Tilhørere under sin Talerstol, alene fra Gøttrup kom ca. 20. Under Bøn og Taarer blev

Meddelelser fra Brødremenighedens Arkiv i Herrnhut er villigst tilsendt mig af Bibliothekaren sammesteds. Hr. D. J. Th. Müller.

*) Jørgen Lundby: Herrnhutismen i Danmark, Side 122—23 og 154—55.

Ordet *Disaspora* er græsk og betyder Adspredelse. Disaspora-Arbejderen var Rejsemissionær blandt de adspredte Brødre.

Forsamlingshuset indviet, og alle „Søskende“ erklærede siden, at intet Nadvermaaltid havde været dem saa velsignet som det første i Øsløs.

I Brødremenighedens Arkiv i Herrnhut findes følgende udaterede Beretning, som Emissærerne har afgivet, og som her oversættes fra Tysk: *)

„Hos Broder Key Praëm, der nu har en lille Skare paa over 100 Sjæle, har vi fundet, at ikke alene Opvækkelsen endnu er i Tiltagende, men ogsaa, at det hos en god Del af disse Folk, som vi denne Gang har talt med, siden vort forrige Besøg for et Aar siden, er gaaet dybere. Vi har været der en Søndag over, og Broder Praëm havde indrettet det saadant, at vi opnaaede at se dem alle klassevis. Der blev holdt en Bedetime med dem, og mange Taarer flød, og vi var begge ret glade derved. Der var blandt dem en god Del, som vi syntes rigtig godt om, og som flittig besøgte os. Praëm har købt et Hus nær ved Præstegaarden i det Haab at faa et Søskendepar fra Menigheden (∴ Herrnhut). Huset er meget bekvemt til deres Sammenkomster. Han holder Forsamlinger med dem klassevis, en Søndag efter den anden, for Mændene, for Kvinderne, for de ugifte Mænd og for de ugifte Kvinder, saa at han altsaa har fire Klasser i fire Uger efter hverandre. Vi har med Fornøjelse hørt ham prædike og kan give ham det Vidnesbyrd, at det virkelig ligger ham paa Sinde, at Helligaandens Gerning lykkes og gaar fremad i Velsignelse. Han bliver ogsaa daglig besøgt af dem og antager sig dem saa vidt muligt. Vi tror, at det, der er begyndt i denne Egn, vil vedvare. Broder Praëm anbefaler sig og sin lille Hob til Menighedens Ihukommelse. En Mil derfra (altsaa fra Øsløs) er Giøttrup,

*) Archiv der Evang. Brüder-Unität. Herrnhut.

dér er ogsaa en lille Skare paa nogle og 20 Sjæle. Dem har vi vel ikke alle set denne Gang, men vi har været i Broder Jens Nørgaards Hus; det er et Fredens Hus. Han, hans Kone, Børn og Tyende vil alle være Helligaandens I dette Hus kommer Sjælene sammen selskabsvis. De øvrige Folk i denne Egn, der har noget paa Hjerte, gaar til Øsløs og slutter sig til Broder Praëms Folk.“

Til Trods for den stærke Vækkelse er der dog tidt noget sygeligt og overspændt over deres blødsødne og følsomme Forkyndelse. Dette giver sig stærkest Udslag overfor Børnene. At vække en stærk Syndserkendelse hos Børnene og „faa de smaa til at smelte hen i Taarer over Frelserens Kærlighed til arme Syndere“ er farligt og bliver let unaturligt og overspændt og vil hævne sig senere. Der lagdes alt for stor Vægt paa Udviklingen af den religiøse Evne hos Børnene; man glemte, at Barnenaturen er alsidigt anlagt. *)

Der fortælles om en lille 10—12 Aars Pige i Øsløs. Hun sad en Dag i Kirken og græd ustandseligt. Tilsidst blev Faderen tilkaldt, og Barnet sagde da til ham: „Jeg kan ikke længere holde det ud, jeg maa gaa til Frelseren.“ Efter at være kommen hjem, blev hun syg og døde et Par Dage efter.

Naar Herrnhuterne mange Steder tabte Evnen til at give Indsats af virkelig positiv Kristendom til den efterfølgende Slægt, hang det sikkert for en Del sammen med, at de ikke var klartseende nok overfor Barnelivets sunde Vækst.

Det herrnhutiske Foredrag drejede sig næsten altid om Forsoningen og særlig om Lidelsesproblemet og om Jesu Blod og Vunder, og Angerens og Glædens Taarer randt; en 2den Juledag var Themaet for Emisær Blochs Prædiken i Øsløs: Frelserens oprevne Saar.

*) J. Lundby: Herrnhutismen i Danmark, Side 208.

Som allerede fortalt inddelte Pastor Praëm paa ægte herrnhutisk Vis de ca. 100 Tilhængere i Øsløs, Vesløs og Arup i Kor *) (3: Klasser).

Desværre findes, saavidt mig bekendt, ikke nogen Prædiken af Caj Praëm bevaret; ud over et Par mindre Afhandlinger har han intet skriftligt Arbejde efterladt sig. I 1750 skal han have oversat Dr. M. Luthers: Vidnesbyrd om Christo. Desuden har han i en Levnedstegning**), forfattet af hans Farbroder „Hr. Friderich Bagger, Etatsraad, virkelig Justits- og Kammerraad, Ejer af Juulschou i Fyen“ skrevet „et lidet Tillæg“ paa 40 Sider. Overskriften over dette lille Arbejde lyder saaledes: „Grundtræk til et Skilderie over Menneskevennen, den ved sine Stiftelser udødelige Etatsraad Bagger.“ Hans Stil er svulmende og svulstig, saadan som den Tids Mode var, men heller ikke uden et vist digterisk Sving. Her er en lille Prøve:

„... Jeg maatte begynde fra hans Livs Morgenrøde, følge med ham fra Dagbrækningen til den klare Morgen, og agte paa ham i hans Udvikling indtil hans Livs Middag, glæde mig over hans virksomme Fremtrinelse til egen og Verdens Nytte, opsøge hvert Bidrag, andre enten Velyndere eller Modstandere har gjort til hans Karakters Stemelse og hans Siels Fasthed, og icke slippe den Goddædigvirksomme og Ædelhandlende førend ved Livets Aften, da han dalede til Tab for vor Jord, for at gaa over i en lykkeligere Verden.“

Det ser ud til, at Praëm i Slutningen af 70erne har haft økonomiske Bryderier at kæmpe med. I en Fodnote til ovennævnte Skrift staar følgende: ... „I min store Trang søgte jeg i Aaret 1778 Tilflugt til

*) Kirkehist. Saml. 5. Rk. 1. Bd.

**) Personalialia betreffende Hr. Friderich Bagger, Etatsraad, Ejer af Juulskov i Fyn, sammenskrevet af ham selv . . . Kbh. 1792.

denne min dyrebareste Farbroder og forlangte af ham nogle 100 Rigsdaler til Laans. Han var ikke seen til, uden mindste Bebreidelse, ja med de kiærligste og mest forbindende Ord, at forære mig saa mange Penge, at jeg blev vel hiulpen og reddet af mine Fienders Strube, som de havde i Sinde reent at opsluge mig. Jeg har da især, saavel som mange andre af hans Søskendes Børn, største Aarsag til at udraabe af Sirachs 49, 20: Der er ikke født nogen Mand som denne, der var; er og bliver sine Brødres Anfører, sit Folkes Opholder eller Understøttelse.“

I Aaret 1786 blev Øsløs Jorder udskiftede, og i den Anledning kom det til store Stridigheder mellem Pastor Praëm og Landvæsenskommissionen. *) Praëm bruger voldsomme og heftige Ord overfor sine Modstandere, saa ogsaa her faar man Indtryk af, at han har været en vel heftig og varmblodig Natur. Dog maa det ogsaa tages i Betragtning, at hans Fjender sikkert paa Grund af hans Særstilling i religiøs Henseende ingenlunde skaanede ham. Men da denne Sag allerede er beskrevet **), skal den ikke nærmere omtales her.

Den 8de August 1780 var Biskop Studsgaard paa Visitats i Øsløs og gav i den Anledning i Kirkebogen følgende Erklæring paa Latin, der i Oversættelse lyder omtrent saaledes: ***)

„Paa Visitation i Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder hørte jeg den ærværdige og trofaste Præst Kai Praëm i en from og velovtænkt Tale ud-

*) Landvæsenskommissionsprotokol over Udskiftningen af Øsløs Bys Jorder i 1786. Protokollen fandtes i Vesløgsgaards Godsarkiv.

***) Hist. Aarvog for Thisted Amt 1913. N. Sødborg: Udskiftningen af Øsløs Sogns Jorder 1786.

****) Øsløs Kirkebog 1686—1800. Venligst oversat af Arkivar Heilskov, Aarhus.

lægge Coloss. 3, 16 — og jeg fornåm med Glæde Ungdommens Kendskab i den frelsende Lære.“

Den 6te August 1785 var Biskoppen atter i Øsløs og afgav en lignende latinsk Erklæring i Kirkebogen:

„Ved anden Gang at visitere har jeg erfaret, at den forsamlede baade yngre og ældre Ungdom var vel bevandret i Jesu Christi Kundskab — og jeg hørte med største Sjæls Tilfredshed de tre Menigheders omhyggelige og trofaste Præst i en lærd, from og velovtænkt Tale udlægge Teksten, Ps. 98, V. 2.“

Pastor Praëm var Ejer af Øsløs Kirke, men overgav i 1788 Ejendomsretten til sin Søn, Snedker Thomas Praëm. *) Cay Praëm havde 3 Sønner og 3 Døttre. **) Sønnen Ole Bagger P., opkaldt efter Farbroderen, Provst Praëm i Tømmerby, blev sin Faders Efterfølger som Præst i Øsløs. En anden Søn Christen P. døde 1790 ugift. Sofie Elisabeth blev gift med Fr. Astrup, Provst og titulær Biskop i Viborg. Provst Astrup var ogsaa „Broder“ og en dygtig og værdig Mand. Anne Marie blev ogsaa gift med en Præst, og Susanne med Skolelæreren Henrik Langballe i Øsløs. 1883 overlod Praëm sit Embede til sin Søn, og 1791 skal han være død i København. ***)

Hans Hustrus og to Smaapigers Gravsten findes paa Øsløs Kirkegaard, men hans Ligsten er ikke funden der. I Taarnrummet i Tømmerby Kirke har været en Fællesbegravelse for Medlemmer af Slægten Praëm; dertil førtes f. Eks. Thomas Praëms og Hustrus Lig fra Hjørdemaal og Provst Ole Bagger Praëm i Tømmerby o. fl.; mulig hans Lig kunde være ført dertil.

*) Øsløs Kirkes Protokol.

**) Lengnick: Stamtavle over Cay Madsen Praëms Decendenter.

***) Erslevs Forfatterleksikon, Supplm. II 704.

De Gravsten over Slægten Praëm, som findes paa Øsløs Kirkegaard, er af lyserød eller hvidgraa Kalksten; de er af firkantet Form og ikke ret store, men de skal have samme Størrelse og Form som de Gravsten, der benyttedes og endnu findes paa Kirkegaarden i Christiansfeld.

De stærke Praëm'er var trofaste Herrnhuter i Liv og Død.

12. *Ole Bagger Praëm* var født i Øsløs Præstegaard den 14de Juni 1758. Han blev af forskellige Lærere undervist i Hjemmet, indtil han 1774 sendtes til Hovedstaden og tog Studentereksamen. 1778 blev han Kandidat og var derefter i nogle Aar Adjunkt. 1783 overtog han sin Faders Embede, hvortil han blev kaldet ved dennes Død 1791. I Aaret 1788 blev han gift med sit Søskendebarn Sofie Tancke Obel, en Datter af Provst Hans Jørgen Obel i Gudum.

I sin Ungdom var han Budbringer mellem Herrnhuterne heroppe. Som Student prøvede han at holde gudelig Forsamling i Klim, hvor der endnu var en Del tilbage af Mag. Langgaards Tilhængere, men Stedets Præst og Herredsfogden forbød ham at tale, og det kom til stormende Optrin. Han gjorde lange Rejser og besørgede Breve og Budskaber fra Herrnhut og Christiansfeld.

Ogsaa som Præst stod han i inderlig Forbindelse med Brødremenigheden og var selv „Broder“. Der findes en gammel, haandskreven Bog, forfattet af en vis Jens Pedersen fra Sønder Arup. Denne Mand har selv hørt til Brødremenigheden og har i Bogen givet en Levnedbeskrivelse af Ole Praëm. *)

Han skriver om ham, at han i sit Embede var „en vaagen, flittig og tro Hyrde; han agtede sin

*) „*Længselsfulde Tanker*“ efter den i Live, velædle, velærværdige og høylærde Hr. Ole Praëm, i sin Tid Sogne-Præst for Øsløs, Wesløs og Arup Menigheder.“

Hjord og vederkvægede den stedse med det saliggørende Evangelium, saavel i Kirkerne som i Skolerne og i sit eget Hus . . . Og som han selv af egen Erfaring ey vidste noget andet til Salighed end Jesum den Korsfæstede, saa laa det ham paa Sind og Hjerte i al Mildhed, Kiærlighed og Sagtmodighed at drage Syndere hen til ham, paa det at de af Naade kunde blive saliggjorte. Iøvrigt foregik han sine Tilhørere med et godt Eksempel og lod se i al sin Omgængelse, at han søgte de Ting, som er her oven til.“

Baade Cay og Ole Praëm skal have været meget kyndige i Lægekunsten, og Folk søgte hen til „Hr. Key og Hr. Wolle“ ikke alene med buldne Fingre, men ogsaa med mere alvorlige Sygdomme*). Gamle Folk ved at fortælle fra deres Bedsteforældre, at de to Præster var strenge i deres Fordringer til Menigheden, forlangte Omvendelse og lagde stærk Vægt paa Bodsøvelser. Det synes iøvrigt, som om Ole Praëm har været en mere stille og rolig Natur end sin Fader.

Skønt de Præster, der hørte til Brødremenigheden, havde mange Modstandere, ser det dog ud til, at Pastor Ole Praëm har levet i god Forstaaelse med sine mere fornemme Naboer. Den 7de Maj 1798 fødte Fru Praëm Tvillinger, som i Daaben fik Navnene Ole Frederich og Christian. Ved Fremstillingen i Øsløs Kirke den 25. Juli stod følgende fornemme Gæster Faddere til de to Drengene.***) Der var „Velbaarne Hr. Cammerjunker Frederich Berregaard til Kølby- og Vesløgsgaard, Hr. Ole Obel i Gudum, Hr. Haugaard,***) Hr. Edvard Praëm, Præst i Tømmerby, Velbaarne Junker Berregaard, Hr. Forvalter Overgaard, Kølby- og Vesløgsgaard, Madam Praëm, Selbjerggaard, Jomfru Claudine Frær. Børnene blev frembaarne af Provst-

*) Meddelt mig af Jørgen Thomsen, Arup, som har hørt sin Bedstemoder fortælle derom.

**) Øsløs Kirkebog 1686—1800.

***) Præst i Als, Viborg Stift. Gift med Provst Ole Bagger Praëms Datter i Tømmerby, Birgitte Dorthe.

inde Astrup, Viborg, og Madam Obel i Gudum,“ — saa det var fint Selskab.

Pastor Praëm havde fem Sønner. Sønnen Jens Obel Praëm tog dansk juridisk Eksamen og kom til Norge, hvor han havde flere Stillinger og endte som Byfoged i Drammen. *) Christian Praëm maatte paa Grund af Armod ile med at tage teologisk Embeds-eksamen og fik derfor laveste Karakter. Han kom 1823 som Missionær til Jakobshavn i Grønland, blev senere Sognepræst i Skivum, Viborg Stift. **) Hans Jørgen Obel Praëm var født 1789 og studerede Medicin, men faldt som Løjtnant ved Angrebet paa Anholt; fra 1809—14 var denne Ø nemlig besat af engelske Tropper, som den 27de Marts 1811 afslog et dansk Angreb.

Ole Praëm døde den 31te Januar 1802.

Det gamle Haandskrift beretter derom, at hans tre Sogne gerne vilde have beholdt ham, men at der var udset noget bedre til ham; thi „saa behagede det Herren at lade ham hvile efter sit Arbejde og besøgte ham til den Ende d. 21. Januarius med Sygdom, som foraarsagede ham megen Nød og Smerte i 10 Dage.“ Han bar sin smertefulde Sygdom som en sand Kristen „med et stille Hiertens Henvendelse til Herren sin Gud og Frelsere, paa hvilken han troede og havde i ham et saligt Hierte, med den Forvisning formedelst den Hellig Aand, at om han under den ham paakommende Svæghed skulde døe, skulde han dog leve og komme til sin Overhyrde at skue ham Ansigt til Ansigt.“

Den Arup Herrnhut har ogsaa i sine „Længselsfulde Tanker“ til Melodien: „I Dag er Naadens Tid“ skrevet en Sang paa 14 Vers om Ole Praëm. Disse Vers er dog mere velmente end smukke og lader med

*) Erslev: Dansk Forfatterleksikon. Suppl. II, 704.

**) E. Tauber: Biografiske Notitser om Aalborg Kathedralskoles Disciple.

Hensyn til den digteriske Form en Del tilbage at ønske. Der kan her anføres et Par af Versene:

Med Jesu Ydmyghed
han rigtig var beprydet,
og med Godgørenhed
de trængende han fryded'.
Jeg for min egen Del
bør kysse paa hans Grav,
derved erindre mig
Guds Naades dybe Hav.

Den Hoved-Hjørne-Sten,
som blev i Zion fundet,
han prædiked' saa ren,
der er Forløsning vundet,
saa de, som følge vil
den Vey. han har dem vist,
skal aldrig komme til
at savnes af ham hist.

Derimod slutter han sit „Testamonium“ om Ole Praëm med følgende kraftige Strofer, hvori der toner en ægte herrnhutisk Klang:

O, meer end Himmelglæde
han Brud hos Jesum staar,
iført et Brudeklæde
besprængt med Blod og Saar.
Hans Frelsers Blode-Draaber
er hans Zirath og Pragt;
hans blodig Purpur-Kaabe
hans skønne Himmel-Dragt.

Ole Praëm blev begravet paa Øsløs Kirkegaard, „hæderligen og ziirligen ledsaget til sit Sovekammer“, som det hedder; hans Grav dækkes ogsaa af en lille Gravsten af herrnhutisk Form. Hans Hustru skal være død i Aalborg 1808. *)

*) Erslev: Dansk Forfatterleksikon, Suppl. II 704.

Pastor Praëms Bortgang var et stort Tab for de vakte baade i Øsløs og i Sognene deromkring; hvad ogsaa Emissæren Jens Jakobsen, Skjern, hentyder til i sine aarlige Indberetninger. *)

Denne Mand var Disasporaarbejder i Skjern, hvor der i 1790 var oprettet et „Societet“. Han var født i Køge og havde lært Skomagerhaandværket. Da han arbejdede som Svend i Nyborg, blev han vakt ved en Pastor Heides Forkyndelse og drog derefter til Christiansfeld. Hans Hustru hed Anna Marie Nygaard. Jakobsen og hans Hustru rejste mindst én Gang om Aaret omkring til Vennekredsene i Nørrejylland og udfoldede i det Hele en betydelig og paa mange Maader velsignelsesrig Virksomhed. Jakobsen besad baade Alvor og Dygtighed, og han forstod at holde de mange smaa Kredse i Live; han skal endvidere have haft et godt Greb paa at tale til Børn, saa de fik Velsignelse deraf. **) Han besøgte adskillige Gange de vakte i Øsløs og omliggende Sogne; Rejsen gik da gerne over Mors, hvor der ogsaa var nogle faa vakte. 1815 rejste Ægteparret til Christiansfeld, hvor Jakobsen døde 1818.

Bevægelsen havde nu naaet sit Højdepunkt, og i mange Sogne var Antallet af Tilhængere allerede betydelig dalet. Ved Aar 1802 var der ca. 800 Personer i Jylland, der sluttede sig til Brødremenigheden; deraf havde Ringkøbing Amt alene de 500; Vestjylland var i det Hele det Sted, hvor Bevægelsen holdt sig længst.

Men hvor var Ungdommen, kunde man med Grund spørge. Kunde den Slægt, som i sidste Halvdel af det 19de Aarhundrede havde været saa stærkt religiøst grebet, ikke evne at begejstre og fængsle den kommende Slægt. — Nej, Ungdommen blev borte, den blev træt. Den tidt usunde og smagløse For-

*) Kirkehist. Saml. 5. Rk. I Bind, Side 293.

**) P. Storgaard Pedersen: Brødremenighedens Virksomhed i Hardsyssel. Hardsyssels Aarbog 1910.

kyndelse, der stadig drejede sig om Jesu Blod og Vunder, Kors og Nagler, medens Menighedens Livskilder, Daab og Nadver, stilledes mere i Baggrunden, formaaede ikke i Længden at holde Ungdommen fangen. Deri ligger vel for en Del Aarsagen til, at det mange Steder ebbede ud for Brødremenigheden.

Dog maa det ingenlunde glemmes, at i en Tid, da Forkyndelsen mange Steder var stivnet i Rationalisme, Ligegyldighed eller Aandløshed, kom Herrnhutismen med sin stærke Vækkelsesstrøm som et frisk Aandepust ud over Menigheden. Desuden banede den Vej for Forsamlingsvæsenet og Lægmandsvirkosomheden og fik derved ikke ringe Betydning for dansk Kirkeliv i Fremtiden. Længe efter sad der rundt om i Menighederne mange alvorlige, trofaste Herrnhuter, tjenstvillige og milde i deres Dom over andre, og de dannede mange Steder som en lille Grundstamme i Menigheden, og hos dem fandt altid en alvorlig og levende Forkyndelse Genklang.

13. *Andreas Christopher Türck* hed den næste Præst i Øsløs. Han var født 1767 *), men hans Fødested vides ikke. Hans Fader, Joh. Phil. Türck, var Købmand i Odense, og hans Moder skal have heddet Elisabeth Flykke. Om hans Forældre eller øvrige Familieforhold vides ellers kun ganske lidt. Da hans Daab ikke findes indført i nogen af Odense Kirkebøger, kan det formodes, at hans Forældre har haft Bopæl andensteds og senere er flyttet til Odense.

1776 blev han indmeldt i Odense Latinskole og angives da at være 11 Aar. I Skolens Protokol **) omtales i de første Skoleaar hans Dovenskab; dog forbedrede han sig og blev flittig, men opnaaede ved Studentereksamen kun laveste Karakter. 1790 blev

*) Ikke 1768, som Wiberg anfører.

**) Meddelelse fra Landsarkivet for Fyn.

han Kandidat og 1793 Præst i Vust i Vester Hanherred.

Da han nu 1802 kom til Øsløs, saa det til en Begyndelse ud til, at han var venlig stemt mod Brødre-menigheden. Han tillod dem at holde Forsamlinger i Degnen Jahns Hus, og det ser endog ud til, at han har tilladt Jahn selv at prædike; thi der findes nemlig efterladt en skreven Prædiken*), som denne har holdt i Øsløs Kirke den 5te Maj 1803. Jahn har da været en Mand paa 81 Aar**) .Han har ogsaa hørt til Brødremenigheden, hvad hans Prædiken ogsaa bærer Vidne om.

Det viste sig dog snart, at Pastor Türcks Ven-skab i den Henseende ikke var til at stole paa, og da Emissær Jakobsen fra Skjern ikke længe efter Türcks Ansættelse besøgte Vennekredsen i Øsløs, mærkede han godt, at Præsten ikke forstod sin Menighed. Senere besluttede Jakobsen, at han ikke mere vilde besøge Øsløs, da Türck var uvenlig stemt imod ham. Det blev dog ikke overholdt, og han kunde senere uhindret holde Opbyggelse med de ca. 25 Sjæle, som var tilbage fra forrige Tidens stærke Vækkelse.***)

Pastor Türck ejede i den søndre Del af Øsløs en Gaard, som kaldtes Bøjesgaard. †) Denne Gaard solgte han i 1822 til den senere saa bekendte Skolelærer i Flade paa Mors, Povl Henrichsen. Om denne Begivenhed fortæller Povl Henrichsen i sin Selvbiografi. ††) Henrichsen var paa den Tid Forvalter paa Glomstrup paa Mors. Paa en Rejse til Hanherred

*) I det omtalte Haandskrift fra Arup.

**) Om Jahn se: Severin Christensen: Om de gamle Degne. (Aarbogen 1914)

***) Kirkehist. Saml. 5. Rk. I Bind, Side 293.

†) Gaarden benævnes ikke mere med dette Navn; den ejes nu af Gaardmand Kort Kortsen, Øsløs.

††) Skolelærer Povl Henrichsens Selvbiografi. Med Indledning og Anmærkninger ved S. Nygård. I Saml. til „Jydsk Hist. og Topografi. 4 Rk. I Bind, Side 378 ff.

tog han ind i Øsløs Præstegaard, hvor han blev om Natten. I Samtalens Løb fortalte Præsten, at han ejede en Gaard i Byen paa 5 Tdr. Hartkorn, som han ønskede at sælge. Da Pastor Türck mærkede, at han mulig i den unge Mand havde en Køber, sendte han uden dennes Vidende om Natten Bud efter stemplet Papir, og næste Morgen gik Handelen i Orden; Henrichsen undertegnede Købekontrakten og drog fra Øsløs som Gaardmand. Købesummen var 1400 Rdl. Sedler. Da det var om Vinteren, kunde Marken ikke saa godt bedømmes, men Henrichsen siger, at han paa det Tidspunkt i sit Liv betragtede en Præst med saa stor Ærefrygt, at han blindt stolede paa hans Ord,

Efter Pastor Türcks Paastand var Pløjejorden til Takst 16—22, og han fremhævede tillige, at der var et Hedeareal paa 40 Tdr. Land, som kunde opdyrkes hver eneste Fure. Desuden var Handelen afsluttet paa den Maade, at hvis Henrichsen efter 4 Aar erklærede sig utilfreds med Ejendommen, skulde Præsten tage den igen for de 1400 Rdl.

Det var godt nok altsammen, siger Henrichsen, men der var den Omstændighed ved det Hele — „at det var Løgn for ikke at sige „Trolderi altsammen.“ — Pløjelandet var kun af Bonitet 12—14—10, og den store Hedelod var saa fuld af Sten og Tuer, at den ikke kunde opdyrkes. Men da dette Punkt paa Grund af den Tillid, Henrichsen nærrede til en Præst, ikke var indført i Købekontrakten, men kun nævnt ved Ord og Haandslag som fuldgyldig, var der intet at gøre derved.

Povl Henrichsen bruger nu i sin Levnedsskildring meget haarde og voldsomme Udtryk om Pastor Türck, saa stærke, at han synes at have vovet sig meget langt ud og derved er kommen til at sige meget mere, end han har kunnet staa ved. Da han skrev sin Selvbiografi, var han en gammel Mand, men hans Had til Præsten har i alle Tilfælde holdt sig gennem Aarene. — Men Henrichsen var en lidenskabelig og

noget voldsom Natur; hans Domme over andre er tidt ensidige og urimelig haarde, ikke mindst over dem, som hørte til den gejstlige Stand.

Man kan heller ikke ret tro, at Henrichsen, der havde været ansat ved et Godskontor i 5 Aar, skulde være saa ukendt med de almindelige Former for en Handels Indgaaelse og tillige saa letsindig, at han undlod at indføre et af de vigtigste Punkter i Købekontrakten, fordi han handlede med en Præst. *) Ligeledes maa man nære grundet Tvivl om, at Præsten har lovet at tage Gaarden tilbage efter 4 Aar, hvis det forlangtes, da Gaarden jo i den Tid kunde undergaa mange Forandringer. Iøvrigt kan man godt forstaa, at to saadanne Naturer som Henrichsen og Pastor Türck vanskelig kunde gaa i Spænd sammen. Henrichsen boede i Øsløs til 1828, da han, efter at have taget Skolelærereksamen fra Snedsted Seminarium, blev kaldet til Lærer ved Grønheden Skole ved Sæby; 1833 kom han til Flade paa Mors. Bøjesgaard solgte han til Niels Frantsen i Faartoft.

I Folkemunde gaar der mange og besynderlige Fortællinger om Pastor Türck. Folk troede, han var meget rig, og han blev da ogsaa en velstaaende Mand. Der fortælles, at han sagde: „Før var jeg den fattige Præst i Vust, nu er jeg den rige Præst i Øsløs. **) Han havde stor Lyst til Jagt og Fiskeri; han havde saaledes Bundgarn staaende i Tømmerby Fjord og Bygholm Vejle og røgtede dem selv sammen med Karlen Jens; ved en saadan Lejlighed brækkede han engang tre Ribben ved at glide i Baaden Ogsaa Jagten drev han med Lyst og holdt baade Mynder og Høsehund. Det skete undertiden, at Mynderne ihjelbed nogle af Bøndernes Faar, men han betalte Skaden

*) Se Anmærkninger ved S. Nygård i anførte Selvbiografi. Side 380—81.

**) Meddelt mig af gamle Niels Bro i Øsløs, hvis Fader, Jens Bro, tjente hos Pastor Türck i flere Aar.

uden at kny. Engang havde en af hans Mynder i Kamp med en Ræv brækket Laaret. Türck sendte da sin Avlskarl til Nors til P. Kusk, som kurerede for Benbrud, med Hilsen og Bud om han ikke nok vilde tage Hunden under Behandling. Men P. Kusk blev vred og sendte Præsten et Skælds-brev.

Han skal ogsaa have ladet bygge en Galease, som hentede Tømmer til ham fra Norge, men siden gik til Bunds ud for Søndergaard i Øsløs, og dette gik ham nær til Hjerte. Da Skibet skulde bygges, skulde en Nordmand hjælpe ham med at lave Tegning over det, men de kunde ikke rigtig enes; Præsten var paastaaelig og vilde have sin Vilje; derfor blev Skibet ikke bygget helt rigtigt, og dette bevirkede dets Undergang.

Engang sejlede Kr. Slæth fra Øsløs med ham til Aalborg, og Jens, Karlen, var med. Da det blev mørkt, før de naaede Aalborg, søgte de i Land ved nogle Fiskerhytter. Præsten laa i Baaden om Natten, medens Jens og Kr. Slæth laa oppe i et af Husene. Ud paa Natten blæste det op til en Brandstorm, og Jens rejste sig derfor for at gaa ud og se efter Baaden, da der var et svagt Sted paa Ankertovet. Da han havde efterset dette og lod Baaden glide ud igen, gled Tovet fra ham, og Baaden fo'r ud med et voldsomt Ryk, saa Præsten fo'r op af Søvn og sprang ud i Søen, da han troede, han var ved at forlise.

Søren Thoudal i Skaarup havde været Dragon og var en hel Karl, men slem til at bruge Mund. — Naar han, mens han tjente i Præstegaarden, blev alt for slem traadte Præsten nær til ham og sagde: „Nu skal du holde mig din Kæft, Søren Thoudal, ellers skal jeg slaa til dig, saa du skal trille.“ Saa blev Søren tam; thi Pastoren var en stor og kraftig Mand, der nok kunde føre en proper Næve.

Da der engang i Øsløs var en Familie, der led af en hæslig Sygdom, og det efter Undersøgelse af Distriktkirurgus Sager af Thisted gennem Amtet blev ordret

Fattigvæsenkommissionen i Øsløs at bringe det syge Ægtepars to Smaapiger i Pleje hos andre, viste det sig umuligt for Kommissionen at faa Plads til dem, da ingen turde have dem. Endelig lykkedes det at faa Plads til den ældste, men ingen vilde tage den yngste. Da tog -Præsten hende hjem til Præstegaarden, ikke alene for Barnets Skyld, men ogsaa, som han siger, for at foregaa andre med et godt Eksempel. *)

Pastor Türck skal have været en godgørende Mand, der gerne vilde hjælpe den fattige, hvad ogsaa den omtalte Fattigvæsenprotokol vidner om. Han var en dejlig Mand paa Prædikestolen, sagde Folk om ham; dermed hentydes maaske for en Del kun til hans Dygtighed og Færdighed som Taler. Folk kunde godt se hans Fejl, men de kunde alligevel ikke være vrede paa ham. Saa vidt det kan skønnes uden at gøre Uret, har Pastor Türck været en stærk og varmblodig Natur, der maaske nok gjorde sig skyldig i adskilligt, som ikke var helt rigtigt og ikke passede for en Ordets Forkynder, men inderst inde under den haarde Skal var der dog et godt Hjertelag, der kunde føle for andres Ve og Vel.

Pastor Türck var gift med Elisabeth Graversen, som vist var fra Vust, og som døde den 30te Marts 1806 i Øsløs efter at have født en dødfødt Datter, vistnok deres eneste Barn.

I den nordre Del af Øsløs ejede Türck Gaarden Hjortholm med Vindmølle. 1823 den 31te Maj fik han efter Ansøgning kongelig Bevilling til paa denne Mølle at lade „indrete og bruge en Grynqværn til smaa Gryn, mod deraf efter 6 Maaneders Forløb fra denne Bevillings Datum at regne, at svare til vor Kasse i Afgift Ti Rigsbankdaler Sølv, som i rette Tid erlægges.“ **)

- *) Protokol for Øsløs, Vesløs, Arup Sognedistrikters Fattigvæsen. I Landsarkivet. Historisk Aarvog for Thisted Amt 1910.
 **) Bevillingen samt Türcks Testamente findes endnu paa Hjortholm.

Den 29de December 1823 oprettede han sit Testamente, der er meget udførligt og klart affattet. Efter dette skulde, da han ingen Livsarvinger efterlod sig, 200 Rdl. henstaa til Vedligeholdelse af hans og hans salig Kones Gravsted paa Øsløs Kirkegaard; hvad der af Renterne af denne Sum ikke brugtes dertil, skulde gaa til Øsløs Skolevæsen.

Niels Farvers Børn i Løgstør, Andreas og Elisabeth, „som ere opkaldte efter min Sal. Kone og mig“, fik 300 Rdl.

Men Gaarden Hjortholm med Mølle og alt tilhørende, med Besætning, Inventar og Redskaber samt 2 Bæster, 10 Faar og mange andre gode Ting fra Præstegaarden testamenteres Søren Christian Andersen *), „en Søn af Kirsten Andersdatter Obel, der fra Barndom har tjent Præster og nu tjener mig i Hjortholm Mølle i Øsløs.“

Endelig testamenteres Türccks Husjomfru i Præstegaarden, Lovise Due, 400 Rdl., saafremt hun forbliver i hans Tjeneste til hans Død. Desuden skal hun „bestyre“ hans Begravelse, som skal være „ganske simpel med skaaret Smørrebrød, Rødviin, Kaffe og Thee, noget Bagværk til det lidet Ljig-Følge, men Bærerne alene skaaret Smørrebrød, Brændevin, godt Øl og hver 2 Kopper Kaffe.“

Af Testamentet fremgaar det, at Pastor Türcck havde en Søster Anne Marie Türcck, som i Ægteskab med Forvalter Kølsing paa Einsiedlersborg paa Fyen havde to Børn, som skulde arve Resten af Boet.

Pastor Türcck døde den 17de Januar 1826.

14. *Hans Erik Saabye Mejer* blev nu ved Pastor Türccks Død Præst i Øsløs. Han var Præstesøn fra Skjolde i Bjerger Herred, hvor Faderen, Verner Mejer, var Præst. Han var født 1772 **), blev Student fra Hor-

*) I Folkemunde gik han for at være en Søn af Pastor Türcck.

***) Wiberg III, 693.

sens Latinskole 1792 og Kandidat 1800. Han var i flere Aar Skolelærer i Lyngaa, Sabro Herred, Aarhus Amt, idet han den 15de Januar 1803 blev udnævnt til Degn for Lyngaa og Skød og kaldet til dette Embede af Grevinde Friis.

1818 blev han Præst i Flade-Draaby paa Mors.

Den førnævnte Povl Henrichsen, som endnu boede i Bøjesgaard i Øsløs, levede i nok saa god Forstaaelse med den nye Præst som med Pastor Türck. Om sin Afrejse fra Øsløs skriver han i sin Selvbiografi saaledes: „Beboerne i Øsløs var et sjældent godmodigt og fredelskende Folk, med hvem jeg ikke havde mindste Strid, og som ved vor Afrejse viste os den største Velvilje; især skylder jeg den sjeldne Familie i Søndergaard og daværende Præstefamilie — Consistorialraad Mejer var da Præst — min hjerteligste Tak. En stor Del ledsagede os til Fartøjet, som skulde føre os til det ukendte Hjem. . . .“

Det synes at fremgaa, at Pastor Saabye Mejer ikke levede i særlig god Forstaaelse med Proprietær Svindt til Vesløgsgaard. Svindt havde søgt om Fritagelse for at være Skolepatron for Øsløs og Vesløg Skoler. Da dette blev ham bevilget, mødte han i Vesløg Skole ved næste Skolekommissionsmøde og fremlagde Skolernes Regnskab, som han forlangte revideret øjeblikkelig. Da Præstens Tid ikke tillod det, og denne bad om at maatte tage det med hjem til Gennemsyn, nægtede Svindt ham dette, men endelig enedes de om, at Svindt skulde sende Præsten Regnskabet Mandag Morgen, naar saa denne vilde tilbagesende det senest Tirsdag Aften.

I April næste Aar forelaa Andragende fra Svindt om, at hans ene Tjenestedreng, Hans Mikkelsen, maatte fritages for Sommerskolegang paa det Vilkaar, at Proprietæren selv tog sig af hans Undervisning og læste med ham! — Drengen var meget maadelig til at læse. — Præsten har saa med Kommissionens

Billigelse indført følgende i Protokollen: *) „Naar Hr. Svindt giver Kommissionen den Forpligtelse skriftlig, til Indlemmelse i Forhandlingsprotokollen, hvorved Kommissionen betrygges for Ansvar, indvilger den gerne denne Hr. Svindts Begæring, selv at læse for sin Tjenestedreng, der meget haardt behøver Skolegang eller Undervisning, i modsat Fald vil han blive pligtig at søge Skolen 3de Dage ugentlig.“ Hr. Svindt har dog ikke følt sig foranlediget til at afgive en saadan Erklæring.

Pastor Saabye Mejer blev 1829 udnævnt til Con-sistorialraad. Han døde den 14de Juni 1833. Han skal have været en flink og omgængelig Mand, men om hans Forkyndelse er der intet bevaret, heller ikke i Folkemunde.

15. *Bertel Langballe Obel* var født 1793 i Vendsyssel. Faderen Provst Ole Fr. Obel var Præst i Dronning-lund; Moderen hed Christence Thura af Jelstrup. Provst Obel. var en Søn af Præsten Palæmon Fogh Obel, Sennels, som igen var en Søn af gamle Ole Obel i Øsløs, og denne bliver saaledes Bertel Obels Oldefader. Bertel Obel tog Embedseksamen 1817, var derefter Kapellan i Brovst, Præst i Nørhaa 1820 og i Sennels 1824. Hans Hustru hed Dorthea Cathrine Stub; de havde to Sønner og to Døtre.

Om hans Virksomhed som Præst i Øsløs er der ikke meget bevaret. Som Prædikant skal han have været ret dygtig, men der siges om ham, at han var en streng Mand. — Det ser dog ud til, at han ikke har fundet sig rigtig hjemme i Øsløs. I Slutningen af den gamle Kirkebog har han nemlig ved sin Af-rejse fra Øsløs skrevet følgende: **)

„Igennem 155 Aar er jeg undertegnede den

*) Vesløs Skolekommissionsprotokol 1828 -29. I Landsarkivet.

***) Øsløs Kirkebog 1686—1800. I Landsarkivet.

første Præst, der er forflyttet fra Øsløs Sognekald til et andet Sognekald. Jeg bliver vel næppe den sidste, der herfra befordres, medmindre Menighederne vil vise de kommende Præster mere Vidne om Kærlighed end de haver vist mig. Vel er Menighederne fattige, men fattigst paa alt er de dog paa Kærlighed og Velvilje til deres Sjælesørger.

Øsløs, den 15de Maj 1841.

B. Obel.“

I April 1841 var han bleven kaldet til Præst for Hillerslev-Kaastrup, hvor han virkede i 17 Aar; i de sidste Aaringer var han næsten blind og maatte holde Kapellan. Efter hvad der er fortalt, var han der velset af sin Menighed. Paa den Tid var Parmo Carl Petersen Lærer i Hillerslev. Han er bleven bekendt for sin Deltagelse i de gudelige Forsamlinger og i den religiøse, grundtvigske Bevægelse, som da gik hen over Mors og en Del af Thy. — Der fortælles, at Pastor Obel ikke syntes saa særlig godt om dette, og engang, da der skulde være Bispevisitats, vilde han tale med Biskoppen, det var vist Kierkegaard, om Petersens Forhold i denne Sag. Men aldrig saa snart var Biskoppen kommen ind i Præstegaarden, før han udbrød: „Nu skal jeg allerførst over at se til min gode Ven, Parmo Petersen.“ Saa kunde Pastor Obel jo nok forstaa, at der var vinket af. — Obel var stærkt hengiven til Snustobak, saa hans Krave var altid helt brun af Tobaksstøv. *)

Han blev udnævnt til Amtsprovst; 1858 tog han sin Afsked og døde i Aalborg 1866.

16. *Christian Peter Jakobsen* blev i Juni 1841 kaldet til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup. Han var født i København 1810. Forældrene var Vognmand Henrik Ludvig

*) Meddelt mig af Kr. Smed Krogh, Hillerslev.

Jakobsen og Hustru Karen Sofie Rasmussen; Faderen havde før været Urtekræmmer. Jakobsen søgte Borgerdydskolen i fire Aar og nød derefter privat Undervisning i Hjemmet og tog 1828 som Privatist Eksam. Artium. *) Den 24de Oktober 1834 tog han theologisk Attestats og aflagde i 1835 baade den homiletiske og katechetiske Prøve med bedste Karakter. I 1836 opnaede han desuden Accessit for Besvarelse af Universitetets theologiske Prisopgave. Som Kandidat var han Huslærer hos Kammerjunker Chr. v. Benzon paa Christiansdal i Fyen. I Marts 1837 blev han Sognepræst i Mejrup og Førstelærer ved Borgerskolen i Holstebro, hvor han virkede, til han den 17de Juni 1841 blev befordret til Øsløs. 1837 var han i Odense bleven gift med sit Søskendebarn Emma Jakobsen, Datter af Justitsraad og Overlæge Jacob Chr. Jakobsen.

Da Jakobsen var kommen til Øsløs, tog han straks fat paa Forbedring af Præstegaarden og dens Jorder. Han opbyggede flere Længer af Gaarden og havde, skriver han selv **), i den Anledning mange og store Udgifter. Ogsaa Haven blev betydelig udvidet, og der blev plantet mange nye Træer, men ogsaa Jorderne blev meget forbedrede baade ved Udgrøftning og bedre Sædskifte. I det Hele udfoldede Jakobsen under sit Ophold i Øsløs ogsaa paa dette Omraade en betydelig og gavnlig Virksomhed.

Men ogsaa paa det litterære Omraade var han virksom. Han udgav saaledes en lille Bibelhistorie ***), som han fik indført i Pastoratets Skoler. Denne lille Bog, der nu gemmer sig i Bibliotheker eller hos ældre Folk her paa Egnen, adskiller sig fra andre af samme

*) Wiberg III 694.

Sofus Elvius: Danm. Præstehistorie.

Erslev: Dansk Forfatterleksikon. S. 919—20.

***) Liber daticus for Øsløs, Vesløs, Arup Sognekald.

****) „Bibelhistorie til Brug for Almueskoler af Chr. Jakobsen, Sognepræst for Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder. P. C. Kabbells Forlag. Viborg.

Slags ved, at det gamle Testamente kun ganske kort er medtaget, medens Hovedvægten er lagt paa det nye Testamente alene. I Fortalen hævder han, at denne Fremgangsmaade er den bedste, „nemlig at det Lidet som læres, maa være det, som er det alene vigtige for Børnene at lære, og dernæst at det læres saaledes, at det, opfattet igennem Tanken, bevares for Livet,“ og han erindrer om den syriske Biskops Ord, „at det gl. Testamente vel skal holdes i Ære som Ammen, ved hvem vi ere blevne opfødte, men 'at vi som Voxne ikke længere trænger til hendes Mælk.“

Den lille Bibelhistorie, siger han, er ikke anlagt paa at benyttes til Udenadslære, men paa at fremkalde Selvtænkning.

Endvidere oversatte han i 1842 fra Tysk Fr Reiches Familiebibel. Endelig udsendte han i 1849 en Prædikensamling, som udkom i Aalborg og nu er meget sjelden.

Jakobsen var en meget dygtig Prædikant og havde Evne til at indflette træffende Billeder og Lignelser i sin Tale. Han var sikkert ikke helt uberørt af Tidens Rationalisme, hvad ogsaa fremgaar af enkelte af hans efterladte Prædikener, hvor der tales saa meget om den Magt, som Dyden har i Menneskelivet. Her en lille Prøve:

„Da først, naar den (Dyden) efter Kampen hæver sig, frigjort af Forførelsens Lænke, straalers dens Renhed klar og ubesmittet; da først giver den dig Værd og Betydning, thi da er Dydens Navn ei et Mundsvejr, som lyder og atter forstummer, men da vil den vedvare, og vedblive at lyse for dig Vejen til Evighedens Palme, som er Lønnen for den sejrende Dyd. Altsaa skal Dyden først prøves, den skal først luttres i Kampen mod Livets Fristelser, forinden den fortjener Navnet af Vejen til Salighed.“

Men det skal dog ogsaa siges, at ellers i hans

Prædikener er Jesus Kristus som Vejen til Salighed forkyndt purt og rent. I Slutningen af ovennævnte Samling Prædikener findes to Taler, som Jakobsen har holdt i sine Kirker ved Kong Fr. d. Vites og Kong Kr. d. VIIIendes Død. Her har hans blomstrende Vel-talenhed rigtig kunnet udfolde sig. Af Talen over Fr. d. VI, holdt den 16de Januar 1840, anføres her en lille Mundsmag:

„Hvi sørger Danmark? Hvi hylles alt i Sorgens dunkle Dragt? Hvi græder Danmarks Sønner, Danmarks Døtre? Hvi toner over Danmarks Sletter dumpe Sorgens Lyd fra Kirkens Klokker? Hvi ser enhver sin Broder vemodsfuld i Øjet, hvor Taaren perler? Een Klage lyder fra hver dansk Mands Bryst, og eet Suk udstøde alle Hjerter: „Vor Konge er død; død er Landets Fader“, saa lyder Sorgens Budskab overalt, i Borg og Hytte, i Stormands Sale og i Fattigmands usle Vraa; thi han, der døde, hvem vi alle nu begræde, var Alles Konge, men ogsaa Alles Ven og Fader. . .“

Ved Konfirmationen plejede han til Konfirmanderne hver især at have et lille Vers, som han saa talte over. Biskop Bingesbøll vidner i Embedsbogen efter en Visitats i 1853, at „Sognepræsten Kr. Jakobsen prædikede med Liv og Varme til Opbyggelse over Luc. 10, 35—42.

I 40erne var der i Vesløs en Skolelærer, som hed Johannes Holm. *) Han var en ejendommelig og mærkelig Mand og dybt religiøs greben. Man faar Indtryk af, at Pastor Jakobsen ikke rigtig har forstaaet denne Mand og den dybe, religiøse Alvor, der boede i ham. I det mindste begynder Jakobsen allerede i Begyndelsen af 1842 at omtale Holms Arbejde i Skolen paa en mindre fordelagtig Maade. Først var det galt, fordi Holm i den strenge Vinter havde taget

*) Om denne Mand se N. Sodborg: Johannes Holm. Historisk Aarvog for Thisted Amt 1906.

de Børn, der kunde naa til Skole, ind i sine Stuer og holdt Skole for dem der; det blev betydet ham, at dette maatte høre op. Men saa i Oktober samme Aar visiterede Provst Djørup Vesløs Skole og fandt, at der paa Grund af „Skolelærerens Uduelighed og Ligegyldighed“ var for lidt Fremgang. Det viser sig dog, hvad ogsaa Pastor Jakobsen selv skriver i Protokollen, at Forældrene i høj Grad havde ladet deres Børn forsømme Skolen, uagtet de fra Prædikestolen var bleven formanet til at lade dem flittig søge Undervisning. Efter Samraad med Provsten blev nu nogle Sognemænd udnævnt som Tilsynsmænd til daglig at møde i Skolen og efterse, om Læreren gjorde sin Pligt, og hvis nogen Uorden fandt Sted, da melde det til Skoleforstanderen Christen Olsen i Vesløs. Disse Mænd var:*)

„Om Mandagen: Poul Holst og Rasmus Pedersen.

- Tirsdagen: Niels Chr. Søndergaard og Anders Schøtt.
- Onsdagen: Kjeld Smed og Niels Andreas Mortensen.
- Torsdagen: Christopher Smærup og Erik Jensen.
- Fredagen: Simon Thomassen og Jens Christian Christensen.
- Løverdagen: Poul Bentsen og Niels Munk.“

Det maa have været i højeste Grad pinligt for Lærer Holm at have disse Mænd som Politi over sig hver eneste Dag; det var en tung Byrde at bære foruden saa mange andre tunge Tilskikkelser, den haardt prøvede Mand maatte bære i sit Liv, men der siges, at han bar det altsammen med stor Taalmod og Tro. Flere af hans Elever har dog vidnet om ham, at han var en dygtig Lærer, og han kunde fortælle for dem, saa de aldrig nogensinde glemte det. Men Johannes Holm var paa mange Maader foran sin Tid; han blev

*) Vesløs Sogns Skolekommissionsprotokol (1842) Side 286—87. I Landsarkivet.

ikke forstaaet af sine Sognefolk og vist heller ikke af sin Sognepræst — dette være sagt uden at ville gøre Uret mod nogen.

Pastor Jakobsen var en Ordensmand; Orden og Plan skulde der være i Tingene. Han var en høj og smuk Mand, bestemt og værdig i sin Optræden; han har i det Hele efterladt sig et smukt og varigt Minde i disse Sogne. Børneflokken bestod af 5 Sønner og 4 Døtre.

Den 26de September 1853 blev han udnævnt til Sognepræst for Kallundborg. Ved hans Afrejse fra Øsløs forærede Beboerne ham som Bevis paa den Yndest og Velvilje, han nød iblandt dem, et smukt Taffelur med følgende Inskription: Taknemlig Erindring fra Øsløs, Vesløs, Arup Sognes Beboere. *)

Jakobsen var Præst i Kallundborg til 1858, da han forflyttedes til Rødby-Ringsebølle paa Lolland. Han tog sin Afsked 1875 og døde den 2den Januar 1880.

17. *Magnus Vilhelm Esmann* var Præstesøn, født 1799 i Lemvig. Faderen Herman Esmann var først Præst i Lemvig, senere i Ølgod; Moderen hed Gertrud Sofie Borgen. — Esmann blev først undervist i Hjemmet af Privatlærere, besøgte derefter i et Aar Randers lærde Skole, hvorfra han 1812 gik over til Ribe Cathedral-skole**); 1825 tog han theologisk Attestats med laveste Karakter.

Han blev derefter samme Aar Missionær ved Julianehaab i Grønland, hvor han virkede, til han i 1836 blev kaldet til Præst i Bryndum-Nebel. Paa dette Sted var han, til han i December 1853 blev kaldet til Øsløs, Vesløs, Arup.

1826 var han bleven gift med Ditlevine Karenline

*) Berlingske Tidende 1853.

***) Erslev: Dansk Forfatterleksikon I, 43.
Sofus Elvius: Dansk Præstehistorie.
Wiberg: Dansk Præstehist. III, 694.

Abigael Staal, en Købmandsdatter fra Stubbekøbing; Børneflokken kom til at bestaa af 2 Sønner og 5 Døtre.

Fra sit 11aarige Ophold paa Grønland har Es-mann efterladt sig en Del Breve til det danske Mis-sionssselskab; disse Breve giver et ganske godt Ind-blik i, under hvilke Kaar en Præst paa den Tid maatte virke i disse fjerne Egne. Straks efter at have be-gyndt sin Gerning deroppe, skriver han hjem, at hans inderligste Ønske er, at de vil skaffe ham en lille Trækirke. *) Da dette Ønske ogsaa blev opfyldt, og det meddeltes ham, at Skibet „Hvalfisken“ var paa Vej med den lille Kirke, skriver han straks tilbage og tolker sin Glæde i stærke Udtryk: „Vorder mig den overvættets Glæde forundt at indvie dette Guds Huus og deri ret ofte tale Ordet og virke Sjæle-nes Frelse, o! gid da alle fromme Christne med mig ville bede Alles Fader, at han vil styrke mig med sin Aand og sin Naade, at Ordet maa gives mig i min Munds Opladelse, til med Frimodighed at tale Evangeliets Hemmeligheder, at han vil fylde min Barm med brændende Iver for Guds Ære, saa min Gerning kan være velsignet af Herren, og Tro og Haab og Kærlighed blomstre i vort Samfund.“ **)

Kirken vil han have Lov til at kalde „Frelserens Kirke“, og han glæder sig til, at tre voksne Grøn-lændere, som er under Forberedelse, skal være de første, der døbes i den nye Kirke. Han vilde sætte stor Pris paa, at der fulgte en Klokke med Kirken, da han kun har et Valdhorn, som han bruger til at samle Menigheden med, men det er ikke altid let at faa nogen til at traktere det. Men Glæden over Kir-kens Komme fik pludselig et slemt Skaar, da „Hval-fisken“ strandede paa en Klippe. Derom skriver han:

*) Dansk Religionsblad, 1826 Nr. 44—45.

**)

do.	1827 Nr. 38—39.
do.	1828 Nr. 9.

„... Det var den 16de Juni om Morgenen Kl. 5, at min Catechetformand bragte den Jobs-post: „Kære Præst! vort Kirkeskib er itnslaaet paa et Skær, dog — tilføjede han trøstende — Kirken er i Behold!“ Men jeg hørte ej de sidste Ord, da de første gjorde et saa dybt Indtryk paa mig, at kun en Strøm af Taarer kunde skaffe mit beklemt Hjerter Luft.“

Kirken blev dog tildels reddet, men Tømmeret laa en Tid udsat for Vind og Vejr. Kolonibestyrer Lund, Frederikshaab, var meget behjælpelig med at faa Kirken bjerget, og endelig kunde Esmann meddele sine bedrøvede Grønlændere, at nu var Kirken igen under Vejs og vilde snart være ved Maalet. Da saa Skibet endelig kom, var Grønlænderne meget ivrige og hjælpsomme med at faa Kirken bragt i Land, og Coloni-bestyrer, Kbmd. Matthiesen købte derfor 50 Pd. „haardt Brød“ til Uddeling blandt dem. *)

Opførelsen af den lille, kærkomne Trækirke gik dog ikke af uden lidt Misstemning. Inspektøren over søndre Grønland, Kaptajnløjtnant Holbøll, havde nemlig anmodet baade Esmann og Købmand Matthiesen at have Opsyn med Kirkens Opførelse; Matthiesen var medtaget, fordi han var særlig bygningskyndig. Dette tog Esmann fornærmeligt op og nægtede at have noget med Opsynet at gøre, fordi Matthiesen skulde have Overopsynet. **)

Kaptajn Holbøll skriver ret spydigt til Dansk Missionselskab, at han er overbevist om, at dette Forhold dog ikke skal sinke Bygningens Fuldførelse. Og Selskabets Redaktør lægger Plaster paa Saaret, saa godt han kan, og skriver i en Fodnote under Brevet saaledes: „Selskabet ønsker og beder hjerteligt, at den kære Hr. Missionær Esmann, dreven af christe-

*) Dansk Religionsblad, 1830 Nr. 40.

**) do. 1831 Nr. 40.

lig Iver for den gode Sag, paa det nøjeste vil forene sig med de øvrige gode Herrer, for at fremme Kirkens Rejsning og Indretning, da fælles een-drægtige Bestræbelser have Haab om Guds Vel-signelse.“

Med Kirken fulgte en dansk Tømmermand, Jensen, som skulde være behjælpelig ved Opførelsen. Han fortæller om, hvor glade Grønlænderne var, da Kranen endelig kunde hejses, og ligeledes har han givet en Skildring af Grundstenens Nedlæggelse:

„Om Eftermiddagen Kl. 2 blev Grundstenen lagt, under hvilken der blev henlagt flere Sølvpenge. Hr. Matthiesen skjænkede en stor Sølvpenge, Hr. Esmann en Specie, Hr. Capt. Gram, Hr. Arø, Hr. Kilsen og Hr. Mutsfeldt hver en Sølv-daler. Disse Sølvmonter blev henlagte af to uskyldige Børn, Hr. Matthiesens Søn og Hr. Esmanns Datter. Denne højtidelige Scene blev foretaget under stor Andagt; Hr. Esmann holdt en meget passende Tale, og Grønlænderne ville for Efter-tiden ansee denne Dag, nemlig den 21de Juli, for en Helligdag.“

Om Kirkens højtidelige Indvielse fortæller Esmann i et Brev, dateret 30te Juli 1833. *) I den tidlige Morgen blev der spillet nogle Salmer paa „blæsende Instrumenter.“ Da der Kl. 8 ringedes 1ste Gang, hejsedes Flagene, og 24 Kanonskud drønedes ud over Kolonien. Kl. 9 satte Processionen sig i Bevægelse, men kun Halvdelen af den forsamlede Menneskemængde kunde rummes i Kirken. Efter Gudstjenesten affyredes igen 24 Kanonskud. Fru Esmann havde pyntet Kirken med Kranse og Grønt og paa Orgelet havde Esmann ladet anbringe en stor, oval Træplade

*) Nyt dansk Religionsblad, 1ste Aargang 1832, Nr. 46.

med følgende Inskription: D. M. S. (Dansk Missions-selskab) og nedenunder:

„I gav os Templet og lod os Sjøleglæde finde,
Modtag vor Tak! stedse vi velsigne skal Jert Minde.“

Derunder stod igen det samme paa grønlandsk.

Disse Begivenheder deroppe i det høje Nord, langt borte fra Moderlandet, havde sikkert Betydning for Esmann, og han mindedes altid sin Grønlandstid med stor Glæde og vilde gerne fortælle derom.

Fra Grønland drog han som allerede nævnt tilbage til Danmark og blev Præst i Bryndum-Nebel til 1853, da han kom til Øsløs.

Om hans Præstegerning her er ikke meget at fortælle. Han var en stille Mand, der ikke tog Del i ret meget uden for selve Præstegerningen. Som Prædikant naaede han ikke op over det ganske almindelige. Ved en Visitats i Øsløs 1857 skrev Biskop Kierkegaard om ham: „Sognepræsten, Hr. Pastor Esmann holdt en formanende og belærende Prædiken over Sir. 25, 8.“ Det var sikkert en retfærdig Bedømmelse; det var Varme og Inderlighed, Folk savnede i hans Forkyndelse.

Han havde, fortælles der, Anlæg for Satire og kunde saa let faa Øje paa det morsomme og ejendommelige hos Folk. Paa den Tid var det jo Skik overalt, at Konfirmanderne gav Præsten Gaver før Konfirmationen, og der var dem, der paastod, at Pladsen paa Kirkegulvet selve Konfirmationsdagen paa sine Steder afgang for en Del af Størrelsen af disse Gaver. Esmann kunde med Henblik paa disse Gaver sige med Lune: „Det er godt for min Kones Køkken med disse daarligt begavede Børn.“

Esmann var ligesom sin Forgænger Formand for Sogneforstanderskabet.

En af hans Sønner, Vilhelm August Esmann, har skrevet den smukke Sang: „Droslen slog i Skov sin

klare Trille“. *) — Pastor Esmann tog sin Afsked i Januar 1866 og boede derefter i Nørre Sundby. Han døde den 3die Oktober 1870.

18. *Christian Ehrenfried Lund* var ligeledes Præstesøn, født i Brande Præstegaard den 28de Maj 1825.

Hans Fader hed Niels Bay Lund og var en Søn af Købmand Rasmus Lund og Hustru Sofie Cathrine Bay i Randers; Moderen, Johanne Sofie Carstensen, var en Datter af Amtsprovst Christian Ehrenfried Carstensen i Thisted og Hustru Anna Marie Schytte; hun var født den 18de Maj 1792 i Thisted. **)

Niels Bay Lund var først Præst i Brande fra 1824 —38, derefter i Øster Tørslev ved Randers til sin Død 1844.

I Barndomshjemmet i Brande Præstegaard voksede Christian Lund op sammen med sine to yngre Brødre, de senere saa bekendte Præster Rasmus Lund i Galtrup paa Mors, Markus Lund i Vium og Søsteren Sofie. Brande var dengang kun en lille By, og det afsides Liv derude paa Grænsen af Heden kom til at præge Børnenes Liv og Leg. Christian skulde især have været opfindsom i deres Lege; han befolkede Præstegaarden med Slotte, Konger og Krigere og andre fantastiske Skikkelser. Da Børnene ikke havde mange Legekammerater, sluttede de sig nær til Tjenestefolkene. Men da der allerede for ikke saa længe siden i let tilgængelige Bøger er fortalt ***) om det hyggelige og smukke Familieliv i Brande Præstegaard, skal det ikke her gentages.

*) Elvius: Danmarks Præstehistorie, Side 258.

**) Se „Provst Jørgen Carstensen's Slægt.“

***) Jens Damsgaard: Præsten M. A. S. Lund: „En Levnedsskildring.

Do. Præsten Rasmus Lund og Frimenigheden paa Mors.

Slægtminder af M. A. S. Lund, Vium. I „Den danske Højskole“, 1. Aarg. Hefte 3, Side 194 ff.

Pastor Lund underviste selv sine Børn, men i 1839 blev Christian Lund indmeldt i Randers Latinske skole, og Aaret efter kom ogsaa Broderen Rasmus derind. Næsten hver Søndag gik de to Drengene den 2¼ Mil lange Vej ud til Hjemmet i Øster Tørslev. Da Pastor Lund døde, købte hans Enke 4 Skpr. Land af Præstegaardens Jord og lod opføre en lille Enkebolig, hvori hun boede til sin Død. Det var hendes største Glæde at se sine Børn forsamlede om sig, og de gengældte tilfulde hendes Kærlighed og Omhu. Men det var dog ikke alene over dem, at det lille Enkesæde i Ø. Tørslev havde en dragende Magt; mange andre søgte ogsaa ind til den ejendommelige og trostærke Kvinde.

Christian Lund blev Student 1846 og tog theologisk Embedseksamen 1851. Samme Aar blev han Adjunkt i Slagelse og Aaret efter Adjunkt ved Nykøbing lærde Skole paa Falster, hvor han virkede i 11 Aar.

Hans Fag paa Skolen var Dansk og Religion; Dansk i de fire første Klasser og Religion i hele Skolen med Undtagelse af 1ste Klasse. Under sit Ophold der skrev han i 1860 en lille Afhandling: Nogle Bemærkninger om Religionsundervisningen i de lærde Skoler, navnlig om Lærebogsundervisningen i sammes øverste Classer. *) Denne lille Afhandling, som nu er uden særlig Interesse, viser dog, at han allerede dengang havde et mere frisindet Syn paa Religionsundervisning end almindeligt. Han ønsker meget bedre Lærebøger lagt til Grund for Lærebogsundervisningen og holder for, at nøjagtig Kendskab til en vidtløftig Lærebogs Paragrafer kan bidrage til, at Blikket vendes bort fra Hovedsagen, og Tid og Kræfter spildes. Han finder det ogsaa ønskeligt, at en Del af den Tid, der bliver anvendt paa de brede Lærebøger eller paa en altfor detailleret Kirkehistorie,

*) Optaget i Nykøbing Cathedralsskoles Program 1860.

burde anvendes til mere Læsning i den hellige Skrift, da kunde Undervisningen sikkert blive „mere opbyggelig, mere indtrængende, naar Disciplene førtes mere tilbage til selve det guddommelige Ords rige Kilde, medens en død Kjendskab til de menneskelige Systemer nu er en Frugt af den vidtløftige Lærebogs Læsning.“

Den 22de September 1855 var Lund bleven gift i Vollerslev med Christiane Eleonora Petrine Schwabe, Datter af Møller og Gaardejer Peter Hans Carl Georg Schwabe og Hustru Eleonora Marie Grundtvig.

1863 udnævntes Lund til res. Capellan i Viborg. Medens Lund var i Viborg, levede hans Moder, plejet af sin Datter Sofie, endnu i det lille Enkehus i Ø. Tørslev, og da han var den af Sønnerne, der paa den Tid var hende nærmest, hændte det flere Gange, at han spadserede de 7 Mil fra Viborg til Ø. Tørslev om Natten for at se til hende, naar hans Gerning havde hindret ham i at komme med Toget. Hun døde den 25de Februar 1866, og hendes tre Sønner, som da alle var Præster, talte ved hendes Jordefærd.

Efter at Lund havde virket i Viborg i 3 Aar, kom han i 1866 til Øsløs.

Her kom han til at øve sin egentlige Manddomsgerning. Han var en dygtig og begavet Taler, men ikke alene det; der var ogsaa Aand og Liv i hans Vidnesbyrd, og man følte, det var en Mand, der stod bag sit Ord. — Der er fortalt af ældre Folk her paa Egnen, at selv ved Begravelser strømmede Folk til Kirkegaarden for at høre hans Ligtaler, og det var baade ældre og unge; ikke mindst de unge søgte flittigt Kirken, og der blev en sjælden god Kirkegang. Han holdt Bibellæsning i Skolerne, og da han var særlig godt inde i østerlandske Forhold, kunde han i sin Bibelforklaring male Begivenhederne saa levende, at Tilhørerne sent glemte det.

Lund var en ydmyg Mand og en ærlig Natur. Det er mange, som her i Sognene mindes ham med

Kærlighed og i Taknemmelighed. I sine sidste Aar var han meget svækket, tildels lammet, saa han i flere Aar maatte holde Capellan.

I Marts 1883 tog han sin Afsked og flyttede til Øster Jølby paa Mors, hvor han døde den 30te Maj 1885. Hans Lig blev ført til Øsløs Kirkegaard, hvortil ogsaa hans Hustru, som døde i Odder den 19de September 1908, blev ført.

Børneflokken bestod af 2 Sønner og 1 Datter; en af Sønnerne er nu død.

19. *William Martin Svejstrup Thomsen* var født den 22de April 1849 i Nibe, hvor Faderen, Thomas Thomsen, var Købmand; Moderen hed Christine Marie Svejstrup og var en Datter af Præsten Poul Svejstrup til Nørup-Randbøl. *) Nibe blev dog ikke William Thomsens Barndomshjem; thi 6 Uger efter hans Fødsel flyttede Forældrene til København, hvor de boede i 5 Aar, og derefter til Vejle.

William Thomsen var som Dreng meget svagelig og var plaget af de stærke Hovedsmerter, som pinte ham gennem Aarene, og der var for det meste Sygdom og trange Kaar i Hjemmet; hans Moder laa saaledes den meste Tid til Sengs, hun døde 1864.

Da han viste gode Evner, blev det bestemt, at han skulde holdes til Bogen, og han blev derfor sendt til Aarhus Latinskole. Men da det kneb for Faderen at afholde Udgifterne derved, var der nogle Mænd i Aarhus, der tog sig lidt af ham, saa han kom til at gaa om i forskellige Hjem og spise Middagsmad. Et af de Hjem var Grosserer Hans Broges, og Thomsen omtalte altid dette Hjem med stor Taknemmelighed; Familien var altid saa hensynsfuld og venlig overfor ham og lod ham aldrig føle, at han var fra det fattige Hjem.

I sin Skoletid var han flittig og fik da ogsaa 1868

*) Sofus Elvius: Danmarks Præstehistorie.

Studentereksamen med første Karakter. Han fik flere Flidsbelønninger baade i Bøger og Penge, saa han ved sin Afrejse fra Aarhus havde 3—400 Kr. til at begynde sit Studium med i København. I de første Aar maatte han dog give Undervisning i forskellige Skoler, indtil han fik Ophold paa Regensen og anden Hjælp. Men han var hele Tiden svagelig, og hans Læge raadede ham tilsidst til at fremskynde Læsningen og tage den Eksamen, han kunde opnaa, for hurtigst muligt at komme bort fra Byen og faa nogen Hvile. Trods sit svage Helbred tog Thomsen dog livlig Del i Studenterlivet og var Medlem af flere Foreninger. 1874 i Januar blev han Candidat og blev straks derefter Lærer hos Forstander Nielsen, Hindholm Højskole, og havde ogsaa nogle Timer paa Holsteinsminde.

Hans Ophold paa Hindholm blev dog ikke af lang Varighed; thi allerede den 1ste Maj 1875 blev han Lærer hos Pastor N. P. Jensen, Ebeltoft, som havde en Højskole der. Det var Paster Møller i Marvede, en Svoger til Pastor Jensen, som havde bevæget Thomsen til at tage til Ebeltoft; og Thomsen var desuden ikke helt tilfreds med Undervisningsmaaden paa Hindholm. I tre Aar virkede han nu sammen med den elskelige, milde Pastor Jensen, og de Aar fik stor Betydning for Thomsen og kom til at præge hans Livssyn.

Den 10de September 1875 blev han gift med Sønderjyden Caroline Thomsen, der var født den 27de November 1853 i Skodborg, Datter af Gaardejer og Sognefoged Jesper Oluf Thomsen og Hustru Juliane Haderup. — Under Opholdet i Ebeltoft havde hun en lille Pigeskole med 12—14 Elever.

I Februar 1878 blev Thomsen Capellan p. l. hos Pastor Dahl i Sejerslev paa Mors og kom nu i nær Berøring med de grundtvigske Kredse derovre. Det var jo i de for det grundtvigske Vennelag paa Mors saa bevægede Aar, da Kampen stod om Pastor Ras-

mus Lunds Forbliven i Folkekirken. *) Der var mange grundtvigske Præster paa Mors i den Tid, og de stillede sig venlige og forstaaende overfor Pastor Lund og Frimenigheden. Thomsen tog straks sit Stæde blandt dem; han var ogsaa blandt de 7 Morsopræster, der sendte skriftlig Begæring til Biskop Lind om Tilladelse til fremdeles at gaa til Alters hos Lund i Ansgarskirken i Øster Jølby. Ligeledes var Thomsen med til at underskrive Askovadressen og fik sin Næse derfor ligesom de andre underskrivende Præster. — I de orthodoxe Konventer, som holdtes derovre, faldt tidt drøje Hug til de frisindede Præster; Thomsen var heller ikke dengang bange for at tage Kampen op og kæmpe for det, han ansaa for rigtig og sandt. I det Hele var disse Aar paa Mors rige og grødefulde for hans Udvikling.

Den 4de Maj 1883 blev Thomsen kaldet til Præst for Øsløs, Vesløs, Arup, hvor han forblev til sin Død.

Pastor Thomsen var ivrig Fredsven og omfattede Fredssagen med den største Interesse, og i nogle Aar talte han ved mange Fredsmøder ud over Landet. I 1900 udsendte han en lille, velskreven Bog: „Fredssagen og Folkekirken“**), hvori han særlig behandler Præsternes Stilling til Fredssagen. Han beklager dybt, at denne Sag finder saa lidt Interesse og Forstaaelse hos den gejstlige Stand her i Landet i Mod sætning til andre Lande og henviser især til England, hvor mange af de forskellige angelsaksiske Kirkesamfunds øverste Mænd har gaaet i Spidsen ved et alvorligt og dygtigt Arbejde for Fredstankens Udbredelse. Det var den engelske Fredsforening „The Arbitration Alliance“, der gennem sin Sekretær i London Dr. William E. Darby havde overdraget Thomsen at arbejde for, at den danske Folkekirke maatte slutte sig til en

*) Se derom: Jens Damsgaard: Præsten Rasmus Lund og Frimenigheden paa Mors.

***) Dansk Fredsforenings Smaaskrifter Nr. 11.

Fælleshenvendelse til alle kristne Nationers Regeringer om at skænke Voldgiftstanken Opmærksomhed.

Thomsen arbejdede ogsaa for, at vi herhjemme, ligesom i England, kunde faa en Fredssøndag, hvor Præsterne kunde tolke Fredens Evangelium, men kun faa af hans Embedsbrødre fulgte ham. Ligeledes arbejdede han for, at unge Mænd, der skulde være Soldater, men ikke for deres Samvittigheds Skyld kunde gøre Krigstjeneste, kunde faa Lov til at være Fredssoldater, det vil sige: udføre Statsarbejde af en eller anden Art i lige saa lang Tid som deres Soldater-tjeneste vilde have varet. I 1903 fik han Dansk Fredsforenings Aarsmøde henlagt til Øsløs, og i Præstegaardshaven holdtes et to Dages Møde for de mange fremmede Gæster og for en stor Del af Egnens Befolkning. Sin Kærlighed til og Tro paa Freds-sagen mistede han aldrig; i Januar 1909, da han mærkede, at Døden var nær, skrev han et vemodigt Farvel til Fredsvennerne *) og tolker deri sin urokkelige Tro paa, at Freden engang vil oprinde mellem Nationerne. Selv paa den sidste Dag han levede, var denne Sag med i hans Feberfantasier. Dansk Fredsforening sendte til hans Kiste en smuk Dekoration med Tak for hans trofaste Arbejde.

Pastor Thomsen var en meget begavet Taler, Ordene laa ham let og naturligt paa Tungen. Det er muligt, at denne betydelige Begavelse og Hurtighed i Opfattelsen undertiden kunde være ham en Fristelse til mindre Forberedelse og Uddybning af Emnet. Han var særdeles godt hjemme i den Salmeskat, som Grundtvig har givet den danske Menighed, og mange mindes endnu med Glæde de Foredrag, han holdt over grundtvigske Salmer, f. Eks. over Salmen: O, Kristelighed. Ogsaa som Oplæser var han i Besiddelse af mere end almindelig Begavelse.

*) Fredsbladet Nr. 3, 1909, hvor ogsaa findes en Nekrolog af Thomsen.

Hans Valgsprog var dette: Stærkest er altid det milde; det var ogsaa Grundtonen i hans eget Liv; det laa ikke for ham at bruge haarde Ord og Domme, ligesom han ogsaa i hele sin Færd var en mild og venlig Mand.

Tillige var han en frisindet Mand, ogsaa i kirke- lig Henseende, og han fulgte altid godt med i kirke- lige Spørgsmaal og var aldrig bange for at bryde en Lanse for de frisindede Anskuelser, han hyldede.

Det var i Foraaret 1884. Thomsen havde givet Højskolelærer Rasmus Geltzer Lov til at tale i Vesløs Kirke, men var ikke selv til Stede. Geltzer holdt saa en udmærket Tale og benyttede i denne nogle Træk af Folkevisen om Agnethe og Havmanden. Dette var faldet en af Tilhørerne for Brystet, og vedkommende havde indberettet Sagen for Biskoppen, som derefter gennem Provsten afæskede Thomsen en Erklæring, om der i Øsløs eller Vesløs Kirker i Vinterens Løb var afholdt Foredrag over Kæmpeviser. Thomsen af- gav saa 7. April Erklæring, som gik ud paa, at vel havde han givet Rasmus Geltzer Tilladelse til at holde et kristeligt Foredrag i Vesløs Kirke den 13de Marts; og at Hr. Geltzer i dette Foredrag blandt andet havde anvendt nogle Billeder hentede fra Kæmpevisen om Agnethe og Havmanden til derved at oplyse som i en Lignelse nogle kristelige Forhold, men at hele Fore- draget med Rette maatte kaldes et grundkristeligt, og ogsaa af Tilhørerne blev saaledes opfattet. *) Der er bleven fortalt, at Thomsen fik en „Næse“, fordi han ikke havde været til Stede ved Foredraget, men det har dog intet paa sig.

I flere Aar havde Pastor Thomsen været en svag Mand med et vaktende og skrøbeligt Helbred, og til sidst maatte han søge sin Afsked, som blev ham be- vilget den 28de August 1908.

Hans Sygdom, der var Kræft i Leveren, forvær-

*) Liber daticus for Øsløs, Vesløs, Arup Sognekald.

redes nu Dag for Dag, saa det var tydeligt at se, at det lakkede mod Enden, og den 26de Februar 1909 udaandede han stille og rolig i Øsløs Præstegaard. En stor Skare fulgte ham til hans Grav paa Øsløs Kirkegaard, og mange gode Ord blev talt ved hans Baare. Menighederne rejste en smuk Mindesten paa hans Grav.

Hans Enke og en Søn overlever ham.

Hans Efterfølger i Embedet blev Cand. theol. *Johannes Nielsen.*

Hermed er saa denne lille Præstehistorie for Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder til Ende. Det er ikke om store og indgribende Begivenheder og Menneskeskæbner, der her er fortalt, men mere om det jævne, stille og dagligdags, men ogsaa om dette kan dog Digterens Ord passe, at

Mindet lader som ingenting,
er dog et lønligt Kildespring.



Ydby Hede og dens Mindesmærker fra Oldtiden.

Af Museumsinspektør *Hans Kjær.*

LANDSKABET i det sydlige Thy er af en egen Skønhed, som maaske særlig er iøjnefaldende for den, der som fremmed kommer dertil, men som paa en egen Maade udfolder sig for den, som ønsker at lære det nærmere at kende. Omrammet af Limfjordens lunefulde Bugter og Vige tegner det bredt bølgende Bakkelands Former sig i stadig Vekslen. Vel kan det for den fremmede og særlig for Ødaskeren synes et noget koldt og utilgængeligt Land paa Jyllands barske Hjørne. Men allerede fra tidlig Oldtid har det øvet Tiltrækning. Det har i tidligere forhistoriske Perioder rummet en tæt Befolkning, sikkert fordi Jorden har været til at behandle for det simple, begyndende Agerbrug, som var vor yngre Stenalders Hovedgrundlag, i anden Række, fordi det havde saa rigelig Adgang til Hav. I saa stort Antal som kun faa Steder i Landet optegner Mindesmærkerne her vor Folkeæts Historie fra de gamle Tider.

Paa *Ydby Hede* fremtræder Landskabets Ejendommeligheder i udpræget Form. Kommer man sydfra over Thyholm og nærmer sig Draget, øjner man mod Nordøst i Synsranden et Højland, der tegner sig mod Himlen med en egen Linje, kronet af talrige Gravhøjenes runde Kupler. Nu er Stedet ubeboet — kun tæt vest for Heden ligger i

Dalen enkelte Smaahuse. Men i Oldtiden maa det have været anderledes. Derom vidner de op mod 50 Gravhøje, smaa og store, som nu ligger paa det sydlige Plateau og dets nærmeste Omgivelser.

Gravhøjene betegner i det store og hele Oldtidsbebyggelsen. Denne faldt langt fra altid sammen med de nuværende Landsbyer. Et Bebyggelseskort fra Oldtiden og fra Nutiden vil meget ofte se ret forskellige ud. I Ydby ligger paa Bakkerne tæt øst for Kirken ca. 40 Gravhøje eller Rester af saadanne, nu paa Grund af den opvoksende Plantning mindre fremtrædende. De ligger saa nær ved den nuværende By, at man med al Sikkerhed tør betegne den, eller dog dens Forgænger, som en Bronzealderby, eller Bygden er af endnu ældre Oprindelse, selv om den maaske først henimod Oldtidens Slutning har faaet det nuværende Navn. Heden med Højene betegnes som *Tvolm Hede*, og *Tvolm By* er af ældre Oprindelse end Ydby. En ejendommelig Tilknytning til Oldtiden ligger ogsaa i den hedenske Gravhøj, ved hvilken Kristendommen lagde Kirke og Kirkegaard. Mindst én Høj til har ligget i selve Byen. Et Gravfund fra den yngre Bronzealder, med brændte Ben og Toiletsager, bl. a. en Ragekniv, af den Art Fund, der saa at sige kun kendes fra Høje, er fremkommet nær den nuværende Præsteboligs Dørtærskel.

Ved *Dover* er Forholdene anderledes. Gravhøjene er ogsaa her ret mange i Tal. Kun faa af dem ses dog nu. De største gemmer sig i Dover Plantage og ligger temmelig spredt, mest syd og sydvest for Dover By; tættere har de ligget vest for Byen, enkelte inde mellem de nuværende Gaarde og Huse, men de fleste er ganske vist ved Afgravning og Udjævning gennem Tiderne nu saa ringe, at de kun viser sig, naar man ser nøje til; ikke faa maa man endda nøjes med at høre om eller skaffe sig Kundskab om gennem gamle Kort. Dog vidner endnu de to store „Ejshøje“ om, at de Mennesker, som byggede og boede her i Oldtiden, ikke kan have hørt til de ringeste. Men Bebyggelsen har klart nok været mere ligeligt fordelt over Terrænet end ved *Tvolm*. Man har bosat sig paa den

Jord, som var nogenlunde let at dyrke. Den bedste Jord mod Nord, hvorpaa i Middelalderen de store Gaarde lagdes, er tom for Mindesmærker; den har været for vanskelig eller af andre Grunde lidet tiltrækkende.

De sydligste Høje af Dover-Gruppen er de mærkeligste. En af dem, syd for Ydby-Boddumvejen, har rummet et stort Stenkammer; enkelte svære Sten vidner endnu derom; snarest har de hørt til en Jættestue, maaske af lignende Art som den bekendte „Lundehøj“ ved Ullerup i Heltborg. Den nedenfor anførte gamle Beretning nævner fra Dover Hede et Fund med et lille Lerkar med smaa Knopper paa Siden, sikkert fra et saadant Kammer og maaske just dette. Tæt op til Vejens Nordside ligger en af de smukkeste Rundhøje i Thy, 5 m. høj, med 25 m. Tværmaal, saa fuldkomment bevaret som det i hele Landet er sjældent at se det. Ikke langt fra ligger de kolossale „Daas'er“, i Vinklen mellem dem en desværre stærkt medtaget Rundhøj og nærved endnu én, begge udgravede for mere end 100 Aar siden. Den vestlige Langhøj maaler nu i Længden 54 m., i Bredden 16 og i Højden 3,6 m. Endda har den været noget, dog ikke meget længere. Vejvæsenet, der i ældre Tid tit ikke fo'r nænsomt frem, faar Skyld for at have afgravet et Parti i Syd. Der skal være fundet en mandslang Stenkiste. Medens denne Høj har Retning nøje i Nord og Syd, vender den østre Langhøj i Vestnordvest og Østsydøst. Den maaler i Længden 63 m., i Bredden 13 m. og er af noget ringere Højde end den vestre. Om denne Højs Oprindelse haves der i alt Fald delvis Oplysning*), idet *Conrad Engelhardt* 1878 foretog en Undersøgelse af et Midtparti paa ca. 8 m. Der fandtes 3 Grave fra *Bronzealderen* og ved disse forskellige Oldsager, i én et *Sværd*, en *Dolk* og en *Stridsøkse* af den slanke, smalle Form, der betegnes Paalstav; i hver af de 2 andre Grave

*) En mindst ca. 100 Aar gammel folkelig Forklaring taler om to mægtige Kæmper, som gensidig med deres Slagsværd huggede Hovederne af hinanden. Hovederne skulde da vel ligge i de runde Høje, Kroppene i Langhøjene, „Daaserne“.

laa en *Dolk* af Bronze. Det kan da antages, at de mægtige Høje først gennem flere Gravlægninger har faaet deres store Dimensioner.



Højene paa Ydby søndre Hede og de nærmeste Omgivelser.
Den sorte Linje angiver den omtrentlige Grænse for det fredlyste Areal.

Fra Toppen af Langhøjene ses mod Syd ud over det arkæologisk mærkeligste Parti i hele denne Egn, et Parti, som der ikke findes Mage til i det nuværende Danmark. Ud over Trætoppene og over en smal Dal med stejle Sider ser man en Højdeflade, lavt hvælvet som et Skjold,

kronet af talrige Høje. Til højre ses Ydby og Plantagerne, til venstre den brede Dal, hvori Dover Kile fortsættes, og Boddum svære Lyngbakker, i Baggrunden toner lige i Syd Thyholm frem bag Skibsted Fjord. Herligt er dette Landskab i Sommersol, roligt hvilende i Stemning, naar Dis og Regntaage lægger sit Slør over Omridsene. Landskabelig Skønhed og Historiens ældgamle Mindesmærker, Minderne fra de henfarne Slægter, der byggede og levede paa den samme Jord, vi nu kalder vor, forener sig til en sjælden Helhed.

Jorden paa dette Terræn er lidet frugtbar, nærmest for ringe til, at Dyrkning nutildags lønner sig. Naar her da i Oldtiden laa en talrig Bygd, ligger det nær at formode, at andet end Agerbrugsforhold har været medvirkende. Et Svar kan ligge i Betragtning af Naturforholdene. Dover Kile, Limfjordens smalle Udløber, skyder sig ind mellem Dover og Boddum. En Dal paa Doversiden henleder ved sit Navn „Skipperdalen“ Tanken paa Søfart. Fjordkilen fortsættes i Brokjær Enge og videre i andre lave Engstrøg, der skiller Boddum fra Dover og Ydby Hede, og som først i Stenalderen er hævede saa meget, at der kunde færdes. De er nu kun passable for Kørsel ved Boddum-Ydbyvejen, men denne er i sin nuværende Form fra Midten af 19. Aarhundrede og overhovedet næppe gammel. I Middelalderen gik mulig Vejen nordligere ved Brokjær. Men den ældste Vejforbindelse gik sikkert fra Ydby Hede, over Dalen tæt ude ved Limfjorden og videre op gennem Boddum Hede. Fem Smaahøje ligger paa Ydbysiden tæt over den laveste Del af Dalen, og straks paa den østre Side ligger i Boddum de 2 „Ravnshøje“ tæt ude ved Dal og Fjord, og andre Høje følger paa Bakkepynter med Vejen op gennem Heden, svarende til 2 Høje, der paa Ydbysiden følger op med den nuværende Vej.

Der findes i Nationalmuseets Arkiv en „Indberetning“, skrevet af Skolelærer *Laurids Lehnsmann Andersen Kjær* og dateret Bodum Skole 29. Juni 1838. Opdagelsen af Jættestuen i „Lundehøj“ 1837 var bleven Anledning for ham til at samle, hvad han vidste om sin Egn, Oldtiden

vedrørende, og sende det til „Commissionen for Oldsagers Opbevaring“. Han skriver heri: „En lille Smule Østen for [Højene paa Ydby Hede] er Stedet — det eneste — hvorover man i ældre Tider har kunnet komme til Bodum, fra vestre Side af, med Heste og Vogn. Her har formentlig været en Vejle eller et Vadested; nu derimod er der kun en liden Aae, kaldet „Bodumbæk“, der løber gennem den saakaldte *Kongens Gade* og ud i Fjorden (Skibsted Fjord), og saaledes er Bodum fuldkommen omflydt og kan endnu næsten svare til sit ældgamle Navn „Baadom“. *) Bemeldte Aae gør Skiellet imellem Bodum og det tilgrænsende Ydby Sogn. — I bemeldte Kongens Gade, der overalt er bevoxet med Lyng og Pors, er der for faa Aar siden funden en Stenbroe fra Aaen af og i Sydvest, 100 Alen lang. Banduren eller dens Udkanter vare satte med meget store Stene, og derimellem ganske ordentlig pikket eller broelagt med meget store Pikstene; oven over denne Broe er der nu omtrent 5 Kvarter opskyllet Grus og Sand, dernæst en lille tynd Jordskorpe af Plantemuld, bevoxet, som meldt, med Lyng og Pors.“ Utvivlsomt var da her en meget gammel og ikke uvigtig Vejforbindelse. Men Navnet Skibsted Fjord, overført ogsaa paa den nærliggende Herregaard, peger ligeledes henimod, at Skibsfart maa have spillet en Rolle. At nogen Havn nu ikke kan paavises, betyder ikke meget. Oldtidens Havne var ikke stort mere end nogenlunde dækkede Steder, hvor de smaa, lavtbyggede Fartøjer kunde gaa helt ind til Kysten. Selv de store Vikingskibe, som man har fundet i norske Gravhøje, havde kun et Par Fods Dybgaende, særlig Osebergskibet, der var til Fjordsejlad, som der jo ogsaa her nærmest maa være Tale om.

Højene paa Plateauet er paa Kortet S. 101 betegnede

*) Navnet betyder dog snarere: „i Boderne“. I den ældre Stenalder var Boddum en Ø, senere (tidligt i den yngre Stenalder) landfast med Dover-Ydby, dog gik endnu i Bronzealderen Forlængelsen af Kilen mulig helt til Horshøj (oplyst af Statsgeolog A. Jessen). Landhævningen er ved disse Kyster 5–6 Fod.

nogenlunde efter deres Størrelse. Der er de store Høje, op til 5 m., som ses i lang Afstand; der er et Par Langhøje, ikke af de største eller mest fremtrædende, men dog ganske anseelige, og saa er der ikke saa faa ganske lave Høje eller Tuer, af $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ m. Højde og 6—8 m. Tværmaal, ialt som anført ca. 50.

Om de store Høje haves nogle fra forskellige Kilder samlede Oplysninger, der tyder paa, at de stammer fra Stenalderen og Bronzealderen. Saaledes skriver Lærer Kjær om en Langhøj, utvivlsomt Kortets Nr. 33: „For nogle faa Aar siden blev samme Høj aabnet i dens sydvestre Side og der fandtes en meget stor Gravkjelder [herved maa forstaas et Kammer af store Sten], omsat



Høje paa det fredlyste Areal.

med store Stene, og Fugerne imellem dem var udspekket med stærk Leer, over Kjelderens var meget store, dog tynde Dækstene. I Kjelderens fandtes Beenraden af en Mandsperson, liggende i naturlig Orden. Det syntes ikke, at han havde været af udmærket Højde, men af Benbygningen at dømme havde han været meget før og sværlemmet . . . ja Hovedet selv var af udmærket Størrelse, og baade efter Pandeskallens Tykkelse og Tændernes Fasthed at dømme, var han blevet Dødens Bytte i hans stærkeste Aar. — Forresten fandtes intet i bemeldte Kjelder.“ Et lignende, dog ikke fuldt saa stort Kammer nævnes fra Langhøjens sydøstre Hjørne, ogsaa med Skeletdele. — Højen er i Længderetning Øst en Streg til Nord — Vest en Streg til S. 45 m. l., 13 m. br., 2 m. h., sammenbygget

med en Rundhøj for den nordre Ende, $2\frac{3}{4}$ m. h. I Rundhøjen og 13 m. fra sydøstre Ende findes Skaar, som antagelig svarer til de gamle Oplysningers nu forlængst borttagne Stengrave, der antagelig har tilhørt Stenalderen eller en tidlig Del af Bronzealderen. Da der ingen Oldsager nævnes fundne, skulde der snarest tænkes paa en Gravkiste fra Stenalderens Slutningstid, Kamre af 3—4 m. Længde og ca. 1 m. Bredde. Saadanne kendes fra flere Punkter i det nordlige Jylland — en fra Jestrup i Sønderhaa i Hassing Herred; stundom er de meget fattige paa Oldsager. Til en saadan kan Ordene passe ganske godt. Fremdeles nævner den gamle Beretning, at to andre af Højene paa Heden her er aabnede for at finde Stene: „I den ene fandtes en temmelig stor Grav, sat med store flade Stene, men i Graven fandtes intet uden lidt Aske og Ben. I den anden derimod fandtes af de sædvanlige Askekrugger eller Urner uden andet mærkværdigt.“ Den førstnævnte af disse Høje kunde maaske være en Høj paa Plateauets Rand mod Nordøst, nu 1,50 m. h. og 12 m. bred. I Højen staar i et større Brud et Kløvestykke af en stor, opret Sten, 1,30 m. l. og henimod $\frac{1}{3}$ m. tyk, kendeligt nok af et større Kammer. Stenen har nok vist sig uanvendelig og har derfor faaet Lov at blive staaende. Bevaret er derimod et Kammer i en nærliggende Langhøj, der nu er meget medtaget, men kan ses at have været ca. 26 m. l. i Sv.—Nø, 14 m. br. og 2,5 m. h. Henimod Langhøjens Midte staar paa Højens Bund et aaiseligt Kammer med en stor, flad Dæksten. Kamret vender paa det nærmeste i Nord—Syd og er nu aabent mod Nord, med en Længde af godt 2 m., altsaa svarende til en enkelt Mand, en Bredde af 0,55—0,70 m. og en Højde af mindst 0,75 m. Dækstenen er over $\frac{1}{2}$ m. tyk og maaler $2,10 \times 2,40$ m. i Bredden. Det hele er temmelig svært og solidt sat. Pensioneret Lærer Andreasen i Dover har meddelt, at han gravede i Kamret ca. 1890, men intet fandt. Han havde imidlertid Indtryk af, at det havde været aabnet forud, og dette er nok rigtigt, da den nordre Endesten allerede dengang manglede. Efter sin Karakter tilhører Kamret den tidlige Bronzealder,

Tiden ved ca. 1400 før Kristi Fødsel eller lidt senere. Det fredlystes 1915 af Gaardejer *Jens Nielsen*, Nygaard.

Urnegravene fra den anden nævnte Høj er snarest fra den yngre Bronzealder. Saaledes tyder de gamle Oplysninger snarest hen paa Midten af det andet Aartusinde før Kristi Fødsel som den Tid, da Pladsen blev Sædet for en Bygd. Dette gælder de større Høje, som naturligt først tildrog sig Opmærksomhed. Men der ligger jo paa Heden endnu en hel Del ganske smaa og lave Høje, næsten alle ganske ubeskadigede. To af dem undersøgtes i 1915 af Nationalmuseet. I den ene, Kortets Nr. 25, der kun var $\frac{2}{3}$ m. høj og 7 m. i Tværmaal, fandtes nedsænket godt $\frac{1}{3}$ m. under Højbunden en Grav af mere end Mandslængde, 2,34 m. l. og 1,05 m. br., af oval Form. Den har antagelig rummet et enkelt Individ, nedlagt i en Trækiste, efter Bundens Form nærmest en udhulet Stamme. Denne var nu ganske borte, men der fandtes en Del smalle, uregelmæssige mørke Stumper af en Masse, der ved nærmere Undersøgelse har vist sig at være, som det iøvrigt straks ved Undersøgelsen formodedes, den især fra Bronzealderen velkendte *Harpixmasse*. Denne anvendes bl. a. til Tætning af Trækar. Her fandtes den imidlertid rundt om baade i Bund og lidt oppe paa Siderne, saaledes at den maa formodes at have været anvendt til Tætning af selve Kisten. Højere oppe paa et andet Sted i Højen laa en Del Skaar af et Lerkar fra Stenalderen. Mulig betegnede ogsaa dette en Grav, og der fandtes ogsaa rundt om i Fylden spredte Smaaskaar fra Stenalderen, intet fra senere Tid. Hele den lille Høj tilhører da antagelig denne Periode. Endvidere undersøgtes en anden ganske lille Høj, Kortets Nr. 17, næppe $\frac{1}{2}$ m. høj, 7 m. i Tværmaal. Ogsaa her laa i Midten en Grav nedsænket lidt under Jordoverfladen, uden Oldsager, men snarest fra den yngre Stenalder. I Fylden fandtes Stenalderes Lerkarskaar og en lille Flintkugle. Mod Nordvest laa derimod et større, fladt *Baallag*, som de kendes fra Jernalderen og navnlig dennes senere Afsnit. I Kullaget laa nogle forbrændte Slagger, maaske af Glasperler, samt nogle brændte Ben,

deriblandt enkelte kendeligt af Menneske, ingen af Dyr; det var altsaa et Gravlag. Af Trækul var der overordentlig meget. Det er blevet botanisk undersøgt af cand. mag. K. Jessen ved „Statens geologiske Undersøgelse“ med godt og ganske vigtigt Resultat. Der var Kul af 3 Træarter, af *Birk* ca. 200 større og talrige smaa Stykker, af *Ask* ca. 35 større og mange smaa, af *Hassel* ca. 40 temmelig smaa Stykker. I de største Stykker Birkekul taltes indtil 26 Aarringe. De yderste af Aarringene dannede i flere af Stykkerne en Del af en Kreds med Diameter paa indtil ca. 20 Cm. Det har da været Ved af ganske anselige Træer. I det Stykke Asketrækul, der havde flest Aarringe, taltes 35, svarende til en Diameter af mindst 6 Cm. og af mindst 40 Aar gamle Træer. Sluttelig udtaler Undersøgeren, at da Egens Følgeplante, Hasselen, og den fordringsfulde Ask har været til Stede ved Ydby, ligger det nær at antage, at ogsaa *Egen* har levet der i Nærheden. — Antagelig har der da i Oldtiden groet Skov i Nærheden, og det fortjener ogsaa at bemærkes, at der ikke ved nogen af Undersøgelserne bemærkedes Spor af Al. Om end Jorden er mager, har den da vel været dyrket, og i hvert Fald er der ingen Grund til at formode, at Oldtidsbygden ikke skulde ligge i Gravhøjenes Nærhed. Megen Færdsel kan spores om og mellem Højene, ikke blot mod Øst, hvor adskillige af de kløftlignende Dale viser dybe Hulveje og Vejspor, men ogsaa mod Nordøst. Om end der intet kan siges om disse Vejspors Ælde i det hele, skulde det dog siges, at de Spor, der viser mod „Kongens Gade“, i deres Oprindelse gaar meget langt tilbage.

Allerede den gamle Beretning fra 1838 har Øje for det særdeles mærkelige ved denne Plads. Conrad Engelhardt saa paa den i 1878 og tog Rids over Højenes Beliggenhed. Gennem Aarene fredlystes en Del af de anseligere Høje; i 1889 fredlyste Gaardejer Kristian Bech, Ydbygaard, 4 Høje længst mod Syd, og allerede forud (1881) havde Gaardejer I. C. Christensen og Husmand J. Christensen fredlyst 2 af de største Høje mod Nord; denne

Fredlysning viste sig i 1915 at have visse Mangler, der 1915 rettedes af Gaardejer Hans Sloth, Svejgaard, og Boelsmand J. Kr. Morsing. To Høje frededes 1903 af Gaardejer Peter Mathias Christensen Sigh og atter i 1915 to af hans Søn, Chr. Sigh, Skadekjærgaard. Imidlertid havde der længe været Ønske om at bevare en større Del af Plateauet urørt. Tanken herom udtaltes stærkt af Etatsraad, daværende Herredsfoged C. B. V. Hansen i hans Skrift om „Træplantningens Historie i Thisted Amt“ 1911, og da jeg i 1915 færdedes i Egnen, var dette Terræn jævnlige Genstand for Samtale med Mænd i Egnen. Og det var saare naturligt, at Tankerne om at søge en større Del af Ydbyskjoldet bevaret som Fredshede efterhaanden tog fastere Form. Man ønskede ikke at dække just dette med Skov. Mindesmærkernes Tilslutning til de landskabelige Linjer, Forestillingen om det Liv, som er levet her gennem Aartusinderne, fra de Dage, da *Stenalderens* Folk færdedes her og gravlagde sine Døde i de lave Tuer, gennem det Aartusinde, da *Bronzealderens* mærkelige Folk med sin Forkærlighed for Vaaben og Smykker havde sin Bygd her og rejst Langhøjene og de store Rundhøje, som tegner deres karakterfulde Linjer synligt viden om, og endelig gennem *Jernalderen* op mod de Tider, da Kristendommen kom til Norden, alt dette samlede sig naturligt til en egen Stemning, hver Gang man saa ud over det kuplede Skjold. Midt i en levende Virksomhed for Nutid og Fremtid, som den tilkendegiver sig paa mange Maader og gav sig kraftigt og lykkeligt Udslag i de store Plantageanlæg, ønskede man ogsaa at give Historien og Fortiden sit. I Sommeren 1915 tog da Planerne fastere Form. Man ønskede at se dette som en Opgave for Egnen selv, og der dannede sig et Selskab med Etatsraad C. B. V. Hansen, Skovrider P. D. Bruun, Hovmark, Proprietær Laur. Sørensen, Vestervig Overgaard, og Kredslæge Vilh. Kjær, Hurup, som Ledere. Nationalmuseets Tilslutning til Sagen udtaltes i varme Ord af Directeur, Dr. Sophus Müller, der da Spørgsmaalet tog Form, aflagde Besøg paa Stedet, og om Høsten skete Henvendelse til Egnen. Der tegnede

af 44 Mænd et saa stort Beløb, noget over 3000 Kr., at den vigtigste Del af Terrænet, i alt ca. 33 Tdr. Bygsædeland, med et Tilskud fra Nationalmuseet kunde indkøbes og overdrages til Dover Plantage, der atter udstedte Fredningsdeklaration til Nationalmuseet og, om det maatte vise sig formaalstjenligt, er rede til ogsaa at overdrage Ejendomsretten. Skødet til Dover Plantage udstedtes 4. April 1916, thinglæst straks derefter, Deklarationen til Nationalmuseet er dateret 14. April 1916 og thinglæst 16. Juli 1916.

Paa det fredlyste Terræn findes 30 Gravhøje, deraf 11 smaa *Tuer*, indtil $\frac{1}{2}$ m. høje, af 7—8 m. Tværmaal, de fleste samlede paa et Sted mod Syd; to er *Langhøje*, de øvrige 17 større og mindre *Rundhøje*, deraf alle de, som tegner sig i Landskabet. Medens Omgivelserne for største Delen er beplantede, med Fredskovsforpligtelse, vil i Fremtiden dette Areal henligge aabent, urørt og fredet, som det har henligget i Aartusinder. Det tilsigtes ved Fredlysningen, at alt henligger saaledes, som det er; Lyng og al anden nuværende Bevoksning forbliver uforstyrret, men Lyngslet og Græsning maa ikke finde Sted, ligesom Afbrænding af Baal og Tobaksrygning er forbudt. Jagt er kun tilladt paa Rovvildt og udøves alene af Dover Plantage. Al Gravning, Pløjning eller anden Indgriben i Jordoverfladen er forbudt, ligesom hel eller delvis Beplantning ikke maa finde Sted, og al naturlig Opvoksning af Træer ved Selvsaaning borttrykkes; i Skillelinjen vil dog mulig en lav Hæk blive plantet. Besøgende har stedse uhindret Adgang til Arealet, i større eller mindre Selskaber, dog maa Folkemøder eller lignende Sammenkomster ikke afholdes. Der maa ikke anlægges Veje eller Stier (en gammel Vej i Ø.—V. kan ikke nedlægges), ej heller maa der anbringes Borde, Bænke, Skure, Telte eller Flagstænger. Færdsel med Køretøjer er udenfor nævnte Vej og en afmærket Holdeplads forbudt.

Det maa være i Offentlighedens Interesse, at et saa ejendommeligt, af Natur og Mindesmærker særpræget Sted

bliver holdt i Fred for al Eftertid. En varm Tak skyldes de Mænd, der optog Tanken herom, og de Mænd, som gjorde Sagens Udførelse mulig.

Børnehjemmet i Villerslev.

En lille Stump af Thys Historie.

Af Ejnar Dahl.

I DISSE DAGE, da Børnesagen forhaabentlig er aktuel i Thisted Amt, og da Plejehjemsforeningen bygger sit Optagelseshjem i Aas, kan det maaske være af Interesse — ogsaa som Bidrag til Thys Historie — at fortælle om et mærkeligt Forsøg, der for 48 Aar siden blev gjort paa at grundlægge et Hjem eller en Opdragelsesanstalt for forsømte og vildfarne Børn i Thisted Amt. Det var en Thybo, der vovede Forsøget, nemlig *Niels Christian Christoffersen Hove*, født den 28de December 1815 i Vibberstoft i Villerslev. Han var Seminarist og var 26 Aar gl. bleven dimitteret fra Snedsted Seminarium. Allerede Aaret før blev han gift med *Maren Christensen Nørgaard* fra Stagstrup, født 1814. Det hedder, at „hun deltog med ham i hans Uddannelse til Skolegerningen.“

Hove var en Række Aar Lærer i Øsløs, Øster Hanherred, og sidst i Ingstrup i Vendsyssel. Paa Grund af Halsbesværligheder og Astma tog han sin Afsked med Pension og flyttede tilbage til sin Hjemstavn, idet han købte sig en Ejendom paa over 2 Tdr. Hartkorn, ca. 50 Tdr. Land, i Vibberstoft.

Allerede som Lærerfolk havde Hove og hans Hustru, der var barnløse, haft Plejebørn, og det var Børn, som alt var blevne temmelig moralsk fordærvede. Indtil 4 ad Gangen havde de i Pleje, og det var lykkedes godt. Ogsaa i Villerslev havde de Plejebørn, men bestandig omgikkes de med Tanker om at ofre hele deres Tid og alle deres Kræfter paa at tage sig af de vildfarne smaa.

I Marts 1867 indgik de da til Amtet med Andragende

om, at Amtsraadet vilde lade opføre en Bygning paa deres Ejendom passende til en Opdragelsesanstalt, mod at Hove og Hustru overdrog hele deres Ejendom til Anstalten i Eje.

Saa man kan forstaa, at det har været Kærlighed til Sagen, som drev dem.

Andragendet blev støttet af Provst Fibiger i Rosholm.

Amtmand Nutzhorn var egentlig stemt for Sagen, Amtsraadet var mere køligt. Dog blev et Udvalg nedsat, bestaaende af Kammerraaderne Knudsen og Neergaard og Proprietær Eyber. I de Dage bestod Amtsraadet af lutter Kammerraader og Proprietærer, én Gaardejer var der dog, Lars Lynggard.

Det kom til et Møde mellem Udvalget, Hove og Provst Fibiger. Man enedes om, at Planen i den af Hove først fremsatte Skikkelse næppe var gennemførlig, men følgende blev saa indstillet til Amtet:

1. Hove forpligter sig til inden Januar 1868 at indrette paa sin Ejendom et passende Lokale til Opdragelsesanstalt for 15 moralsk fordærvede Børn i en Alder fra 7—15 Aar.
2. Plejelønnen for hvert Barn skal være 45 Rdl. mod at der gives dem forsvarlig Undervisning, Kost, Vask, Logi, Lys og Varme samt Reparation af Klæder. De 30 Rdl. udredes af Forsørgelseskommunen, de 15 Rdl. er Tilskud af Amtsrepartitionsfonden, som ogsaa betaler Læge og Medicin. Udgiften til Beklædning afholdes af Kommunen.
3. Der overlades Hove af Amtsrepartitionsfonden et treaarigt rentefrit Laan paa 500 Rdl.
4. Amtsraadet udnævner en Inspektion paa 3 Medlemmer, som fører Tilsyn med Anstalten.
5. Overenskomsten med Amtet gælder kun for et Tidsrum af 3 Aar.

Paa dette Forslag gik Amtsraadet ind, Indenrigsministeriets Approbation blev indhentet i September 1867,

der blev indrykket Avertissementer i Thisted Avis, Morsø Avis, Aalborg Avis og Hjørring Avis, idet 3 Pladser maatte besættes af Børn fra Ingstrup, Torslev og Svenstrup i Vendsyssel, og fra Nytaar 1868 begyndte Anstalten sin Virksomhed.

Inspektionens Medlemmer blev Provst Fibiger som Formand, Kammerraad Neergaard og Gaardejer Peter Ginnerup af Vibberstoft.

Til at begynde med kneb det med Tilgangen af Børn, idet Landkommunerne ikke var opmærksomme for Sagen, og der ikke maatte optages Børn paa Anstalten fra de to Købstæder i Amtet. Imidlertid blev denne Bestemmelse ophævet, og snart blev de 15 Pladser besatte. Endvidere blev der ogsaa truffet Overenskomst mellem Hove og Københavns Magistrat, som ydede Anstalten et Tilskud paa 1000 Kr., mod at der skulde være 10 Pladser paa Hjemmet til københavnske vildfarne Børn.

Efterhaanden voksede Tilgangen, og der var til Tider over 50 Børn paa Anstalten, lige saa mange som der nu er Plads til paa Bøgildgaard. I Juli 1870 fornyedes Overenskomsten mellem Amtet og Hove, Laanet paa de 500 Rdl. blev staaende, der ydedes et Tilskud paa 100 Rdl. samt 50 Rdl. eller eventuelt 100 Rdl. til en Medhjælper i Skolegerningen, alt eftersom denne skulde være en gammel konfirmeret Elev eller en ældre maaske eksamineret Seminarist. Dette sidste blev nødvendigt, og der var ialt 3 Lærere i Anstaltens Tid, sidst Lærer Ditlevsen, nu i Elsted, før ham Lærer Dalsgaard, nu paa Mors.

Amtets Tilskud til hvert Barn forhøjedes til 20 Rdl. og til at gælde 30 Pladser, senere til 25 Rdl. og i Novbr. 1873 endogsaa til 30 Rdl. for hver Plads.

Det syntes saaledes at gaa godt frem med denne vanskelige Gerning. I en Skrivelse til Amtet udtaler Hove sin Glæde over Arbejdet og bemærker, at hans Hustru og han stadig ønsker at ofre deres Evner og Kræfter og hvad Ejendom de er i Besiddelse af for Anstalten. Ogsaa Inspektionens Beretninger er rosende og tilfredsstillende.

Der var altsaa med faa og smaa Midler skabt en Virk-

somhed, som afhjalp en stor Trang i Samfundet, og som maaske burde have været fortsat. Naturligvis var Anstalten ikke tidssvarende efter Nutidens Forhold, der var ringe Plads, og det var en Fejl, at der var baade Dreng og Piger. Men Hove har sikkert haft Evne til at omgaa Børnene. Man maa huske, at det var Børn, som allerede var komne langt ud i Vildfarelsen. Beboerne i Sognet var selvfølgelig til at begynde med bange for at have saadan en Anstalt paa Stedet. Men Disciplinen var god, og man saa f. Eks. 14 Dreng paa én Gang en Sommer igennem i den skønneste Orden marchere til Rosholm Præstegaard for at gaa til Konfirmationsforberedelse hos Provst Fibiger, af hvem Anstaltens Børn blev konfirmerede.

Kosten var tarvelig, Mælk og Brød om Morgen, Middag og Aftensmad med The, om Søndagen Kaffe; en gammel Elev har dog til mig udtalt, at han var godt fornøjet med Maden.

Drengene blev beskæftigede baade med Landbrug og Havebrug, om Vinteren flettede de Maatter og bandt Simebaand. Pigerne syede, strikkede og spandt, lærte ogsaa at væve.

Alligevel kunde Virksomheden i det lange Løb ikke gaa. Børnene blev for mange, Forholdene for smaa, og Hove og hans Hustru for gamle, og navnlig var Hove svag. I det sidste Aar var der ikke den Orden, som der skulde være, og den 1ste Oktober 1876 opløstes Virksomheden, og Anstalten ophævedes. Hove byttede sin Ejendom bort med en mindre og levede her til sin Død 1881. Den 21. Februar blev han ramt af et Slagtilfælde og døde 3 Dage efter, 65 Aar gl. Han var bleven tildelt Dannebrogskorset. Hans Hustru overlevede ham i 5 Aar.

Saa er Historien ikke længere. Der var ingen, som vilde tage sig paa at gaa videre i Hoves Spor, Opgaven var jo saare vanskelig. Men siden den Tid er andre Opdragelsesanstalter blevne oprettede, saa Trangen har været til Stede.

Gid der altid maa være Mænd og Kvinder, som enten paa den ene eller anden Maade vil tage Opgaven op og hjælpe de hjemløse smaa fremad.

Gravning af et nyt Udløb fra Flade Sø ved Begyndelsen af det 17. Aarhundrede.

Ved Kaptajn *K. C. Rockstroh*,
Arkivar i Krigsministeriet.

DET er et mærkeligt Faktum, at omkring Aar 1600 og Aar 1700 rasede Sandflugten samtidig paa omtrent alle mod vest eller nordvest vendende danske Kyster, baade i Jylland og paa Sjælland med flere af Øerne.

For Sjællands Vedkommende har man nogenlunde sikre Efterretninger om denne Sandflugt for visse Egne, navnlig for Kysten nord for Frederiksværk, hvor hele Egnen forandrede Karakter i Løbet af omtrent et Aarhundrede som Følge af Sandflugten. Med stor Anstrængelse fik man her Sandfygningen dæmpet omkring Aar 1600, men 100 Aar senere rasede Fygningen igen og værre end før. Atter fik man dog Bugt med den, og denne Gang solidere end tidligere.

Under Sandfygningen væltede Sandet i den nævnte Egn af Sjælland ind over den store Indsø Arresø, Danmarks største Indsø, stemmede Vandet op, saa at dette oversvømmede de frugtbare Strækninger inde i Landet, og samtidig stoppede Sandet Søens gamle Udløb mod Vest, saa at man med et vældigt Arbejde maatte grave et helt nyt Løb paa et andet Sted.

Paa ganske lignende Maade var det gaet et Aarhundrede før med Flade Sø nord for Vestervig: Flyvesandet væltede fra Nordvest ind over Søen og stoppede samtidig det hidtidige og eneste Udløb „ved Agger af Søen (d. v. s. Flade Sø) og udi Limfjorden“, som det gamle Dokument siger.

At Flade-Ørum Sø — og dermed Thylands Hoved-

vanddrag lige oppe fra Sjørring Sø — i gammel Tid har haft Udløb ved Agger i Stedet for som nu ved Taabel og Krik *) synes at være næsten ganske glemt eller upaaagtet af ældre og yngre topografisk-historiske Forfattere, men det er altsaa sikkert nok.

Ifølge Tingsvidne af Hassing Herreds Ting 15. December 1614 skulde nogle nævnte Bønder „granske og syne“, hvad der af Vestervig Klosters Gods i Agger Sogn „som er forderuett aff Sand“. . . . „Da befandtes meget af samme Gods at være ganske fordærvet af Sand i Aggergaarde (2 nævnte Mænd), i Aalumgaarde (3 Mænd), i Vesteragger (21 Mænd) og wid Kierchen . . .“ (**). Og ifølge Ørum Lens Regnskaber begyndte man fra Aar 1615 at give en Del Bønder „Afkortning“ (Afslag) i deres Afgifter paa Grund af Sandflugt — bl. a. til Mænd i „Thuorup“, „Skiffuerklit“ (***), i Hestekjær, i Sønderby i Tved Sogn, i Sønderklit, i Øster Vandet o. s. v. Det samme var Tilfældet i 1618, da en Del Bønder faar Afslag ifølge Hans Majestæts Missive (Befaling) til „gode Mænd“ om at besigte, hvad Skade Bønderne har lidt af Sandflugt og Vand.

I Foraaret 1620 drog imidlertid den bekendte Claus Daa til Ravnstrup †) paa Sjælland som Lensmand ind paa Vestervig Kloster, og han har snart indset, at der maatte handles hurtigt og kraftigt, for at ikke Sand og Vand ganske skulde tage Overhaand og ødelægge alt der i Egnen. Sammen med sin jævnaldrende Nabo og Lensmand paa Ørum Slot Tønne Friis til Hesselager paa Fyen, der Aaret

*) Krik var ogsaa i gammel Tid en ret betydningsfuld Skibsplads, og i Aarene straks efter 1600 ses Stedet at være bleven benyttet i stigende Grad, hvilket kan følges deraf, at Fartøjerne maatte betale „Rorspenge“ og Indførselstold af udenlandsk (tysk) Øl. I Sommeren 1622 løb saaledes ikke mindre end 22 Skuder ind fra alle Dele af Riget.

***) Vestervig Klosters Lens Regnsk. 1610—26; Bilag til 1613—14.

****) Det kan ikke angives, hvor dette Sted laa. Det nævnes ikke i Traps Danmark etc.

†) Senere Rigsraad og Rigsadmiral. Hans Lensbrev paa Vestervig Klosters Len er dateret 31. Marts 1620.

i Forvejen var bleven Lensmand deroppe, har Claus Daa været omkring for at undersøge Forholdene, og herefter indsendte de to Herrer en „Supplikation“ til Kongen med Forslag om, hvad der burde gøres. Efter den Tids Skik har sikkert de to Herrer grundig raadført sig med Bønderne i Egnen om, hvorledes Sagen skulde gribes an, saa at man kan gaa ud fra, at hvad der foresloges var Udtryk for den almindelige Mening i Egnen.

Dette første Forslag kender vi imidlertid ikke, da det mentes at være bleven „forlagt“ i Kancelliet eller hos Kongen. Christian den Fjerde havde jo saa meget i Hovedet af baade den ene og den anden Slags, at han godt kan have sat Indstillingen overstyr — i ethvert Fald: der kom intet Svar. Derfor indsendte da de to Lensmænd i December samme Aar (1620) samtidig og i Fællesskab ny Beretning og Forslag til Kongen og Brev til Kongens Kansler, Christian Friis til Kragerup, om det samme. Det hjalp. I Januar 1621 udstedtes der Ordre i Overensstemmelse med de to Lensmænds Forslag; det nye Udløb blev gravet, og det gør Tjeneste endnu 300 Aar efter.

Desværre kan vi ikke oplyse noget om Arbejdets Gang, men maa indskrænke os til at gengive de to Aktstykker, der endnu er bevarede.

Claus Daa's og Tønne Friis' Skrivelse, dateret Vesteruig Kloster den 27. December 1620, lyder (med noget forandret Tegnsætning):

Wii epterschreffne Claus Daa til Raunstrup och Tønne Frisz til Hesselager giffuer vnderdanigste tilkiende, hvorledes at en Søe, kaldes Fladsøe wed Vesteruig Closter och Ørrum Slott liggendes, er nu nogen thid siden formedelst Sandflugt dett gamble Lob wed Agger, aff Søenn oc vdi Limbfjorden igen lugtt. Saa Søen derudoffuer formedelst meget Wand er tilvoxtt, at iche alleniste Closters Fischery deroffuer er slett øde, Mens end ochsaa Ørum Slott sampt Westeruig och Ørum Bønder och Tienere paa Agger och Enng stoer Schade och Affbreck er wederefaret Kong. Maitts. Eiendomb till forkortning, item Ørum Mølle,

som schiulder 4 Lester miell och $\frac{1}{2}$ tønde Aall, gandsche staar i Bagfloed, med andet miere Incommotitet det medfører. Huorfore det endeligen giøris fornøden, at samme Søe vdi thide paa en bedere och beleigliere Sted will vdkastis och vdgraffuis. Och eptersom wi selfuer dend Leilighed haffuer seet och till grunde forfaret, haffuer wi fornummet och befunden, at dend iche vdi det gamble Lob igienn kand bliffue vdgraffuit och vdkast for offuerflodige Sandd, mens meget bedere og beleigliere ved enn Bye som kaldes Thobbell, eptersom wi det selftuer nochsom haffuer forfaret och wdspuert. Och efftersom til same Arbed enn stoer Antall Folck will behøffuis, Da er woris Vnderdanigste Begiering, att Konng. Maitts. naadigste wille beuilge och forordene, att alle Hans Maitts. Tienere i Thye till Westeruig och Ørum liggendis, samt de neste omliggende Tienere til Bougling*) Slott motte same Søe wd-kaste och wed en grøfft forferdige, och det vdi thide, førend dend widere faar offuerhaand wdi frembthiden større schade at forekomme.**)

(Paaskrift paa Bagsiden: Claus Daa och Tønne Friiss Indlagde om Fladesøe at wdgraffue. er breffue herom wdgangen Haffniæ 19 January Anno 1621.)

Befalning till bønderne i Westeruig Closter och Ørum slots lene och en part i Bøfflung leen at udgraffue Fladesøe.

Christianus quartus: Helsze eder alle vore och Cronens bønder och thienere vdi Thye, som ligge og theene till Westeruig Closter och Ørumb slottis lene, saauellsom en partt off Bøfflung Slotts thenere, som der nest omkring boendis ehre, euindeligen med gud och wor naade: Wider att efftersom oss vnderdaanigst forberettis och tilkiendegiffues, huorledis Fladsøe wed for^{ne} Westeruig Closter och Ørumb Slott liggendis, skall for nogen tid siden formedelst

*) Bøvling Len: Landskabet syd for den vestligste Del af Limfjorden.

***) Indkomne Breve til Danske Kancelli 27. December 1620.

Sandflugt det gamle løb wed Agger aff søen og vdi Limbfiord igien lukt, saa Søen dervdoffuer formedelst møgit wand skall were tiluext Saa beede wi eder alle och enhuer sierdeles strengeligen biude och befale, at nar i derom aff wore leensmend. *)

*) Jyske Registre 1613—23, Fol. 352.

Virksomheden i 1915.

HISTORISK SAMFUNDS VIRKSOMHED i 1915 har i væsentlig Grad bestaaet i at konsolidere den nye Ordning, ved hvilken det af Samfundet i 1903 oprettede Musæum er bleven gjort til en selvejende Institution. Samtidig har man søgt at tilvejebringe Midler til Omdannelse af den i 1914 erhvervede Bygning, saa at den kan tages i Brug af Musæet, samt til Afbetaling af den paa Bygningen hvilende Gæld.

Af Regering og Rigsdag er der bleven bevilget Musæet et aarligt Tilskud til Erhvervelser paa 500 Kr., som løber fra 1. April 1916. Der er bleven foretaget Tegning af et ekstraordinært Tilskud til Bygningen, at betale i 5 Aar, og der er i Thisted Købstad bleven tegnet af private ca. 2500 Kr., som altsaa betales med 500 Kr. aarlig. Desuden er der af Thisted Byraad bevilget et Tilskud paa 1500 Kr., at udrede med 300 Kr. aarlig, første Gang i 1916.

Til Regering og Rigsdag er der indgivet Andragende om et Bidrag til Musæumsbygningens Erhvervelse paa 5000 Kr., svarende til, hvad der tidligere er erhvervet her i Byen og Opland eller nu er tegnet.

Hvis ingen uventede Hindringer rejser sig, er det Meningen, at Musæet i Sommeren 1917 skal overflyttes til den ny erhvervede Bygning i Skolegade. I Kælderen i Teknisk Skole er der vel Plads til at opbevare Musæet, men det er umuligt med den snævert begrænsede Plads at fremstille de mange Oldsager, hvoraf det bestaar, for de besøgende. Dette vil derimod kunne ske, naar man flytter ind i den nye Bygning, hvor der vil kunne blive fuldt tilfredsstillende Pladsforhold.

Medlemsliste.

Kommunerepræsentant *.

Paa Landet i Thy.

- Abildhaug, Sagfører, Vestervig
 Andersen, Chr., Grdj., Sennels
 Andersen, J. P., Lærer, Klitmøller
 Andersen, A. N., Lærer, Hunstrup
 Andersen, Lærer, Skyum s. Skole
 Andersen, J., Landmand, Hunborg
 Andersen, Jens, Fabrikant, Uglev
 Andersen, Chr., Svalgaard, Snedsted
 Andersen, Chr., Vandetgaard
 Ascanius, L., Lærer, Odby
 Bach, J. P., Grosserer, Vestervig
 Bendixsen, Postmester, Vestervig
 Bloch, Postmester, Hurup
 Bredahl, Chr., Grdj., Nørgd., Nør-
 haa
- * Bruun, Skovrider, Hovmarksg., Ydby
 Buus, Læge, Hunborg
 Carlsen, Mejeriejer, Tvorup
 Carlsen, Vald., Grdj., Snedsted
 Christensen, A., Lærer, Haring
 Christensen, Anton, Egeberg
 Christensen, C., Lærer, Villerup
 Christensen, Niels Mat., Gaard-
 bestyrer, S. Skjoldborg
 Christiansen, Lærer, Sundby
 Dahl, Sognepræst, Visby-Heltborg
 Dam, Laur., Sognefoged, Boddum
 Ditlevsen, Lærer, Elsted
 Dueholm, Kristen, Grdj., Odby
 Dueholm, Anton, Grdj., Serup
 Engelsted, Frue, Vestervig
 Eskesen, Plantør, Hvidbjerg v. A.
- Frandsen, Lærer, Faarftoft
 Fibiger, Proprietær, Øland
 Frøkjær, Gaardejer, Vestervig
 Fuglsang, Gaardejer, Pallisgaard
 pr. Hurup
 Gadegaard, N., Gaardejer, Odby
 Gramstrup - Andersen, Gaardejer,
 Vestervig
 Graversen, Købm., Hvidbjerg
 * Grøn, A., Lærer, Nørhaa
 Hamlev, Pastor, Vandet
 Hammer, Chr., Gaardejer, Aas.
 Hansen, Lærerinde, Hillerslev
 Hansen, Propr., Egebaksande
 Harkjær, Jens, Propr., Toddbøl
 Harkjær, Ville, Grdj., Snedsted
 Haslund, Læge, Koldby
 Hauge, Peter, Købm., Søndbjerg
 Havreballe, P., Vognmand, Serup
 Hebsgaard, Chr., Elsted
 Helligsøe, A., Vejmand, Serup
 Henriksen, Trafikassistent, Hurup
 Henriksen, Lærer, Ø. Vandet
 Hestbech, N., Teglværksejer, Vester
 Assels
 Hjortsvang, Pastor, Rær
 Hoelgaard, Sparekassedir., Hvid-
 bjerg
 Hoppe, Lærer, Barslev
 Hornstrup, P., Gaardejer, Hørdum
 Hundahl, J. K., Købm., Vestervig
 Højberg, Ungkarl, Styvel

- Ilsøe, Læge, Hvidbjerg
 Jacobsen, Bankdirektør, Hvidbjerg
 Jacobsen, Plantør, Tovsig
 Jacobsen, Jens, Fisker, Tambohus
 Jacobsen, Propr., Rolighed
 Jensen, J. K., Pastor, Nørhaa
 Jensen, Poul, N. Skjoldborg
 Jensen, P. K., Lærer, Hvidbjerg, Th.
 Jensen, Alfred, Frøhøjgaard, Th.
 Jensen, Lars, Tømrer, Uglev
 Jensen, Gæstgiver, Stenbjerg
 Jensen, Søren, Gaardejer, Serup
 * Jensen, A. C., Lærer, Nors
 Jensen, Lars, Gaardejer, Serup
 * Jensen, Joh., Lærer, Østerild
 Jepsen, Købm., Vestervig
 Bohn-Jespersen, Overkliff., Søholt
 Johansen, Forstander, Uglev
 Jørgensen, Lærer, Lyngs
 Jørgensen, Niels Kr., Mejerist, Serup
 Kallerup, Hornshøjg., Hvidbjerg
 Kirk, M., Lærer, Hjørdemaal
 Kjær, Vilh., Kredslæge, Hurup
 Kjærgaard, M. Foged, Nørhaa
 Klemmensen, P., Gaardejer, S. Nor-
 dentoft
 Kløjgaard, K., Gaardbest., Stagstrup
 Kobbersmed, Niels, Tømrer, Uglev
 Korsgaard, Pastor, Hjørdemaal
 Korsgaard, L., pens. Pastor, Odby
 Kortegaard, Kr., Gandbjerg, Sperring
 Krabbe, Chr., Grdj., Skjoldborg
 Krabbe, Chr., Grdj., Uglev
 Krarup, Sognepræst, Nors
 Kristensen, Slagter, Uglev
 Kuhlmann, Sognepræst, Bedsted
 Larsen, stud. theol., Hunborg
 Larsen, Jens Monn, Døllerup
 Lauritzen, Stenhøjg., Hvidbjerg
 Lauritzen, Marius, Brunsbjergg.,
 V. Vandet
 Leegaard, Peder, Gaardbestyrer,
 Fuglsang
 Leerskov, M., Propr., Færgegaard
 Lings, Gaardejer, Heltborg
 Lomholt, Sognepræst, Snedsted
 Lützhøft, Proprietær, Tandrup
 Lyngs, Lars, Fisker, Tambohus
 Munk, Carl, Tømrer, Hinding
 Nedergaard, Lærer, Skinnerup
 Nielsen-Hviid, Lærer, Vestervig
 Nielsen, Plantør, Tved
 Nielsen, Sognepræst, Hunborg
 Nikolajsen, N. Chr., Grdj., Nørhaa
 Nygart, A. J., Landstingsmand, Ny-
 gaard, Hvidbjerg
 Nørgaard, P., Gaardejer, Todbøl
 Nørgaard, Svend, Beersted
 Odgaard, Proprietær, Smerup
 Odgaard, J., Østergaard, Hvidbj.
 * Overgaard, S., N. Knudegaard
 Overgaard, A., Forp., Hindsels
 Overgaard, N. C., Gisselbæk,
 Hørdum
 Overgaard, H., Proprietær, Broager,
 Nørhaa
 Overgaard, Odbygaard
 Overgaard, Frue, Elsted
 Pedersen, P., Lærer, Brønd
 Petersen, Provst, Hillerslev
 * Petersen, Lærer, Vester Vandet
 Poulsen, Munk, Folketingsmand,
 Vorupør
 Poulsen-Nørbjerg, Bygm., Hurup
 Rask, Jens Munk, Grdj., Ø. Vandet
 * Rasmussen, Sognepr., Hunstrup
 Rasmussen, Lærer, Vangsa
 Riis, M., Lærer, Smerup
 Riis, M., Gaardejer, Uglev
 * Riis, N., Gaardejer, Lyngs
 Roed, Fyrmester, Hansted
 * Rune, Plantør, Tvorup
 Rysgaard, Lærer, Snedsted
 Salmonsens, Lærer, Hørdum
 Schou, Isenkræmmer, Hvidbjerg
 Schoug, Eugen, Overretssagfører,
 Hurup
 Sindbjerg, Proprietær, Kallerup
 Skalshøj, Kr., Gaardejer, Odby
 Sloth, N., Gaardejer, Barslev

Sloth, Sparekassedirekt. og Gaard-ejer, Styvelgaard

Sloth, K., Sandhøjgaard

Smidt, P. P., Lærer, Silstrup

Sortfeldt, Sev., Lærer, Skjoldborg

Stentoft, Thomsen, Enke, Tøfting, Vandet

Stender, Propr., Boddum Bisgaard
Styvelgaard, A., Vindinghus, Hvidbjerg St.

Sunesen, Skoleinspekt., Hunborg

Svanborg, Chr., Søndergrd., Malle

Søgaard - Christensen, Dyrlæg, Koldby

* Søndergaard, Propr., Madstedg.

Sørensen, P. C., Lærer, Aarup

Sørensen, Lærer, Hokser

Sørensen, Propr., Vestervig Overg.

Sørensen, Maler, Østerild

Sørensen, Proprietær, Irup

Sørensen, Fodermester, Rosvang

Thomsen, Kr., Formand for Uglev
Brugsforening

Tilly, Lærer, Hørsted

Toft, E., Læge, Vestervig

Tolstrup, Provst, Sjørring

Wadmand, Lars, Elsted

Wang, W., Fabrikant, Møgelvang

Vestergaard, Digegaard, Nors

Vestergaard, P. Madsen, Snedsted

Yde, Lærer, Tilsted

Yde, Kreaturhandler, Skjoldborg

Han Herred.

Bertelsen, Skomager, Vesløs

Boll, Bager, Amtoft

Broeng, Plantør, Torup

* Damsgaard, J, Lærer, Klim

Guldhammer, Skræder, Vesløs

Hou, Joseph Pedersen, Fisker, Øsløs

Jacobsen, J. C., Lærer, Øsløs

Jensen, Diderik, Vesløs

Jensen, N., Kollerup

Jepsen, Pastor, Kjærup

Kjeldtoft, H., Arup

Lassen, Sagfører, Fjerritslev

Lauersen, Stationsforst., Østerild

Lindstrøm, Friskolelærer, Klim

Madsen, Gartner, Fjerritslev

Madsen, Niels, Gaardejer, Klim
Odde

* Marschall, Apoteker, Frøstrup
Mortensen, Chr. Grdj., Amtoft

Nielsen, Pastor, Øsløs

Nørhave, J. P., Folketm., Vust

Petersen, Banefmd., Tømmerby

Rossen, Sognepræst, Torup

Ryge, Banemester, V. Thorup

Schilder, Læge, Tømmerby

Sodborg, Lærer, Vesløs

Thorhauge, A., Manufakturhandl.
Frøstrup

Toft, Chr., Gaardejer, Arup

Østergaard, Skræderm., Frøstrup

Thisted Købstad.

Aaberg, M., Redaktør

Achilles, Konservemester

Agerholm, M., Lærerinde

Agerholm, Edv., Delikatessehandler

Andersen, R., Manufakturhandler

Andersen, Læge

Andersen, A. C., Bager

Bach, A., Grdj., Kristianslyst

Bach, Joh., Købmand

Bache, C., Amtmand

Bang, Ole, Partikulier

Bangsgaard, A., Lærer

Bendixsen, C. F., Bankdirektør

Berg, Carl, Isenkræmmer

Bjerregaard, S., Herredsfuldm.

Bjørndahl, Lærerinde

- Brandi, Chr., Kæmner
 Brøgger, L. P., Konsul
 Buchholtz, C., Boghandler
 Bunch, C. K., Kunstdrejer
 Busch, H., Overbanemester
 Børresen, Th., Overlærer
 Christensen, C., Bogbinder
 Christensen, pens. Lærer
 Christensen, Snejstrup, Farver
 Christensen, Toldforvalter
 Christensen, Orgelfabrikant
 Christensen, Vilh., Dyr læge
 Christensen, V., Brugsforeningsbest.
 Dam, J. C., Læderhandler
 Degner, Guldsmed
 Deigaard, Læge
 Dela, Carl, Urmager
 Eberlin, Conradt-, By- og Herredsf.
 Foged, J., Arkitekt
 Frandsen, Glibstrup-, Overinspektør
 Frederiksen, N. S., Købmand
 Friis, Rasch, Isenkræmmer
 Gade, A., Sagfører
 Galster, J. G., Overretssagfører
 Gram, L. H., Fotograf
 Grønkjær, N., Lærer
 Hald, P. L., Lærer
 Hancke, L., Manufakturhdl.
 Hansen, Jac., Sognepræst
 Hillers, Vald., Købmand
 Holm, Postmester
 Hove, T., Direktør
 Hvilsted, Bankdirektør
 Hviid, Amtstuefuldm.
 Højer, Slagteridirektør
 Jansen, Billeskov, Overretssagf.
 Jepsen, J., Lærerinde
 Jensen, Laurits, Maler
 Jensen, Chr., Herredsfuldm.
 Jensen, J. A., Vognmand
 Jensen, C., Billedhugger
 Jensen, Sanderhoff, Billedhugger
 Jespersen, V., Gartner
 Johansen, Glarmester
 Jørgensen, A., Havnefoged
 Kamp, L., Trikotagehandler
 Karner, K., Amtsfuld. m.
 Kjær, Carl, Isenkræmmer
 Kjærgaard, A. N., Købm.
 Knakkergaard, Snedker
 Kortegaard, P. C. C., Fabrikant
 Larsen, Telegrafbestyrer
 Larsen, Anton, Gasmester
 Larsen, A., Overlærer
 Leerhøj, F. C., Manufakturh.
 Lund, M., Skibsmægler
 Lyhne, Ivar, Urmager
 Madsen, R. P., cand. theol.
 Møller, Poul, Lærer
 Møller, G., Apoteker
 Nielsen, H. J. E., Direktør
 Nielsen, P., Lærer
 Nielsen, C., Jernbaneassistent
 Nordentoft, Bankkasserer
 Nørby, N. K. N., pens. Lærer
 Nørgaard, Chr., Lærer
 Nørgaard, Gr., pens. Overlærer
 Nørgaard, Poul, Dragsbæk
 Nørgaard, A. F., Sagfører
 Olesen, Chr. A., Boghandler
 Petersen, H., Lærer
 Pedersen, P., Sparekasseboghd.
 Philipsen, Anton, Kontormedhj.
 Poulsen, Jac., Fabrikant
 Poulsen, Yde-, Sagfører
 Poulsen, Bertel, Ejendomskommissionær
 Preuss, M., Lærerinde
 Rasmussen, Hans, Kunstdrejer
 Rasmussen, R., Handelsbestyrer
 Secher, Partikulier
 Selmer, N. C., Skræder
 Simony, Hotelejer
 Skaarup, N., Urmager
 Smith, Vald., Manufakturhdl.
 Spangberg, N. L., Købmand
 Spanggaard, K. K., Lærer
 Svalgaard, Portør
 Sørensen, N. Skov, Lærer
 Sørensen, M., Guldsmed

Sørensen, Chr., Tømmerhdl.
 Thomsen, N., Dyrslæge
 Thomsen, Overpakkemester
 Thomsen, Th., Sagfører, Konsul
 Tolderlund, Læge

Thykier, N. J., Kalkværksejer
 Topp, Wilh., Skomager
 Vøhtz, Konsul, Vinhandler
 Wilster, Driftsbestyrer
 Østerbye, H. P., Maler

I det øvrige Land.

Andersen, Aksel, Assistent ved
 Redningsvæsenet, Skagen
 Bach, J. C., Lærer, Nakskov
 Balsby, Postassistent, Holstebro
 Bendixen, Carl, Consul, Fabrik., Kbh.
 Berg, O., Amtsforvalter, Aalborg
 Bjerregaard, Inkassator, Hallings-
 gade 12, København Ø.
 Bloch, Borgmester, Odense
 Bluhme-Knudsen, Krdsf., N. Sundby
 Breinholt, Konsul, Esbjerg
 Christensen, M., Lærer, Flade
 Dahlerup, C. F., Overklitf., Skagen
 Det statistiske Departement, Kbh.
 Enggaard, M., Lærer, Rind Skole
 pr. Skals
 Foget, Astrid, Frk., Københ. V.
 Fryd, Telegrafbestyrer, Aalborg
 Givskov, Borgm., Skanderborg
 Hansen, C. A., Fyrmester, S. Lyng-
 vig pr. Ringkøbing
 Hansen, C. B. V., Etatsr., Hellerup
 Hansen, K. Statskonsul, Lyngby
 Hansen, Chr. A., Sognepræst, Har-
 raldsted pr. Ringsted
 Hansen, Will., Pastor, Klinte pr.
 Jullerup
 Hjort-Lorenzen, Etatsraad, Stifts-
 skriver, Roskilde
 Holdt, Jac., Adjunkt, Herlufsholm
 Holst, P., Grdj., Smidstrup, Skelskør
 Industriforeningens Bibliotek, Kbh.
 Kierkegaard, A. K., Folketgsm., Strib
 Klitgaard, C., Postmester, Vraa
 Knudsen, Chr., Gdr., Sundby, Mors
 Kragholm, Mejeribestyrer, Ham-
 mershush, Struer

Landsarkivet for N. Jyll., Viborg
 Landsarkivet for Fyn, Odense
 Landsarkivet for Sjælland, Kbh.
 Lundby, Jørg, Sognepræst, Sahl,
 Vinderup
 Lundsgaard, P., Lærer, Højrup, St.
 Hedinge
 Mikkelsen, Kr., Lærer, Bodstrup St.
 Møller, C. V. V., Biskop, Aalborg
 Møller, Anker-, cand. theol., Høng
 Højskole
 Morslands historiske Musæum, Ny-
 købing
 Nielsen, Stationsforst., Skjern
 Nyboe, Lærer, København
 Overgaard, J. C., Studshoved pr.
 Hammel
 Overgaard, Mejeribestyrer, Høj-
 mark, Lem
 Prehn, Forsikringsinspekt., Odense
 Rigsarkivet, København
 Salling, By- og Herredsf., Hobro
 Simony, Stiftamtmand, Kammer-
 herre, Odense
 Skjoldborg, Johs., Forf, Kærehave
 pr. Ringsted
 Svendsen, L. P., Rentier, Kbhvn.
 Søndergaard, Hotelbest., Løkken
 Sørensen, Sofie, Bogh., Odense
 Thiset, A., Arkivar, Rigsarkivet,
 København
 Tidemann, cand. polyt., Mosager
 Tolbøl, J. B., Købm., Nyborg
 Tønnesen, Apoteker, Stoholm
 Vogel, Kredslæge, Nykøbing
Medlem gennem Boghandelen.
 Lærershøjskolen, København

Regnskabsoversigt for 1915.

Indtægt.	Kr. Ø.
1. Kassebeholdning fra forrige Aar	32 08
2. Medlemsbidrag	697 00
3. Tilskud fra Staten til Aarbogen	200 00
— - Sparekassen for Thisted Amt	25 00
4. Salg af Aarbøger	78 83
Ialt Indtægt	1032 91

Udgift.	
1. Indkøb af Oldsager m. v.	56 25
2. Anskaffelse af Inventarium	50 00
3. Udgifter ved Aarbogen m. m.	403 75
4. Bidrag til Musæet for Thy og V. Hanherred	400 00
5. Andre forskellige Udgifter	90 96
6. Kassebeholdning ved Aarets Udgang	31 95
Ialt Udgift	1032 91

Musæet.

Indtægt.	Kr. Ø.
1. Kassebeholdning	321 69
2. Modtagne Bidrag:	
Historisk Samfund	400 00
Thisted Amt	100 00
— Købstad	100 00
3. Indvunden Husleje	500 00
4. Ekstraordinært Bidrag til Bygningen	30 00
5. Renter i Landbosparekassen	26 13
Ialt Indtægt	1477 82

Udgift.	
1. Anskaffelser til Musæet, Rejser m. v.	78 07
2. Udgifter ved Ejendommens Køb	468 50
3. Renter	430 00
4. Skatter & Afgifter	60 44
5. Tilsyn med Samlingen	64 00
6. Nyanskaffelser & Reparationer ved Bygningen	141 69
7. Andre Udgifter	9 88
8. Kassebeholdning ved Aarets Udgang	225 24
Ialt Udgift	1477 82

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Ørum Slot i Thy. Af Severin Christensen Sortfeldt, Skjoldborg	3
Anders Skolemester i Ørum. Et Tidsbillede fra Thy. Ved C. Klitgaard	39
Præsterne i Øsløs, Vesløs, Arup Pastorat siden Reformationen. Ved N. Sodborg, Vesløs	44
Ydby Hede og dens Mindesmærker fra Oldtiden. Af Musæums- inspektør Hans Kjær	98
Børnehjemmet i Villerslev. En lille Stump af Thys Historie. Af Ejnar Dahl	111
Gravning af et nyt Udløb fra Flade Sø ved Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Ved Kaptajn K. C. Rockstroh	116
Virksomheden i 1915	121
Medlemsliste for Historisk Samfund for Thy og V. Han Herrer	122
Regnskabs-Oversigt for 1915	127
